

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra západoevropských studií

Hana Filipová

**Proměna nezávislé zahraniční politiky:
francouzská zahraniční politika ve válkách
v Perském zálivu v letech 1990-91 a 2003**

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: **Hana Filipová**

Vedoucí práce: **PhDr. Michel Perottino, PhD.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

FILIPOVÁ, Hana. *Proměna nezávislé zahraniční politiky: francouzská zahraniční politika ve válkách v Perském zálivu v letech 1990-91 a 2003*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2009. 109 stran. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michel Perottino, PhD.

Anotace

Tématem předložené diplomové práce je analýza gaullistické zahraniční politiky, konkrétně víra Françoise Mitterranda i Jacquese Chiraca ve speciální postavení Francie ve světě. Tato hluboká víra obou prezidentů ve vedoucí roli Francie na mezinárodní scéně je dobře patrná na příkladu válek v Perském zálivu v roce 1990-91 a 2003 a vysvětluje velmi podobné chování jinak dvou zcela odlišných prezidentů a velmi podobný průběh obou konfliktů.

Zároveň se bude tato práce také zabývat proměnou nezávislé zahraniční politiky, kterou v souvislosti s vírou ve výsadní postavení Francie ve světě ustanovil a prosazoval zakladatel Páté republiky – generál Charles de Gaulle. Snaha o vedení nezávislé francouzské politiky byla vlastní jak Françoisu Mitterrandovi, tak i Jacquesu Chiracovi. Avšak s příchodem geopolitického zemětřesení v letech 1989-1991, kdy zanikl bipolární svět a stávající mezinárodní řád se proměnil, jako by přestal pro Francii existovat prostor pro vedení nezávislé politiky. To ostatně potvrdila i první válka v Zálivu, ve které se Françoisu Mitterrandovi nepodařilo prosadit si svou vlastní nezávislou politiku a stal se součástí anti-irácké koalice v čele s USA. Odklon od nezávislé politiky potvrdily i zahraničněpolitické dopady této války, kdy se Francie začala přiklánět k multilaterálním organizacím, uvnitř kterých začala uplatňovat svůj ztracený vliv. Druhá válka a její zahraničněpolitické dopady tento trend neschopnosti vést nezávislou politiku a nacházení vlivu uvnitř multilaterálních organizací potvrdily.

Annotation

Diploma thesis deals with the analysis of the de Gaulle's foreign policy, concretely the belief of François Mitterrand and Jacques Chirac in a specific position of France in the world. This deep belief of both presidents in a leading role of France within the international scene is evident on the case of the two wars in the Persian Gulf

in 1990-91 and 2003 and explains very similar behaviour of two otherwise different presidents and very similar development of both conflicts.

At the same time this thesis deals with the transformation of an independent foreign policy, which was established and supported, in connection with the belief in privilege position of France in the world, by the founder of the Fifth republic – general Charles de Gaulle. The tendency to conduct an independent French foreign policy shared both François Mitterrand and Jacques Chirac. However with coming of geopolitical earthquake in the years 1989-1991, when the bipolar world disappeared and the then international order has changed, suddenly France lost its space for conduct of its independent policy. This new situation was confirmed by the first war in Gulf during which François Mitterrand did not manage to enforce his own independent policy and finally France became a part of anti-iraqian coalition headed by the USA. The deflection from an independent policy was also confirmed by the foreign-political consequences of this war, when France started to prefer the multinational organisations inside which France exercises its influence. The second war together with its foreign-political consequences confirmed this trend that France is unable to conduct its independent policy and to find its influence inside the multinational organisations.

Klíčová slova

Francie, zahraniční politika, gaullismus, prezident republiky, válka v Iráku, nezávislá zahraniční politika

Keywords

France, foreign policy, gaullism, President of the Republic, war in Iraq, an independent foreign policy

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Zároveň souhlasím, aby byla práce zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20. května 2009

.....

Hana Filipová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, PhDr. Michelu Perottinovi, PhD., za jeho cenné rady a připomínky.

Obsah

1 ÚVOD	1
1.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY PRÁCE.....	1
1.1.1 Vymezení pravomocí prezidenta, předsedy vlády, ministra zahraniční a obrany v zahraniční politice.....	4
1.2 STRUKTURA PRÁCE.....	7
1.3 CÍL PRÁCE A JEJÍ STĚŽEJNÍ OTÁZKY.....	8
1.4 HLAVNÍ HYPOTÉZA PRÁCE.....	8
1.5 METODOLOGIE UŽITÁ V PRÁCI.....	9
1.6 KRITIKA LITERATURY A JEJÍ DOSTUPNOSTI.....	10
1.6.1 Primární prameny.....	10
1.6.2 Sekundární literatura.....	11
1.7 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	15
2 GAULLISTICKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VE VÁLKÁCH V ZÁLIVU	17
2.1 CHARAKTERISTIKA ZAHRANIČNÍ POLITIKY FRANCOUZSKÝCH PREZIDENTŮ.....	17
2.1.1 Charakteristika zahraniční politiky Françoise Mitterranda.....	17
2.1.2 Příchod Jacquese Chiraca do Elysejského paláce a jeho priority v zahraniční politice.....	21
2.2 RYSY ZAHRANIČNÍ POLITIKY FRANCOUZSKÝCH PREZIDENTŮ.....	24
2.2.1 Rysy Mitterrandovy zahraniční politiky.....	24
2.2.2 Rysy Chiracovy zahraniční politiky.....	26
2.3 FRANCOUZSKÁ POLITIKA NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ.....	28
2.3.1 Mitterrandova zahraniční politika na Blízkém východě.....	29
2.3.2 Chiracova politika na Blízkém východě.....	30
2.4 PRVNÍ VÁLKA V ZÁLIVU.....	32
2.4.1 Příchod války v Iráku v roce 1990-91.....	32
2.4.2 Zaujímání pozice Francie v tomto konfliktu.....	33
2.4.3 Stručný popis průběhu první války.....	36
2.5 DRUHÁ VÁLKA V ZÁLIVU.....	38
2.5.1 Příchod druhé války v Zálivu v roce 2003.....	38
2.5.2 Zaujímání pozice Francie v tomto konfliktu.....	40
2.5.3 Stručný popis průběhu druhé války.....	45
2.6 PŘEDSTAVITELÉ GAULLISMU V ZAHRANIČNÍ POLITICE.....	47
2.6.1 Specifičnost francouzského postoje.....	49
3 PROMĚNA NEZÁVISLÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY	53
3.1 CHÁPÁNÍ POSTAVENÍ FRANCIE VE SVĚTĚ BĚHEM PRVNÍ VÁLKY V ZÁLIVU.....	54
3.2 CHÁPÁNÍ POSTAVENÍ FRANCIE VE SVĚTĚ BĚHEM DRUHÉ VÁLKY V ZÁLIVU.....	57
3.3 VZTAH K USA A K MULTILATERALISMU.....	61
3.3.1 Mitterrandův vztah k USA a k multilateralismu.....	62
3.3.2 Chiracův vztah k USA a k multilateralismu.....	64
3.4 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ DOPADY PRVNÍ VÁLKY V IRÁKU.....	65
3.4.1 Právo vměšování.....	67
3.4.2 Odblokování mírového procesu na Blízkém východě.....	68
3.4.3 Euro-středomořské partnerství.....	69
3.4.4 Společná evropská bezpečnostní a obranná politika.....	71
3.4.5 Přiblížení k NATO.....	75
3.5 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ DOPADY DRUHÉ VÁLKY V IRÁKU.....	76
3.5.1 Reforma OSN a stanovení pravidel práva vměšování.....	77
3.5.2 Společná evropská obrana.....	79
3.5.3 Rozkol v EU a v NATO.....	81
3.5.4 Nové pojetí francouzské politiky na Blízkém východě.....	82
4 ZÁVĚR	86
5 RÉSUMÉ	91
6 POUŽITÁ LITERATURA	93
6.1 KNIŽNÍ PUBLIKACE.....	93

6.2 ČLÁNKY V ODBORNÝCH ČASOPISECH A VE SBORNÍCÍCH.....	94
6.3 ČLÁNKY Z INTERNETOVÝCH STRÁNEK.....	95
6.4 ČLÁNKY Z INTERNETOVÝCH STRÁNEK LE MONDE DIPLOMATIQUE.....	95
6.5 PROJEVY ČI TISKOVÉ KONFERENCE STÁTNÍKŮ.....	96
7 PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	98

1 Úvod

1.1 Úvod do problematiky práce

Zahraniční politika země je velmi důležitou doménou každého státu, neboť prostřednictvím zahraniční politiky každý stát brání své nejdůležitější zájmy na mezinárodním poli za cílem své bezpečnosti, nezávislosti, prosperity a prestiže. Zahraniční politika každého státu obvykle vychází z jeho historie a geografie. Vztahy státu se zahraničím jsou zakořeněné v historii a v geografické poloze každého státu. A geografie je úzce provázána s ekonomikou.

Všechny tyto faktory inspirovaly politiku francouzských vůdců Páté republiky, kteří jsou všichni více či méně inspirováni zakladatelem Páté republiky, Charlesem de Gaullem, který se prosadil jako „geopolitik“¹ a svým způsobem také jako zakladatel ucelenější zahraniční politiky Francie. Charles de Gaulle založil své myšlenky a činy na vizi postavení Francie ve světě. Na tiskové konferenci dne 28. října 1966 de Gaulle prohlásil: „Tato politika vede nezbytně k tomu, co Francie byla a spočívá v nezávislém národě. Proč? Aby hrála svou „rolí ve světě“. A s ohledem na co? Pro rovnováhu mezinárodního systému, pokrok lidstva a mír.“² Generál de Gaulle také vycházel z geopolitických tlaků, které odůvodňoval v rámci historické perspektivy. Podle něho tvořil základ mezinárodního života zápas národních zájmů. Maje za ambici velikost Francie, zahraniční politika generála de Gaulla měla dva největší cíle: Pro Francii národní nezávislost, která je založena na silném státě a tomu přizpůsobené zejména vojenské vybavení; navenek změnu mezinárodního *statusu quo*.³

De Gaullova zahraniční politika byla založena na těchto prioritách: budování Evropy a francouzsko-německá osa, solidarita s druhým břehem Atlantiku a Severoatlantickou organizací, dobré vztahy se Sovětským svazem, africká a arabská politika. Zahraniční politika Páté republiky samozřejmě vychází i z dlouhodobých základních principů francouzské diplomacie, kterými jsou: „právo národů vládnout sami sobě, respektování lidských práv a demokratických principů, respektování právního

¹ Kessler, M-CH. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. Paris: Presses de sciences po. 1999. str. 12

² Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 34

³ Tamtéž, str. 953

státu a spolupráce mezi národy. V tomto rámci je Francie připravena chránit svoji národní nezávislost pracováním na regionální a mezinárodní solidaritě⁴.

Generál de Gaulle ve jménu nezávislosti Francie a posílení jejího postavení ve světě usiloval o nezávislou francouzskou zahraniční politiku, ve které jsou mezinárodními aktéry národní státy. Národní státy jsou vedeny jejich zájmy a neustále soutěží o moc. Národní státy jednají na základě jejich geopolitických zájmů, které jsou neměnné a nejsou ovlivněny změnou ideologií. Mezinárodní organizace, včetně OSN, jsou umělým výtvozem.⁵ Tento de Gaullovův světový názor vycházel z realistické teorie mezinárodních vztahů.

Tato gaullistická koncepce nezávislé zahraniční politiky odmítala veškerou integraci. Multinárodní organizace nebo multinárodní velitelství nemohou zavést Francii do konfliktu. Proto také v roce 1966 Francie z rozhodnutí generála de Gaulla vystoupila z vojenských struktur NATO, protože nechtěla podléhat multinárodnímu, především americkému, velení. De Gaullovo odmítání supranacionality vysvětluje i jeho nedůvěru k Organizaci Spojených národů nebo k supranacionální Evropě. V jeho očích bylo ideálním nástrojem, jak propojit požadavky národní zahraniční politiky s mezinárodním společenstvím prostřednictvím spolupráce ve formě „koncertu velmocí“.⁶

Generál de Gaulle si uvědomoval, že nezávislá zahraniční politika nebude mít ve světě takový respekt, pokud nebude založena na opravdové síle. A opravdová síla znamenala nukleární zbraň. Rozhodnutí vyrobit nukleární zbraň bylo uděláno de Gaullovými předchůdci ještě za Čtvrté republiky po debaklu v Suezském zálivu v roce 1956⁷, i když vědecko-technické a z části i politické základy konceptu nukleární zbraně sahají do dob již před druhou světovou válkou. Ale byl to generál de Gaulle, který tento projekt dokončil.

⁴ Francouzská ambasáda v Číně, dostupné na: http://www.ambafrance-cn.org/La-politique-etrangere.html?lang=fr&id_mot=284

⁵ Van Herpen, M. Chirac's Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European Defense Policy. *The Romanian Journal of European Affairs*. No 1, May 2004, str. 77. Dostupné na: http://www.cicerofoundation.org/pdf/vanherpen_chirac_gaullism.pdf

⁶ Termín užívaný pro mezinárodní vztahy v letech 1815-1914, kde mezinárodní stabilitu měla zajistit rovnováha sil, tzv. koncert velmocí. Pět velmocí se zavázalo, že bude o evropských otázkách rozhodovat na základě společné dohody.

⁷ Ozbrojený konflikt mezi Egyptem na jedné straně a aliancí Velké Británie, Francie a Izraele na straně druhé o kontrolu nad strategicky velmi důležitým Suezským průplavem. Výsledkem bylo oslabení evropských mocností, posílení egyptské pozice a zvýšení vlivu Sovětského svazu na Blízkém východě.

První prezident Páté republiky také odmítal bipolární svět, který vznikl po skončení druhé světové války a přál si ho nahradit světem multipolárním, ve kterém budou národní státy vyváženější a tedy tento svět bude stabilnější.

Charles de Gaulle zemřel 9. listopadu 1970 a trvalo to pouze necelých 20 let, než historie potvrdila rozpadem bipolárního světa generálovo přání a vizi o multipolárním světě. V letech 1989-1990 byl nastolen nový mezinárodní systém, který se proměnil na svět globální, kterému dominují Spojené státy. Rozdíl mezi současnou situací a dřívějším stavem tkví v tom, že neexistují protiváhy. Jedna z teorií mezinárodních vztahů – teorie rovnováhy velmocí - se přímo zabývá touto rovnováhou a tvrdí: „Mocenskou rovnováhu lze chápat jako celkovou charakteristiku mezinárodního řádu, podle níž je moc v systému více méně rovnoměrně rozložena mezi několika hlavními aktéry. Rozložení moci nemusí být úplně rovnoměrné, ale musí být takové, aby žádnému z aktérů neumožňovalo ovládnout ostatní.“⁸

Této nové skutečnosti musel čelit během války v Perském zálivu v roce 1990-91 i socialistický prezident François Mitterrand a dosavadní zahraniční politiku musel přizpůsobit tomuto novému systému. O dvanáct let později v roce 2003 vypukla v Perském zálivu další válka, tentokrát za mandátu gaullistického prezidenta Jacquese Chiraca. A i on, i když se považoval za následníka a pokračovatele generála de Gaulla, musel svoji zahraniční politiku této válce a novým mezinárodním pravidlům přizpůsobit.

Jak socialistický prezident François Mitterrand, tak i gaullistický prezident Jacques Chirac si byli vědomi této nové skutečnosti včetně faktu, že tento nový světový vývoj může potenciálně ohrozit francouzskou prestiž a postavení. Reakcí Francie na tuto novou výzvu bylo pozměnění francouzské strategie přítomnosti ve světě tím, že „její zasahování na mezinárodní scéně, aby získalo mezinárodní legitimitu, musí být kolektivní. Proto je tedy třeba intervenovat pod záštitou mezinárodních organizací.“⁹ V tomto novém principu se francouzská zahraniční politika odchýlila od generála de Gaulla, který veskrze odmítal jakoukoliv supranacionalitu, ve které by Francie ztratila úlohu jako vedoucího národa.

⁸ Drulák, P. *Teorie Mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003, str. 147

⁹ Kessler, M-CH. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. Paris: Presses de sciences po. 1999. str. 155

I když na jednu stranu tradice gaullistické zahraniční politiky vedla k velmi podobnému jednání dvou odlišných prezidentů během dvou válek v Perském zálivu, tak na straně druhé zaznamenala gaullistická tradice zahraniční politiky právě během obou válek v Zálivu změnu, která se vzdaluje od francouzské nezávislé politiky, o kterou usiloval Charles de Gaulle, a vede ji do náruče multilaterálních organizací.

Během obou válek v Perském zálivu se projevila tendence vyvážit převahu Spojených států ze strany Francie tím, že oba dva prezidenti neustále zdůrazňovali multilaterální přístup, tedy kolektivní řešení krizí, nad unilaterálním jednáním Spojených států. Tento postoj byl silně ovlivněn konceptem rovnováhy velmocí a také teorií o výjimečném statusu Francie, kterou tak široce ve francouzské společnosti zakořenil Charles de Gaulle.

Svět po konci studené války nastolil nový mezinárodní pořádek, ve kterém se zdá, že zde není prostor k vedení nezávislé zahraniční politiky, tak, jak si to přál generál de Gaulle. Během válek v Zálivu bylo nakročeno k prosazování supranacionality v rámci mezinárodních institucí a i vývoj bezprostředně po válkách ukázal, že síla Francie spočívá uvnitř multilaterálních organizací, ne však mimo ně.

Předložená diplomová práce se tedy bude zabývat problematikou nalezení společných priorit prezidentů Jacquese Chiraca a Françoise Mitterranda ve francouzské zahraniční politice, které vychází z gaullistického pojetí zahraniční politiky a které je vedly k velmi podobnému postoji a jednání během válek v Perském zálivu, v roce 1990-91 a 2003 a zároveň bude sledována proměna a posun gaullistické nezávislé politiky během válek v Perském zálivu a bezprostředně po nich - na zahraničněpolitických dopadech obou válek.

1.1.1 Vymezení pravomocí prezidenta, předsedy vlády, ministra zahraniční a obrany v zahraniční politice

Pro lepší porozumění problému problematiky práce, je vhodné zmínit, jak funguje francouzský politický systém v oblasti zahraniční politiky, tedy jaké pravomoci uděluje Ústava Páté republiky prezidentovi, premiérovi, ministru zahraničí a obrany na poli zahraniční politiky.

Ústava Páté republiky vyhlášená dne 4. října roku 1958, v porovnání se svou bezprostřední předchůdkyní, tj. Ústavou Čtvrté republiky, významným způsobem posílila postavení a pravomoci prezidenta republiky, zejména pak v oblasti zahraniční

politiky. Přesně takové bylo přání generála de Gaulla, jehož myšlenky a přání inspirovaly ústavodárný sbor při vytváření Ústavy Páté republiky.

Článek 5 Ústavy konkrétně označuje prezidenta za „garanta národní nezávislosti, územní integrity a respektování mezinárodních smluv a smluv Společenství“¹⁰. Článek 52 dále stanovuje, že „prezident republiky vyjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy“ a „je informován o každém vyjednávání, které směřuje k uzavření mezinárodní dohody nepodléhající ratifikaci“.

Prezident republiky dle Ústavy není jediným mocným aktérem na poli zahraniční politiky. V Ústavě Páté republiky se totiž rovněž nachází významný článek 20, který stanovuje, že „vláda určuje a řídí politiku národa“. Článek 21 dále upřesňuje, že činnost vlády řídí premiér a z článku 19 vyplývá, že veškeré listiny týkající se uzavření mezinárodních smluv podepisuje spolu s prezidentem rovněž i předseda vlády. V oblasti formování a prosazování zahraniční politiky země Ústava tedy uděluje značné pravomoci jak prezidentu republiky, tak vládě, respektive jejímu předsedovi.

Podle Dmitriho Georgese Lavroffa, významného odborníka na francouzské ústavní právo, Ústava Páté republiky teoreticky umožňuje v oblasti zahraniční politiky praktikovat dva různé modely – parlamentní, kdy vládě přísluší rozhodující role v procesu určování a řízení zahraniční politiky země nebo prezidentský, kdy vláda v oblasti zahraniční politiky v podstatě pouze realizuje rozhodnutí učiněná prezidentem, kterému tak přináleží rozhodující slovo ve stanovování hlavních směrů zahraniční politiky země.¹¹

Z praxe je ovšem známo, že od samého počátku Páté republiky začala být praktikována interpretace prezidentského modelu vedení zahraniční politiky, kterou zahájil zakladatel Páté republiky, Charles de Gaulle. Tuto praxi pak roku 1981 rovněž přijal za svou i první levicový prezident Páté republiky, François Mitterrand, i když ji původně odmítal.

I když Ústava Páté republiky sama o sobě nepřisuzuje prezidentu republiky dominantní postavení v oblasti určování a vedení zahraniční politiky země, přesto začala být zahraniční politika nazývána tzv. „výsadní doménou“ prezidenta republiky.

¹⁰ Zmínka o Společenství zmizela z článku 5 při první revizi Ústavy, k níž došlo v roce 1960, a to v důsledku úplného osamostatnění se většiny afrických států, které byly až do té doby jeho členy.

¹¹ Lavroff, D. G. *La conduite de la politique étrangère de la France sous la V^e République*. Bordeaux: Presses Universitaires de Bordeaux, 1995. s. 83.

Termín „výsadní doména“ poprvé použil tehdejší gaullistický předseda Národního shromáždění, a to na kongresu Unie pro novou republiku (UNR)¹² konaném v listopadu 1959 v Bordeaux. Ve svém projevu tehdy prohlásil, že „prezidentský sektor zahrnuje Alžírsko, neopomínaje Saharu, Francouzsko-africké společenství, zahraniční věci a obranu“.¹³ Tímto prohlášením upozornil Jacques Chaban-Delmas na čtyři nejdůležitější oblasti zájmu tehdejšího prezidenta, které se přenesly i na další jeho následovníky, od té doby známé pod termínem „výsadní doména“. Nutno podotknout, že de Gaulle „výsadní doménu“ odmítal.

Podle Ústavy by ale měli existovat tři klíčoví aktéři na poli zahraniční politiky: prezident, předseda vlády a ministr zahraničí, kteří by měli společně vést zahraniční politiku země. Ale díky praxi ustavené existencí tzv. „výsadní domény“ probíhala většina jednání majících co do činění s realizací zahraniční politiky země pouze mezi prezidentem republiky a ministrem zahraničí, přičemž předseda vlády o nich nemusel být vždy nutně informován.

Zahraněční politika je ve Francii velice úzce spjata s obrannou politikou. Obecně platí, že obranná politika je ve službách diplomacie a umožňuje Francii udržovat ve světě roli velmoci. Zejména vlastnictví a kontrola nukleární zbraně podtrhuje princip národní nezávislosti a je základem nezávislé zahraniční politiky. Ústava z roku 1958 rozděluje pravomoci prezidenta, předsedy vlády a ministra obrany v obranné politice následovně: článek 15 říká, že prezident republiky je „velitelem ozbrojených sil“, článek 20 opravňuje vládu „disponovat ozbrojenými silami“ a podle článku 21 předseda vlády řídí činnost vlády a je „zodpovědný za národní obranu“. A podle článku 16 zákona z roku 1959 ministr obrany je „pod autoritou premiéra odpovědný za vykonávání vojenské politiky“. Jak již bylo jednou uvedeno, obranná politika byla v roce 1959 taktéž zahrnuta do výsadní domény prezidenta republiky, což mělo za následek naprosté upozadění předsedy vlády.

V případě války je v Ústavě ustanovena tato formule: „Válka musí vzejít z kolektivního rozhodnutí a ne z rozhodnutí jednoho.“ A dále článek 35 říká, že vyhlášení války je schvalováno Parlamentem. V praxi bývá zvykem, že řízení krizí ukazuje všudypřítomnost prezidenta, přičemž jeho role je velmi široká: určuje strategii a neuspokojí se pouze určit politické cíle, ale přímo řídí jednotky a zasahuje do výběru vhodných prostředků. Všechny vnější vojenské operace jsou vedeny za odpovědnosti

¹² Gaullistické hnutí založené dne 1. října 1958. Jeho cílem bylo podporovat politiku generála de Gaulla.

¹³ Lavroff, D. G. *La conduite de la politique étrangère de la France sous la V^e République*. Bordeaux: Presses Universitaires de Bordeaux, 1995. s. 85.

generálního náčelníka štábu a náčelníka štábu prezidenta ve spojení s kabinetem ministerstev obrany a zahraničních věcí. Plány jsou poté předloženy ke schválení prezidentovi. Všechny vnější vojenské operace ukazují, že prezident republiky je přítomen ve všech stádiích rozhodovacího kruhu. Toto byl vždycky případ Páté republiky.

1.2 *Struktura práce*

Diplomová práce je členěna do dvou na sebe navazujících celků. První část práce pojednává o zahraniční politice Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca a o jejich společné gaullistické premise v zahraniční politice, kterým byla hluboká víra ve speciální postavení Francie ve světě. Tato jejich společná premisa vedla oba dva rozdílné prezidenty k podobnému jednání během obou válek a k jejich velmi podobnému průběhu. Druhá část bude věnována proměně nezávislé zahraniční politiky během obou válek v Zálivu a bezprostředně po nich.

V první části práce bude charakterizováno obecné vedení zahraniční politiky obou prezidentů. Jejich priority a centra zájmu v zahraniční politice. Dále zde budou vysvětleny faktory ovlivňující jejich koncepci vedení vnějších záležitostí, na kolik byli v politice ovlivněni svými politickými přesvědčeními a názory. Bude zde popsán i rozdílný styl obou prezidentů v tomto oboru, který tkví v jejich rozdílném charakteru a také rozdílné pojetí arabské politiky. Dále v této první části budou popsány obě války v Zálivu, jejich mezinárodní pozadí, průběh a zaujímání pozice Francie k těmto konfliktům. Poslední kapitola této části bude věnována rozboru gaullistických principů v zahraniční politice, které oba zmíněné prezidenty spojovaly včetně podobností, které se díky tomu v obou válkách projeví.

Druhá část práce se bude věnovat proměně nezávislé zahraniční politiky, kterou v souvislosti s vírou ve výsadní postavení Francie ve světě ustanovil a prosazoval zakladatel Páté republiky – generál Charles de Gaulle. Snaha o vedení nezávislé francouzské politiky byla vlastní jak Mitterrandovi, tak i Chiracovi. Avšak s příchodem geopolitického zemětřesení v letech 1989-1991, kdy zanikl bipolární svět a stávající mezinárodní řád se proměnil, jako by přestal pro Francii existovat prostor pro vedení nezávislé politiky. To ostatně potvrdila i první válka v Zálivu, posléze i druhá válka v Zálivu. V této části práce budou popsány faktory, které činí z Francie jednu z vlivných velmocí. Zároveň se tato část bude zabývat chápáním postavení Francie během první i

druhé irácké války, během kterých byla neustále zdůrazňována role Organizace spojených národů, což tedy znamená odklon od nezávislé politiky příklonem k multilaterálním organizacím a multilateralismu vůbec. Dále zde budou popsány zahraničněpolitické dopady obou válek, na kterých bude sledováno preferování multilaterálních organizací nad vůlí opět se vrátit k nezávislé zahraniční politice.

1.3 Cíl práce a její stěžejní otázky

Cílem práce bude na příkladu válek v Perském zálivu v roce 1990-91 a 2003 nalézt společné priority obou prezidentů v zahraniční politice Francie a sledovat, do jaké míry vychází z gaullistické koncepce francouzské zahraniční politiky. Zároveň bude sledována proměna nezávislé zahraniční politiky během obou válek v Iráku a bezprostředně po nich, na zahraničněpolitických dopadech válek.

V průběhu práce by tudíž měly být mimo jiné zodpovězeny následující otázky:

- Jaké byly rozdíly mezi oběma prezidenty ve vedení zahraniční politiky Francie? Jaké byly jejich hlavní priority v zahraniční politice a čím se tyto priority lišily?
- V jakých aspektech se obě války s Irákem od sebe lišily? (Např. důvody k válce, mezinárodní situace) a v jakých aspektech se naopak obě války podobaly? (Např. při zaujímání postoje obou prezidentů k daným krizím, jakou důležitost k těmto krizím přikládali, jakým způsobem rozhodovali).
- V jaké pozici se Francie nacházela po skončení války v Zálivu? Byla si vědoma svého postavení nebo se dále snažila působit jako samostatný hráč?
- Byl během druhé války v Zálivu potvrzen trend války první, tedy že Francie není schopna vést během války svoji nezávislou politiku a jedná v rámci multilaterálních organizací? Byl tento trend silnější nebo naopak slabší než oproti první válce v Zálivu v roce 1990-91?
- Je vidět na zahraničněpolitických dopadech druhé války snaha Jacquese Chiraca opět prosadit nezávislost Francie nebo si uvědomil sílu Francie v multilaterálních organizacích?

1.4 Hlavní hypotéza práce

Autorka diplomové práce se bude snažit potvrdit či vyvrátit následující hypotézu: *Války v Iráku v letech 1990-91 a 2003 se staly pro Francii a její čelní*

představitelů Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca příležitostí zviditelnit Francii a i sami sebe na mezinárodní scéně, proto jsou charakterizované obrovským diplomatickým úsilím a velkou angažovaností ze strany prezidentů. Ačkoliv se na první pohled jednalo o dvě naprosto odlišné války, které se odehrály za funkce dvou zcela odlišných prezidentů: Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca, tak v obou válkách jsou patrné velmi podobné postoje obou prezidentů, jejich podobné chování a prosazování stejných priorit. O to zajímavější je to srovnání, když oba dva prezidenti pocházeli z „opačného“ politického tábora s jinou tradicí a jinými přesvědčeními.

Tato podobnost je dána pokračováním obou prezidentů v gaullistické tradici zahraniční politiky, konkrétně jejich starostlivostí o zachování a posílení pozice Francie na mezinárodní scéně. Zároveň během války v Zálivu v roce 1990-91 došlo k odklonu od nezávislé francouzské zahraniční politiky příkláněním se k jednání v rámci multilaterálních organizací. Válka v Zálivu v roce 2003 tento trend potvrdila. Proměna nezávislé francouzské politiky je patrná i na zahraničněpolitických dopadech obou válek.

1.5 Metodologie užitá v práci

V předložené diplomové práci se pracovalo pouze s kvalitativní metodou, tj. metodou, jejíž cílem je generování hypotéz, porozumění a teorií a která neuvžívá statistických metod a technik.

Mezi základní metodologické postupy, kterých bylo v průběhu psaní práce využito, patří v první řadě metoda klasické deskriptivní metody, která je v práci často využívána pro popis základních skutečností, které jsou nedílnou součástí práce a které celou práci provází a dokreslují.

Další významnou metodou užitou v práci je metoda komparativní analýzy, která posloužila ke vzájemnému srovnání nejen obou válek v Perském zálivu, ale také k porovnání politiky vedené oběma prezidenty.

Součástí práce je i analytická metoda, respektive kvalitativní analýza primárních pramenů, tj. například analýza projevů či přepisů tiskových konferencí jednotlivých státníků, které byly podrobně zkoumány a dále pak porovnávány komparativní analýzou.

Práce je také podložena realistickou teorií mezinárodních vztahů, ze které práce vychází, opírá se o ni a nakonec ji také ověřuje.

1.6 Kritika literatury a její dostupnosti

Při psaní této diplomové práce byly využívány téměř výhradně francouzské zdroje, v malé míře i anglické zdroje, které se však v popisovaném tématu zaměřovaly především na pozici Spojených států či Velké Británie a pouze okrajově zmiňovaly pro tuto práci důležitou francouzskou pozici. Relevantní česká literatura k tomuto tématu téměř neexistuje.

Naprostá většina literatury polemizuje o příčinách obou válek, ne však o důvodech či příčinách francouzské pozice. Více literatury bylo k dispozici ke kapitolám o Françoisu Mitterrandovi než k Jacquesu Chiracovi, zřejmě, kvůli delšímu časovému odstupu a tedy i delší doby na vznikání relevantních děl. Přece jen Jacques Chirac a hlavně válka v Iráku v roce 2003 je poněkud současnější téma než François Mitterrand a válka s Irákem v roce 1991. Proto také při zpracování druhé války v Zálivu bylo více pracováno s internetovými zdroji než knižními publikacemi.

Následující podkapitoly se budou zabývat detailnější analýzou primárních pramenů, jakožto i sekundární literatury, z níž předložená práce čerpala.

1.6.1 Primární prameny

Mezi primární prameny, se kterými bylo v průběhu psaní pracováno, patří především paměti hlavních aktérů celé práce, tedy François Mitterranda a Jacques Chiraca. Protože však ani Mitterrand ani Chirac své oficiální paměti nevydali, v práci byly jako primární prameny používány biografie či memoáry sepsané jejich blízkými spolupracovníky, které jsou však dostupné v českých knihovnách pouze k osobě François Mitterranda. K osobě Jacques Chiraca jsou k dispozici postřehy renomovaných francouzských novinářů, které však patří do sekundární literatury.

Knihou *C'était François Mitterrand* představuje paměti Jacques Attaliho, Mitterrandova dlouholetého přítele a prezidentova nejbližšího poradce nejen v době jeho čtrnáctiletého období v úřadu prezidenta (1981-1995), ale už od roku 1974, když François Mitterrand podruhé kandidoval na prezidenta. Tito dva muži pracovali spolu téměř denně po dvacet let. Toto dílo, čtvrté, které Jacques Attali zasvětil bývalému francouzskému prezidentovi, je zároveň prezidentovým portrétem i částečnou bibliografií plnou souvislé řady autorových detailních vzpomínek, ale i nelitostné kritiky. Na rozdíl od Attaliových předešlých děl o Françoisu Mitterrandovi, jimiž byla série tří publikací Verbatim I-III, které byly z části složeny z poznámek, které si

prezidentův poradce dělal během svého působení v Elysejském paláci po prezidentově boku, tak tato kniha *C'était François Mitterrand*, vydaná k desetiletému výročí prezidentovy smrti, je tentokrát založena na tom, co si autor o Mitterrandovi myslí.

Přínosem této knihy je podání prezidentova obrazu jako obyčejného člověka s jeho plasy i chybami, který se stal na dlouhou dobu nejdůležitějším mužem Francie a podílel se na její Historii. Vzhledem k přirozené autorově kritice působí tento portrét velmi reálným a věrohodným dojmem. Dalším přínosem této knihy je, že autor podává o Mitterrandovi velmi detailní a zajímavé informace, jimiž byl on sám svědkem.

Dalším cenným primárním zdrojem této práce, se kterým bylo poměrně dost často pracováno, byly citace z projevů prezidentů Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca, které jsou většinou zveřejněny na internetových stránkách Elysejského paláce, či přepisů nejrůznějších tiskových konferencí, interview nebo prohlášení obou prezidentů.

1.6.2 Sekundární literatura

Při využívání sekundární literatury v průběhu práce, byly hodně využívané různé odborné články v rozličných francouzských revue, sbornících či jiných odborných periodikách. Mezi nejstěžejnější články patřily od Dominiquea Moisiho, zástupce ředitele Francouzského institutu mezinárodních vztahů a šéfredaktora francouzské revue *Politique étrangère*, *De Mitterrand à Chirac* a od Pascala Cuče, advokáta v mezinárodní advokátní kanceláři se specializací na mezinárodní právo, *Irak: et si la France s'était trompée?* Mezi další cenný zdroj sekundární literatury nepochybně patří kniha *Un autre monde* od Domiqua de Villepina a kniha *Les mondes de François Mitterrand. À l'Élysée 1981-1995* od autora Huberta Védrina. Dalším velmi důležitým zdrojem práce pak byly dvě knihy z celkem čtyřdílného cyklu *La Décennie Mitterrand* autorů Pierra Faviera a Michela Martina-Rolanda, který byl postupně publikován v letech 1990-1998 a který opravdu detailně rozebírá 14leté prezidentské období Françoise Mitterranda. Nebo také kolektivní dílo *Histoire de la diplomatie française* anebo taktéž kolektivní dílo *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*.

Článek *De Mitterrand à Chirac* velmi uceleně, systematicky a objektivně popisuje priority Françoise Mitterranda v zahraniční politice, poukazuje na jeho světlé, ale i stinné stránky v tomto oboru, ke kterým vždy autor podává adekvátní vysvětlení.

V tomto poměrně obsáhlém článku autor také popisuje osobitý styl prezidenta, který se v řízení zahraničních věcí projevoval. V článku jsou také velmi vhodně a často používány úryvky citací prezidentových projevů a prohlášení. Na konci článku je také věnován prostor k základnímu porovnání prezidentů François Mitterranda a jeho nástupce Jacquese Chiraca v řízení zahraniční politiky země, i když toto porovnání spíše jen naznačuje projevující se rozdíly mezi oběma prezidenty. Vzhledem k tomu, že tento článek byl publikován v roce 1995, tedy na samém konci mandátu socialistického prezidenta, tak dostatečně objektivně shrnuje Mitterrandovu zahraniční politiku. Avšak naopak, při porovnání obou prezidentů, je nutno brát tento článek s rezervou, jak ostatně avizuje sám autor, vzhledem k roku vydání článku, které je shodné s rokem nástupu Jacquese Chiraca do úřadu prezidenta.

Článek Pascala Cuče *Irak: et si la France s'était trompée?* také velmi uceleně, objektivně a systematicky popisuje celou situaci Francie okolo druhé irácké krize a rozebírá důvody, které vedly Jacquese Chiraca k právě takovému jednání, tedy k opozici Francie vůči Spojeným státům, i když tyto důvody jsou vysvětlovány spíše z ekonomického a velmocenského rozměru. Velkým kladem tohoto článku jsou historické souvislosti, kterými autor dokládá dané chování a často se obrací právě do historie, což umožňuje lepší porozumění čtenáře danému problému.

Oba uvedené články charakterizuje výrazná objektivita a odbornost, která je zaručena odborností a specializací v oboru obou autorů. Na druhou stranu by bylo jistě vhodné, kdyby oba autoři napsali jakoby „pokračování“ k obou článkům, protože popisované téma v obou článcích se dále vyvíjelo a zůstalo jaksi „nedokončeno“. Například doplnit zahraniční politiku Jacquese Chiraca a provést, nyní již s adekvátním odstupem času ono srovnání zahraniční politiky Chiraca s François Mitterrandem, které bylo na konci článku pouze naznačeno. V případě Pascala Cuče zase dokončit s odstupem času vývoj irácké krize a jaké důsledky, o kterých ve svém článku ostatně autor také polemizoval, tato krize pro Francii měla. Dokončení těchto témat by bylo určitě velkým přínosem, protože dosud nebylo vůbec zpracováno ani žádnými jinými autory.

Kniha *Un autre monde*, jejíž autorem není nikdo jiný než francouzský ministr zahraničí v letech 2002-2004 Dominique de Villepin a pravá ruka Jacquese Chiraca, se skládá ze série rozhovorů, prohlášení a debat, které ministr zahraničí poskytl nejrozličnějším novinářům, odborníkům či intelektuálům a které se týkaly Francie a války

v Iráku v roce 2003. Dominique de Villepin v těchto rozhovorech vysvětloval pozici, kterou Francie k této krizi zaujala, vysvětloval důvody takovéto pozice, naznačoval, jaké byly návrhy Francie v řešení dané situace, požadavky Francie vůči ostatním zemím a Iráku anebo jaké byly francouzské plány na poválečné uspořádání Iráku. Tyto rozhovory jsou vhodně doplněny citacemi de Villepinových proslovů přednesených většinou na půdě OSN a dobře dokreslují danou situaci.

Velkým přínosem této knihy je, že jako jediná publikace, která je k dispozici v České republice, popisuje od počátku až do konce veškeré události týkající se války v Iráku z pohledu francouzské diplomacie. Proto také byla velmi cenným zdrojem této práce. Tato kniha byla vydána v roce 2003, tedy v roce vrcholící krize v Perském zálivu a také v situaci, kdy byla Francie kvůli svému přístupu a chování v této krizi poměrně vážně diskreditována na mezinárodním poli. Proto tato kniha a i načasování jejího vydání může být chápáno jako francouzská obhajoba a vysvětlení svého chování pro ty, jež jsou ochotni poslouchat. Zároveň také, tato kniha vzhledem k roku svého vydání, nemá od daných událostí žádný časový odstup a je tedy zcela založena na autorově subjektivním přístupu.

Co se týče knihy *Les mondes de François Mitterrand. À l'Elysée 1981-1995* od autora Huberta Védrina, tak tato kniha je politickou a diplomatickou „kronikou“ francouzského prezidenta Françoise Mitterranda. Hubert Védrine byl prezidentovým blízkým spolupracovníkem, diplomatickým poradcem, mluvčím a později také generálním tajemníkem Elysejského paláce. V této knize Huberte Védrine vypráví a vysvětluje, ze své pozice přímo v centru politického dění, jak čtvrtý prezident Páté republiky čelil a překonal, během jeho dvou sedmiletí, události z let 1981 – 1995. Autor v této knize nechal znovu ožít aféru evropských řízených střel, terorismus, válku v Perském zálivu, mír na Blízkém východě, jugoslávské drama a další mezní události těchto let s důrazem na konec studené války a s ním související proměnu dosavadního světa a rozpad Sovětského svazu.

Velikou výhodou této knihy je sledování úvah a konfrontací velkých vůdců naší doby, mezi které François Mitterrand nepochybně patřil. Dále tato kniha podává vysvětlení směřování myšlenek těchto vůdců, jejich dilemat, důvodů jejich opozice či podpory atd.

Čtyřdílný cyklus *La Décennie Mitterrand*, z něhož byl v průběhu práce využíván především třetí díl (*Les Défis: 1988-1991*) a čtvrtý díl (*Les Déchirement: 1991-1995*), velmi detailně mapuje 14-tileté prezidentské období François Mitterranda. Oba dva tyto díly, vlastně i celý čtyřdílný cyklus, jsou velmi hodnotnými knihami, zejména kvůli velkému počtu rozhovorů, které vedli oba dva autoři Favier s Martin-Rolandem (tou dobou oba novináři u agentury AFP – Agence France-Presse) s mnoha tehdejšími předními politickými představiteli a jejich spolupracovníky. Hodnotu tohoto díla ještě zvyšuje významný časový odstup, s jakým jsou dané události popisovány, což do značné míry zvyšuje jejich objektivitu a také fakt, že při zpracování kontroverzních témat měly většinou všechny zainteresované strany možnost se k daným tématům vyjádřit. Výpovědní hodnotu tohoto díla dále zvyšuje skutečnost, že Favier s Martin-Rolandem měli při jejím psaní přístup do odtajněných archivů či protokolů z jednotlivých ministerských rad. O kvalitě pojednávaného cyklu a jeho velkého přínosu nejlépe hovoří skutečnost, že se autorům, za všechny čtyři svazky, dostalo patričního uznání jak ze strany tisku, tak i z řad odborné veřejnosti, a jejich práce je všeobecně považována za nesmírně autentický a nestranný obraz daného období.

Kniha *Histoire de la diplomatie française* je fantastickým popisem historie, vývoje a fungování francouzské diplomacie od jejích nejstarších počátků (počátek prvního tisíciletí našeho letopočtu) až do roku 2004. Kniha se skládá se sedmi částí rozdělených podle časových úseků, a každá tato část má svého autora. Pro potřeby této práce byla využívána pouze poslední, sedmá část, nesoucí název *La puissance ou l'influence?* (1958-2004), jejíž autorem je Maurice Vaïsse – francouzský historik specializující se na mezinárodní vztahy a specialista na francouzskou zahraniční politiku a obranu. Maurice Vaïsse v této části popisuje novou zahraniční politiku Páté republiky a poté v jednotlivých kapitolách popisuje vedení zahraničních věcí jednotlivými prezidenty Páté republiky. Tuto řadu pěti prezidentů uzavírá Jacques Chirac.

Obrovským přínosem této knihy je její obrovské časové rozpětí a ucelený obraz tématu, jakým francouzská diplomacie je a také perfektní chronologické řazení událostí. Proto také tato kniha uspokojí velký počet čtenářů, protože každý má možnost najít si v ní období, které ho zajímá nejvíce.

Ve výčtu sekundární literatury nesmí být opomenuta velmi hodnotná kniha *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*, která byla velmi cenným doplňkem práce, co se týče dokreslení osobnosti Françoise Mitterranda jako takové a popisu prezidentova chování k velkým tématům Mitterrandovy éry, jako např. k sjednocení Německa v roce 1990, rozpad Sovětského svazu, válka v ex-Jugoslávii, válka v Zálivu, ale zároveň přináší odpověď i na otázky typu: co pro něj představovala národní suverenity, rozhodovací proces v Elysejském paláci nebo jakou roli u něho hrálo veřejné mínění. Tato kniha nemá jediného autora, ale je kolektivním dílem složeným z příspěvků mnoha badatelů a specializovaných novinářů, to vše pod vedením ředitele výzkumu v Centre d'études et des recherche internationales na Institutu politických studií v Paříži.

Pro teoretický podklad práce, zabývající se postavením hlavních aktérů zahraniční politiky země od vzniku Páté republiky, diplomová práce vycházela zejména z publikací Dmitriho Georgese Lavroffa *La conduite de la politique étrangère de la France sous la V^e République* a Marie-Christine Kessler *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. V práci bylo pracováno s jedinou českou publikací, s knihou *Teorie mezinárodních vztahů* od Petra Druháka. Ta podává kompletní a dobře srozumitelný výklad teorií mezinárodních vztahů.

Ostatní publikace uvedené v seznamu literatury v závěru práce byly sice nezbytným doplňkem této práce, ale předkládaným tématem práce se zabývaly jen okrajově. Jejich hlavními tématy byly spíše vnitropolitické záležitosti Francie.

1.7 Seznam použitých zkratk

- **EOS:** Evropské obranné společenství
- **ESUO:** Evropské společenství uhlí a oceli
- **G7/G8:** *Group 7/8:* Sedm/osm nejvyspělejších zemí světa
- **NATO:** *North Atlantic Treaty Organization:* Organizace Severoatlantické smlouvy
- **OOP:** Organizace pro osvobození Palestiny
- **OSN:** Organizace Spojených národů
- **RB:** Rada bezpečnosti

- **RPR:** Rassemblement pour la République: Sdružení pro republiku
- **UNMOVIC:** United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission: Monitorovací, verifikační a inspekční komise OSN
- **UNSCOM:** United Nations Special Commission: Zvláštní komise OSN
- **ZEU:** Západoevropská unie

2 Gaullistická zahraniční politika ve válkách v Zálivu

I když války v Perském zálivu v letech 1990-91 a 2003 byly dva odlišné konflikty co do jejich příčin, mezinárodního pozadí a doby, ve které se odehrály, či prezidentů, kteří je vedli, tak i přes to je na nich vidět určitá podobnost, a to hlavně při zaujímání pozice Francie k oběma konfliktům. A právě tato podobnost je dána gaullistickou tradicí zahraniční politiky, která se na válkách v Perském zálivu projevila a vedla k podobnému jednání Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca v obou těchto válkách.

2.1 **Charakteristika zahraniční politiky francouzských prezidentů**

První válka v Zálivu se odehrála za mandátu socialistického prezidenta Françoise Mitterranda, druhá válka zase za mandátu gaullistického prezidenta Jacquese Chiraca. Navenek se zdá, že všechno tyto dva prezidenty odlišovalo. François Mitterrand byl socialista, Jacques Chirac zase gaullista. François Mitterrand byl vnímán jako muž vnitřní politiky, zakladatel Socialistické strany a odpůrce generála de Gaulla. Jacques Chirac zase jako muž vnější politiky, zakladatel neogaullistické strany Sdružení pro republiku a de Gaullův pokračovatel.

Avšak jak ukazuje charakteristika jejich zahraniční politiky, tak z gaullistické tradice zahraniční politiky vycházeli více méně oba dva.

2.1.1 **Charakteristika zahraniční politiky Françoise Mitterranda**

Příchod Françoise Mitterranda do Elysejského paláce dne 21. května 1981 nepředstavoval žádný výrazný zlom ve vedení francouzské zahraniční politiky od jeho předchůdce, který byl často socialistickým prezidentským kandidátem Mitterrandem v oblasti vedení zahraničních věcí kritizován, protože v zahraničních věcech Valéry Giscard d'Estaing prosazoval gaullistické principy¹⁴ jinak, než si to Mitterrand představoval. Valéry Giscard d'Estaing chtěl dát v zahraniční politice Francii méně arogantní tvář a „odvášnit“ mezinárodní vztahy, za což byl svým nástupcem často kritizován.

¹⁴ Mezi pět nejdůležitějších principů, které generál de Gaulle považoval za francouzské priority v zahraniční politice jsou následující: potvrzování národní nezávislosti, vztah s Evropou, s USA, se zeměmi třetího světa a přiblížení k sovětskému bloku.

Nový francouzský prezident François Mitterrand prohlásil ve svém prvním projevu v Elysejském paláci při příležitosti zahájení své prezidentské funkce: „Francie spravedlivá a solidární, která zamýšlí žít v míru s ostatními, může posílit míru lidskosti. Za tímto účelem se musí především spolehnout sama na sebe“.¹⁵ Tímto prohlášením vzbudil nový francouzský prezident dojem, že zahraniční politika Francie se pod jeho vedením více přiblíží gaullistické tradici, která se opírá o silný a nezávislý stát, než jak ji ustanovil jeho předchůdce Valéry Giscard d'Estaing. Ovšem snaha o pokračování v de Gaullově odkazu neznamena naprostou totožnost s ním. François Mitterrand, stejně jako Charles de Gaulle, trval na speciálním postavení Francie ve světě jakožto možného modelu, ale zároveň chtěl vzbudit dojem nastolení jiných hodnot a předpokladů. Charles de Gaulle upřednostňoval pojem národa a veškeré své politické úsilí věnoval hlavně Francii, kdežto Mitterrand se prezentoval jako zodpovědný za socialismus, který se pokoušel ospravedlnit v očích historie. To byla jeho přílišná ambice, která sejevila spíše jako rétorická než reálná.

Hubert Védrine¹⁶ charakterizoval zahraniční politiku Françoise Mitterranda ve své knize *François Mitterrand – Un dessein, un destin* jako „mitterrandogaullistickou“. Gaullista byl podle Védrina především svou autoritou a důstojností, starostmi o své postavení a roli, spojováním velmocenských zájmů Francie s historií a geografii. Na druhou stranu byl vstřícnější ke Spojeným státům americkým a k Velké Británii, ochotnější ke spolupráci s nimi, i když s nimi mnohdy nesouhlasil, shovívavější s Izraelci atd. Zkrátka přizpůsobivější, méně mnohomluvný a samozřejmě více pro-evropský.¹⁷

I když neovládal žádný cizí jazyk, čehož François Mitterrand velice litoval, tak znal velmi dobře historii Evropy. Ještě před zvolením francouzským prezidentem hodně přemýšlel o tom, jak by měla vypadat zahraniční politika jeho země. Hodně cestoval, četl, zúčastnil se různých konferencí a jako prostředník mezinárodní socialistické organizace Internationale socialiste se setkal i s mnoha čelními představiteli jiných zemí. Toto všechno ovlivnilo jeho koncepci zahraniční politiky, která vycházela z toho, jaký je svět a jaké místo v něm může Francie zaujímat. Mitterrandův projekt zahraniční

¹⁵ Moisi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 849

¹⁶ Hubert Védrine pracoval od roku 1981-1986 jako diplomatický poradce na generálním sekretariátu ministerstva zahraničí, v letech 1988-1991 byl poradcem prezidenta a mluvčím prezidentské kanceláře, od roku 1991-1995 byl generálním tajemníkem prezidentské kanceláře

¹⁷ Védrine, H. *Un dessein, un destin*. Paris: Gallimard. 2005. str. 96

politiky byl konstruován kolem tří hlavních pilířů: vůle budovat Evropu, velkorysost vůči zemím třetího světa a uzavřenost vůči Sovětskému svazu.

Spojené státy považoval francouzský prezident za jedinou nepopíratelnou velmoc, kterou přijímal jako vojenskou alianci, geograficky limitovanou k Evropě a která se mu zdála potřebná proti veškeré nestálosti přicházející z Východu. Na rozdíl od většiny sociálně-demokratických stran v Evropě, byl francouzský prezident pro přítomnost amerických vojenských jednotek a amerických nukleárních zbraní v Evropě. Zároveň ale pro něj Spojené státy byly rozpínavou velmocí, kterou je třeba si držet od těla.

„Mitterrand byl přesvědčený, že Francie musí dělat všechno pro to, aby se roztržštěná Evropa sjednotila a stala se postupně světovou velmocí na ekonomickém, politickém a vojenském poli. Proto také bylo jeho prioritou chránit a posilovat francouzsko-německé vztahy.“¹⁸ Francouzský prezident očekával, že Evropa nahradí a doplní francouzsko-německé vztahy, a proto by Francie měla vzít na sebe určitou dávku zodpovědnosti v Africe. Naopak v Latinské Americe, Asii a na Blízkém východě by se Francie měla vyhnout podněcování falešných nadějí. François Mitterrand během svého funkčního období aplikoval tyto principy neobyčejně přísně a neústupně, ne vždy však úspěšně.

Co se týče budování Evropy, François Mitterrand je v povědomí lidí zapsán především jako velký Evropan. Za jeho prezidentství, a také především díky němu, se ve Francii pomalu vytvořil souhlas s evropskými hodnotami a s myšlenkou, že pro Francii neexistuje jiná alternativa, než je budování Evropy. Ve svém vánočním projevu v roce 1992, těsně před podepsáním Maastrichtské smlouvy dne 7. února 1992 a přípravou Francie na referendum o Maastrichtské smlouvě, François Mitterrand napsal: „Francie je naše země, Evropa je naše budoucnost.“¹⁹

Jeho aktivita pro budování Evropy ho ale neprovázela po celé jeho funkční období. V prvních dvou letech jeho mandátu Francie dokonce vyzývala k zablokování evropského procesu, a to především kvůli politice vedené Margaret Thatcherovou²⁰ a kritické finanční situaci ve Francii, kdy v říjnu roku 1981, červnu 1982 a březnu 1983

¹⁸ Moisi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 847

¹⁹ Tamtéž, str. 849

²⁰ Margaret Thatcher vystoupila na summitu Evropské rady v Dublinu 30.11.1979 s prohlášením: „Chci zpět své peníze“. V této aféře se jednalo o vrácení peněz Velké Británii, která přispěla do rozpočtu EHS více než z rozpočtu EHS dostala. Tato aféra způsobila vážnou krizi EHS a byla vyřešena až na summitu ve Fontainebleau v červnu 1984, kdy Margaret Thatcher přijala nižší kompenzaci než požadovala, a to především díky francouzsko-německému úsilí.

došlo k devalvaci franku a někteří čelní politikové Mitterrandova kabinetu dokonce doporučovali stažení franku z evropského měnového systému. François Mitterrand se nakonec po dlouhém váhání rozhodl, na doporučení svého premiéra Pierra Mauroya a ministra financí Jacquese Delorse, zavést přísnou finanční politiku respektující zásady Společenství a neohrožovat tak evropský proces, a tím i odvrát od slíbené sociální a ekonomické politiky.

Od roku 1984 François Mitterrand inicioval velký počet projektů, z nichž některé vytvořily dnešní architekturu Evropské unie, např.: jednotná evropská měna, Maastrichtská smlouva, změna názvu z Evropského hospodářského společenství na Evropskou unii, vznik společné zahraniční a bezpečnostní politiky, atd. Ve svém úsilí se soustředil především na jednotný trh, technologii, rozšiřování, jednotnou měnu, obranu, sociální práva a institucionální strukturu.

Je tedy zřejmé, že François Mitterrand během čtrnácti let v prezidentské funkci nesmazatelně přispěl k budování Evropy a byl také v této oblasti zahraniční politiky nesmírně aktivní. Byl totiž přesvědčený, že Francie může hrát vedoucí roli v Evropě, a to pro něj bylo prvořadým úkolem v projektu své zahraniční politiky. Hubert Védrine o něm napsal: „Evropa pro něj byla hlavní doménou, kde se neuspokojil jednat tak, jak to dělal tváří v tvář krizím, které se objevovaly a které samozřejmě nebyly žádané; tady byl zakladatelem poměrů rozdílných sil“.²¹

Vztah Françoise Mitterranda k zemím třetího světa byl charakterizovaný velkorysostí projevů, permanentní starostlivostí a protichůdnými politikami. Na počátku jeho prvního mandátu se zdálo, že hlava státu bude mít klasicky francouzský zájem o Afriku ale i o Latinskou Ameriku. Při jeho návštěvě Mexika 19.-21. října 1981 přednesl prezident povzbuzující projev: „Ponižování a pronásledování země: Odvahu, svoboda zvítězí“.²²

Jak roky Mitterranda ve funkci prezidenta francouzské republiky ubíhaly, zdálo se, že prezident postupně upravoval svůj přístup, který se stával více a více pragmatičtější.²³ Tento postup zapříčinil i demisi ministra pro spolupráci a rozvoj Jeana-Pierra Cota, který byl vyznavačem jiné francouzské africké politiky, která klade největší důraz na lidská práva a humanitární pomoc. „Francie Françoise Mitterranda

²¹ Védrine, H. François Mitterrand face aux bouleversements du monde. *Commentaire*. 1997, č.79, str. 647

²² Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 947

²³ Tamtéž, str. 923

mohla zklamat všechny, kteří věřili v jeho zásadní roli vůči Jihu, ale zároveň mohla také uklidnit „realisty“, všechny ty, kteří věřili v křivdu a také v to, že hlavní roli hrají vztahy Východ – Západ a ne Sever – Jih.²⁴

Vztahy francouzského prezidenta k Sovětskému svazu charakterizovala jeho uzavřenost k Sovětskému svazu, která byla rozptýlena až s nástupem Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka Komunistické strany Sovětského svazu dne 11. března 1985.

2.1.2 Příchod Jacquese Chiraca do Elysejského paláce a jeho priority v zahraniční politice

V sedmých prezidentských volbách Páté republiky, které se konaly ve dnech 23. dubna 1995 a 7. května 1995, málokdo věřil ve vítězství levicového kandidáta a veškeré zraky se obracely k pravicovým kandidátům. Ale den 23. dubna 1995 byl pro Francouze velikým překvapením, protože do čela kandidátů se dostal přece jen socialistický kandidát Lionel Jospin s 23,3% hlasů. Na druhém místě skončil s 20, 84% hlasů pravicový kandidát Jacques Chirac a na třetím místě se umístil Edouard Balladur s 18, 58% hlasů. V druhém kole nakonec zvítězil Jacques Chirac s 52,64% hlasů.

Po čtrnácti letech prezidentování Françoise Mitterranda, i přes absolutní vyčerpání francouzské levice, pravicový kandidát nezvítězil o více než 5% hlasů. A poprvé od roku 1974 byl Elysejský palác obsazený opět gaullistou.

A že byl Chirac opravdovým gaullistou dal najevo hned dne 17. května 1995 ve svém inauguračním projevu: „Udělám vše, aby naše demokracie byla posílenější a lépe vyvážená pouhým správným rozdělením kompetencí mezi výkonnou a administrativní mocí, tak, jak si to přál generál de Gaulle, zakladatel Páté republiky. Prezident bude rozhodovat, stanoví hlavní směry, zajistí jednotu v národa a bude chránit jeho nezávislost. Vláda bude řídit politiku národa, parlament bude dělat zákony a kontrolovat činnost vlády. Toto jsou směry, které budu respektovat.“²⁵

V zahraniční politice byl Jacques Chirac v několika směrech věrný gaullistickému dědictví, jako například ve vztahu k Africe a Rusku, ale v některých oblastí se vymanil z tohoto doktrinářského dědictví, zejména pak ve vztahu k Evropě. Obecně se dá ale říci, že Jacques Chirac udržoval silnou diplomatickou tradici Páté

²⁴ Moisi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 852

²⁵ Prohlášení Jacquese Chiraca z 17.5.1995 při příležitosti jeho uvedení do funkce. Citováno z : http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/1995/les_discours_et_declarations_du_president_de_la_republique_en_1995.64821.html

republiky ustanovenou generálem de Gaullem a pokračovanou a rozvíjenou Françoisem Mitterrandem. Paradoxem ovšem bylo, že gaullistický prezident Jacques Chirac opakovaně kritizoval zahraniční politiku svého socialistického předchůdce François Mitterranda, který v zahraniční politice zaujal také gaullistickou pozici, podle které se řídil.

Nový francouzský prezident při nástupu do úřadu prezidenta republiky nebyl v politice žádným nováčkem, ale měl za sebou dlouhou politickou kariéru. Od spolupracovníka Georgese Pompidoua, přes jeho státního tajemníka, ministra zemědělství v Messmerově vládě, až k předsedovi vlády v letech 1974-76 a znovu v 1986-88, to vše dovršené čtyřmi kandidaturami na prezidenta v letech 1981, 1988, 1995 a 2002, z toho posledními dvěma úspěšnými. Této pestré politické kariéry mohl Chirac dosáhnout jen díky tomu, že nikdy nebyl politikem ustrnulým nad pevnými doktrinářskými principy. Chirac byl „politikem, který vždycky uměl přizpůsobit svoje postoje okolnostem dodržováním svého hesla: pouze idioti nemění nikdy své názory.“²⁶

Když byl Jacques Chirac v květnu 1995 zvolen prezidentem, mezinárodní scénu ovládaly následky mezinárodního převratu po rozpadu Sovětského svazu. Spojené státy si po válce v Zálivu v roce 1991 vybojovaly místo jediné velmoci, Rusko se dalo na cestu demokratizace. Evropa pokračovala ve svém budování Evropské unie i přes svůj slabý ekonomický růst. Asie byla charakterizována ekonomickou dynamikou Číny a Japonska. V Africe naopak kvůli zcela zničené ekonomice zuřily občanské války a na Blízkém východě docházelo k oživení napětí.

Dne 4. prosince 1995 v interview pro Time Magazine, Jacques Chirac stanovil svoje hlavní priority v zahraniční politice: „Bipolární svět, který jsme znali, už dále neexistuje a svět bude brzy multipolární. Jedním z těchto pólů bude Evropa. Moji první prioritou pro mé následující sedmiletí bude úspěch Evropské unie. Dalším cílem bude modernizace Atlantické aliance a vytvoření pilíře evropské obrany. Moji třetí prioritou bude rozvinutí solidarity mezi Evropou a dvěma zónami, se kterými je Evropa úzce spjata: zóna středomořského moře a Afrika.“²⁷

²⁶ Lequesne, Ch. La politique étranère de Jacques Chirac ou la France sans surprise. Deutschen Gesellschaft für Ausfärtige Politik e.V. Frankreich. October 2007, no.2. Dostupné z: http://www.dgap.org/midcom-serveattachmentguid-1dc92c36ad3080892c311dc9b2961a68898d065d065/dgapanalyse_france_2007_02.pdf

²⁷ Interview Jacques Chiraca dne 4.12.1995 pro Time Magazine. Citováno z: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/interviews_articles_de_presse_et_in_terventions_televisees/1995/decembre/interview_du_president_de_la_republique_au_time_magazine.3695.html

Na konferenci velvyslanců v srpnu 1999 Jacques Chirac ještě definoval hlavní linie své zahraniční politiky: „Budování multipolárního světa, zřízení evropské obrany, nenahraditelné mise OSN, solidarita s rozvojovými zeměmi a návrh uskutečnit první summit představitelů všech zemí Středoziemního moře.“²⁸ Chiracova zahraniční politika zamýšlela řešit události multilaterálními činy Evropy a poté OSN, které by mu umožnily se tak trochu distancovat od Spojených států.

Vztah Jacquese Chiraca se Spojenými státy byl založen na budování a obraně multipolárního světa, což znamenalo svět „který upřednostňuje dialog mezi kulturami, dialog mezi civilizacemi a který se vyhýbá jakýmkoliv střetům.“²⁹ A jako pokračovatel gaullismu, francouzský prezident také dbal na to, aby Francie nechala slyšet svůj hlas, který bude mít ohled na Moskvu a Peking, kteří by vyvážily americkou velmoc. Jacques Chirac od prvního momentu nástupu do úřadu dával najevo svoji ochotu vést s Ruskem dialog a vyjadřoval svoji důvěru v budoucnosti Ruska a své přesvědčení, že je třeba mu dát „místo, které mu připadá v Evropě“,³⁰ nezbytná podmínka vybudování evropské velmoci.

Ve vztahu k Evropě Chirac dostal svým závazkům z inauguračního projevu a plně podporoval evropskou integraci. Hned po svém zvolení dal jasně najevo evropskou orientaci svého prvního sedmiletí. Podporoval Maastrichtskou smlouvu, jednotnou měnu, dokonce i rozšiřování, které považoval za nevyhnutelné. V druhém sedmiletí se zase angažoval za přijetí Evropské ústavy.

Velikou ambicí Jacquese Chiraca v zahraniční politice bylo ustanovení středozevní politiky a obnovení francouzské arabské politiky, která za Mitterranda nebyla příliš rozvíjena, spíše naopak opomínána. A protože Chiracova arabská politika je nedílnou součástí práce, bude jí věnována samostatná kapitola v níže následujících kapitolách.

Prezidentova koncepce zahraniční politiky neopomněla ani Afriku, tradiční oblast francouzského vlivu, kterou prezident stvrdil zachováním africké buňky v Elysejském paláci, prezidentskými cestami do Afriky nebo důležitostí svolávání francouzsko-afrických summitů. V Asii Francie udržovala hlavně obchodní vztahy, a to především s Čínou a Japonskem.

²⁸ Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 953

²⁹ Lequesne, Ch. La politique étrangère de Jacques Chirac ou la France sans surprise. *Deutschen Gesellschaft für Ausfärtige Politik e.V.* Frankreich. October 2007, no.2. Dostupné z: http://www.dgap.org/midcom-serveattachmentguid-1dc92c36ad3080892c311dc9b2961a68898d065d065/dgapanalyse_france_2007_02.pdf

³⁰ Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 961

2.2 Rysy zahraniční politiky francouzských prezidentů

Jak již bylo dříve avizováno, François Mitterrand a Jacques Chirac byli velmi odlišní prezidenti nejen co do jejich politického přesvědčení, ale také co do jejich charakteru a chování a také stylu, jakým vedli zahraniční věci Francie.

„Jeden pociťoval určitý druh přiděleného ochotnictví. Byl politickým hejskem, Stendhalovým hrdinou Republiky. Druhý byl mučedníkem, kterého neuráželo být považován za pracovitého prezidenta, pročítajícího své spisy až do poslední chvíle. Oproti muži z Latche, si tento nemyslel, že arogance by byla neoddelitelným doplňkem moci. Jeden se rezolutně obracel do minulosti, fascinovaný smrtí, druhý byl neustále aktivní a neklidný a po dlouhou dobu se zdálo, že nemůže zastavit svůj překotný běh.“³¹

2.2.1 Rysy Mitterrandovy zahraniční politiky

François Mitterrand po vstupu do funkce prezidenta Francouzské republiky neměl zájem výrazným způsobem reformovat Ministerstvo zahraničních věcí. Spíše zamýšlel dosadit na klíčové posty schopné a jisté muže, aby mohl disponovat spolehlivými informacemi a měl jistotu, že bude vyslyšen. Mitterrandova zahraniční politika se téměř neustále vedla v symbióze mezi Elysejským palácem a Quai d'Orsay,³² kromě období kohabitací³³.

Jako ministra zahraničí si na začátek prezident zvolil Clauda Cheyssona, kterého znal ostatně velmi málo. Claude Cheysson nebyl jen atypický a originální kariérní diplomat, významný velvyslanec, ale také nadšený Evropou, rozvojovými zeměmi a vztahy Sever-Jih. Cheysson přesvědčil prezidenta přejmenovat Ministerstvo zahraničních věcí na Ministerstvo pro vnější vztahy³⁴, jako to bylo za Direktoría.³⁵

Cheysson někdy používal ve svém úřadu provokující formule, které více a více vyvolávaly Mitterrandův nesouhlas a přání, mít na Quai d'Orsay muže více ovládajícího svůj jazyk. Tomu plně vyhovoval vystudovaný advokát, socialista a osobní Mitterrandův přítel Roland Dumas, který byl od prosince 1983 jmenován ministrem pro Evropské záležitosti a od prosince 1984 do března 1986 a od května 1988 do března

³¹ Fulda, A. Un président très entouré. Paris: Grasset. 1997, str. 9

³² Sídlo Ministerstva zahraničí

³³ Tj. situace, kdy předseda vlády pochází z parlamentní většiny, která je vůči prezidentu republiky opoziční. Kohabitace byly celkem tři: první v letech 1986-1988, kdy byl prezident z levicového politického spektra a předseda vlády se opíral o pravicovou většinu v dolní komoře Parlamentu, další dvě v letech 1993-1995 a 1997-2002, kdy tomu bylo přesně naopak.

³⁴ Označení Ministerstvo pro vnější vztahy existovalo od roku 1981–1986. Jmenování Jeana-Bernarda Raimonda bylo příležitostí ke změně názvu opět na Ministerstvo zahraničních věcí

³⁵ Způsob vlády pěti direktorů ve Francii v letech 1795-1799.

1993 se stal ministrem zahraničí. Díky jeho excelentním znalostem z oblasti mezinárodního dění a jeho dobrého vztahu s Mitterrandem, byl Roland Dumas velmi cenným prostředníkem.

François Mitterrand byl rád perfektně informován: přál si dostávat krátké zprávy, které opatřil svými poznámkami. Tento informační proces byl narušen v období kohabitací, kdy existovala určitá rivalita mezi Elysejským palácem a Matignonem. Ačkoliv François Mitterrand opakovaně prohlašoval, že zahraniční politika nepředstavuje „výsadní doménu“³⁶ prezidenta republiky, tak stejně plně vymáhal svoji pravomoc osobně vyjednávat v zahraniční politice.

Styl prezidenta v tomto oboru byl paradoxní, jednou jednal velice opatrně, jindy zase riskantně. Na počátku svého úřadu se zdál být ovlivněn svým právním vzděláním a dlouhými politickými zkušenostmi. Nezapřel, že byl advokátem v tom, že exceloval v řečnických přestřelkách, kde mistrně ovládal umění a způsob vyrovnat se s nejkomplicovanějšími situacemi. Jeho vzdělání ho také vedlo ve své politice k prosazování hesla „arbitráž, kolektivní bezpečnost a odzbrojení“.³⁷ To ho ovlivnilo například v tom, že v momentu krize v Perském zálivu v roce 1990-91 mluvil až příliš a snažil se prosazovat mírové řešení.

Dalším jeho rysem v určování zahraniční politiky bylo prosazování *statusu quo*, tedy zachovávání stávajícího stavu, než přiklání se ke změnám. Prosazování *statusu quo* bylo patrnější během pěti posledních let v úřadu, neboť byl znepokojen vlnou německého nacionalismu po pádu berlínské zdi a dělal všechno možné, aby pozdržel znovu sjednocení Německa, nebo když podporoval Gorbačova, aby se vyhnul rozpadu impéria a nejistotě z toho vyplývajících. „Během svého prvního sedmiletí prokázal François Mitterrand velkou bravurnost a nepopíratelnou schopnost v řízení krizí a v zacházení s protivníkem. Naopak během svého druhého sedmiletí se jeho zahraniční politika stala kritičtější, částečně kvůli své únavě a rozkladu moci, především ale kvůli přeměně mezinárodního systému.“³⁸

³⁶ Výsadní doménou se rozumí oblast výsadního postavení prezidenta vést zahraniční politiku země. Tento termín se používá od roku 1959 a podle tehdejšího gaullistického předsedy Národního shromáždění Jacquese Chabana-Demase zahrnuje čtyři sektory: Alžírsko, francouzsko-afričké společenství, zahraniční věci a obranu.

³⁷ Hassner, P. François Mitterrand face aux bouleversements du monde. *Commentaire*. 1997, č. 79, str. 648

³⁸ Moisi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 852

Ve výčtu prezidentových charakteristických znaků nesmí být opomenuto to, že rozhodoval sám. „Byl to samotář, který se vyhýbal všemu, co by mu mohlo snížit jeho nezávislost, jeho svobodu v rozhodování nebo jeho míru manévrování.“³⁹

Mitterrandovo chování v otázkách zahraniční politiky také ovlivnil fakt, že byl socialista. Socialismus ovlivnil jeho vidění Východní Evropy, kde se obával konzervativního obnovení a pocíťoval sympatii pro ty, kteří se pokoušeli reformovat vnitřní systém.

2.2.2 Rysy Chiracovy zahraniční politiky

Příchod nového třiašedesátiletého prezidenta do Elysejského paláce znamenal obrovskou změnu v novém stylu, který do prezidentského paláce vnesl. Místo chování postaršího moudrého pána trochu odměřeného, které charakterizovalo François Mitterranda, ho vystřídal hřejivý aktivismus a přímost Jacques Chiraca. Dá se říci, že styl je odlišoval více než obsah. „Chiracův temperament poznamenaný pragmatismem a voluntarismem se v mnoha případech sbíhal s vůlí zapsat se do kontinuity činů generála de Gaulla a vydobýt pro Francii místo ve světě.“⁴⁰ Prezidentovou velkou výhodou bylo, že měl široké zkušenosti s působením na mezinárodní scéně jako bývalý ministr a bývalý premiér, což mu přineslo určitou váhu na mezinárodních setkáních.

Výše zmíněný aktivismus podněcoval prezidenta k tomu, aby neschvaloval status quo, jako to s oblibou dělal jeho předchůdce. To výborně vystihuje André Fontaine v *Diplomatie française: Jacques Chirac et l'ombre du Général*: „ Jacques Chirac často budil dojem, že potěšení jednat bylo pro něj často více, než účel celé akce.“

Jacques Chirac byl mužem přítomnosti, okamžiku. Nebyl to vizionář; nebyl schopen předvídat nebo se vrhat do budoucnosti. „De Gaullovi vyvstávaly záblesky budoucnosti, nikoliv ale Chiracovi. Tři roky poté, co ho Francouzi vynesli na nejvyšší post, se Chiracovi nepodařilo předložit Francii její „velký osud“, ne víc, než jen naznačit malou analýzu světového vývoje v několika příštích letech a Francii v tomto světě. Zkrátka Jacques Chirac byl mužem okamžiku a neodkladnosti. Nebyl to cestoval v budoucnosti, ale člověk prostoru, ne času.“⁴¹

³⁹ Schwartzbrod, A. *Le président qui n'aimait pas la guerre: Dans les coulisses du pouvoir militaire 1981-1995*. Paris: Plon, 1995, str. 18

⁴⁰ Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 981

⁴¹ Colombani, J-M. *Le Résident de la République*. Paris: Édition Stock, 1998, str. 33

Tato jeho vlastnost měla ale jednu velikou nevýhodu, a to, že kvůli absenci plánování budoucnosti, Jacques Chirac téměř vůbec nepoužíval strategii, která je nedílnou složkou vykonávání takového úřadu. Veškerá jeho strategie byla v hledání okamžitých a konkrétních řešení, byla „ovocem jeho osobních vztahů“. Odtud tedy, proč prezident nechával Francouze někdy tak zaražené: byl tak málo karteziánský a tak vzdálený „metodě“, tak hbitý v nařizování, a tak málo schopný hloubat.⁴²

Při výčtu prezidentových typických vlastností a rysů nelze opomenout další tři faktory, které provázely prezidenta v celém jeho politickém životě, a to neustálá opozice proti většinovému proudu; nadměrný vliv jeho poradců, ať už trvalý nebo příležitostný a poslední, poněkud přitěžující faktor: sklon k rozhodnutím, které jsou málo promyšlené a které ústí ve výsledky zřídka kdy předvídanými. „Uvidíme později“, což znamená: uvidíme potom, když to bude už zvolené a uskutečněné.⁴³

Nutno podotknout, že z dvanácti let, během kterých vykonával Jacques Chirac funkci prezidenta francouzské republiky, prožil pět let v kohabitaci (1997-2002). Proto v Chiracově pojetí zahraniční politiky je nutné rozlišovat začátek jeho prvního mandátu 1995-1997, kdy byl prvním ministrem Alain Juppé a Hervé de Charette ministrem zahraničí. Toto období bylo charakterizováno vášní Jacquese Chiraca pro diplomacii a jeho obrovské aktivity na mezinárodní scéně. V tomto období Chirac plně využíval v zahraniční politice termínu prezidentovy výsadní domény.

V roce 1997 ve volbách ale vyhrála levice a premiérem se stal Lionel Jospin a Hubert Védrine ministrem zahraničí. Co se týče otázky vzájemného vymezení pravomocí, tak se Jacques Chirac s Lionelem Jospinem ještě před Jospinovým jmenováním předsedou vlády shodli, že obecná pravidla kohabitace již byla ustavena v letech 1986-1988, následně převzata hlavními aktéry druhé kohabitace, a že rovněž i oni je tedy budou respektovat. Tato dlouhá kohabitace byla tedy charakterizována vzájemnou vůlí vyhnout se střetům a na mezinárodní scéně vystupovat jako sjednocení hlavní představitelé Francie, a to především v otázce francouzsko-amerických vztahů. Z tohoto úhlu pohledu zde nebyl vidět žádný rozdíl mezi Elysejským palácem, Matignonem a Quai d'Orsay. Tyto tři instituce si spíše rozdělovaly úlohy a i soustředění rozhodnutí. Dokonce lze i říci, že z prezidentovy „výsadní domény“ se za třetí, a zatím poslední kohabitace, plynule přešlo do „sdílené domény“ (domaine partagé)⁴⁴.

⁴² Colombani, J-M. *Le Résident de la République*. Paris: Édition Stock, 1998, str. 34

⁴³ Tamtéž, str. 35

⁴⁴ Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 955

Avšak mezinárodní setkání a válka v Kosovu dala prezidentovi republiky příležitost být před premiérem o něco napřed.

2.3 Francouzská politika na Blízkém východě

„Francie je jedinou z velmocí, která vede arabskou politiku. To znamená, že Francie považuje arabský svět za důležitého a privilegovaného partnera a její arabská politika vychází z nejstarší historie“.⁴⁵

První počátky arabské politiky Francie lze nalézt už v 8.století našeho letopočtu v rámci aliance uzavřené mezi francským králem Pepinem a bagdádským kalifem al Monsourem. V 9.století, během křížáckých výprav, byli v Palestině, Sýrii a Libanonu vytvořena francouzská království a Francouzi objevili vyspělost arabské civilizace v medicíně, matematice, geografii, filozofii, atd. a přiblížili arabské vědce těm evropským. Z novější historie, z počátku 19.století, lze uvést příklad Napoleona, který uzavřel francouzsko-arabskou alianci proti Turkům, spojencům Angličanů. Nebo když se na začátku 20.století, v roce 1913, konal první národní arabský kongres v Paříži.

V důsledku první světové války Francie vykonávala mandát nad Libanonem a Sýrií, měla protektorát nad Tuniskem, Marokem a byla přítomna v Alžírsku. Tato francouzská přítomnost v mnoha arabských zemích posilovala zájem Francouzů o arabský svět a muslimské náboženství. Po druhé světové válce byla Francie řízena slabou socialistickou vládou, která rozhodla v roce 1956 o francouzsko-britské invazi proti Egyptu, která byla charakterizována určitým přiblížením k americké politice a která podporovala Sionistický stát. Tuto dobu „slabé arabské politiky“ vystřídal v roce 1958 příchod generála de Gaulla, který posílil svrchovanost státu a obnovil tradiční arabskou politiku. Potvrdil politiku národní nezávislosti, ve které bylo jedním z pilířů posílení odvěkých vztahů s arabským světem.

Charles de Taille navázal kontakt s egyptským prezidentem Nasserem, se Sýrií a s Irákem, posílil podporu Francie Libanonu, navázal dobré vztahy se soudským králem Fayçalem. Podporoval francouzské podniky, aby zdvojnásobili své úsilí být přítomni na trzích v arabských zemích. V izraelsko-arabské válce v červnu 1967 generál de Gaulle odsoudil jako agresora Izrael a zavedl embargo na prodej veškerých zbraní Izraeli.

⁴⁵ Saint-Prot, Ch. La politique arabe de la France, *Observatoire d'études géopolitiques*. Dostupné z: <http://www.etudes-geopolitiques.com/article1.asp>

Co se týče francouzské politiky na Blízkém východě, generál de Gaulle v roce 1967 prohlásil: „znovu jsme obnovili s arabskými národy stejnou politiku přátelství, spolupráce, kterou jsme vedli po staletí, tu francouzskou, která musí být dnes základem naší zahraniční politiky.“⁴⁶

2.3.1 Mitterrandova zahraniční politika na Blízkém východě

Od roku 1958 politika generála de Gaulla usilovala o vytvoření zvláštního prostoru kolem linie rozdělující Východ a Západ. Politika, kterou k Blízkému východu de Gaulle zahájil, a v které jeho dva následovníci v Elysejském paláci až do roku 1981 pokračovali, korespondovala se zájmy Francie v regionu Blízkého východu se zřetelem na mezinárodní seskupení.

Výraz „arabská politika“ sloužil hlavně v letech 1969-1981, za prezidentů Georgese Pompidoua a Valéryho Giscarda d'Estainga, jako označení pro budování různorodých obchodních praktik oboustranně výhodných a k navazování různých pout.

Po zvolení Françoise Mitterranda prezidentem Francouzské republiky a vytvoření socialisticko-komunistické vlády ve Francii, se mnozí obávali zastavení francouzské arabské politiky. Realismus ale nakonec zvítězil, hlavně díky ministru zahraničí Claudu Cheyssonovi, který se snažil to nejdůležitější z francouzské arabské politiky zachránit, především čilé diplomatické vztahy s těmito zeměmi. Politika socialistické vlády ale byla daleka takového rozmachu a aktivity jako za Mitterrandových předchůdců a od roku 1991, hlavně kvůli první válce v Iráku, až do zvolení Jacquese Chiraca v roce 1995 prezidentem, jenom „přežívala“. Byl to Mitterrandův ministr zahraničí Claude Cheysson, který v roce 1996 prohlásil: „Francie skoro vůbec nevedla arabskou politiku po roce 1985.“⁴⁷

Nový francouzský prezident po nástupu do funkce vypracoval v mnoha aspektech novou arabskou politiku, kde jeho největším přáním bylo nastolení izraelsko-palestinského míru za přispění Francie. Z nové koncepce své politiky nemohl vypustit výsadní vztahy s některými arabskými zeměmi a výsadním postavením Francie na trhu v tomto regionu. Francie se především potřebovala opřít o důležité hráče na Blízkém východě, jako například o Irák, se kterým navodila už v 70. letech velmi dobré obchodní i přátelské vztahy, nebo i s tak malou zemí, jakou je Libanon, kterou se

⁴⁶ Saint-Prot, Ch. La politique arabe de la France, *Observatoire d'études géopolitiques*. Dostupné z: <http://www.etudes-geopolitiques.com/article1.asp>

⁴⁷ Tamtéž

Francie snažila zvýhodňovat. Vztahy s těmito zeměmi se staly pro Francii morální zodpovědností, kterou musela bezesporu cítit.

Mitterrandova politika v regionu byla zmítána mnoha tragickými událostmi, které postihly region, a tak Mitterrandova snaha byla zcela nejednoznačná. Jako příklad lze uvést případ Libanonu, kterému se prezident snažil pomoci získat více autonomie. To ale skončilo atentátem na francouzskou kasárnu dne 23. října 1983, při kterém zemřelo 53 francouzských vojáků a vzápětí francouzský prezident uznal syrskou převahu nad územím Libanonu. To byl konec politické a vojenské přítomnosti Francie v Libanonu, která se omezila jen na humanitární intervenci. Stejně tak nešťastně skončila i jeho politika v Iráku. Hubert Védrine o Mitterrandovi napsal: „Zde je vidět jeho vedení zahraniční politiky: přijímá události tak, jak jsou, nemyslí si, že jim může poručit, zabývá se jimi a snaží se je usměrnit tak, aby to bylo co nejvýhodnější pro Francii a pro Evropu“.⁴⁸

2.3.2 Chiracova politika na Blízkém východě

Dne 8. dubna 1996 v projevu předneseném na univerzitě v Káhiře, nový francouzský prezident prohlásil: „Francouzská arabská politika musí být základní dimenzí naší zahraniční politiky.“⁴⁹

Jacques Chirac měl s arabskými zeměmi, jmenovitě s Irákem, osobní zkušenost. V roce 1974 jako francouzský premiér podnikl cestu do Bagdádu, kde se sešel s tehdy ještě mladým Saddámem Husajnem, druhým nejmocnějším mužem irácké hierarchie, a domluvil s ním import francouzských zbraní do Iráku. Proto také příchod Jacquese Chiraca do Elysejského paláce v roce 1995 byl jednomyslně vítaný arabskými vůdci, kteří doufali ve zlepšení vztahů se západním světem a obnovení de Gaullovy arabské politiky, stejně tak ze strany Francie, která doufala, že ji tato politika zařadí opět mezi velmoci.⁵⁰ Zkrátka Jacques Chirac byl mezi francouzskými politiky tím, který se těšil největší oblibě v arabském světě. Avšak kvůli multilaterální Evropě, která vytvářela na arabský svět nátlak, který nikdo nemohl ignorovat, musel se tedy Jacques Chirac z větší části přizpůsobit evropským a národním tlakům a mohl nanejvýš svou osobní stopou do této politiky přispět.

⁴⁸ Védrine, H. François Mitterrand face aux bouleversements du monde. *Commentaire*. 1997, č. 79, str. 651

⁴⁹ Vaïsse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 962

⁵⁰ Moïsi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 849

Francouzský prezident považoval za první impuls přiblížení se k arabskému světu projekt Euro-středomořského partnerství, které mělo být založeno na spolupráci Evropské unie a států Středozemního moře a jehož projekt byl zahájen krátce po vstupu Jacquese Chiraca do funkce, v listopadu 1995 v Barceloně. Mimo toto partnerství se prezident snažil pomalu najít cestu k dalším arabským zemím, do tohoto projektu nespádajícím, a to ve jménu starého přátelství, opět hlavně k Iráku.

V rámci této politiky prezident od počátku svého prezidentského období prosazoval zmírnění, případně i zrušení mezinárodních sankcí uvržených na Irák. Protože přední francouzské podniky, které měly před válkou v Zálivu své zájmy v Iráku a které byly po válce hrubě zasaženy sankcemi proti této zemi, začaly tlačit celou svou vahou na gaullistickou vládu. Prezidentovi poradci ale chtěli, aby jejich prezident nevypadal jako příliš nakloněný Iráku, protože touto reputací by riskoval spíše být zdrojem potíží vůči Spojených státům a Saudské Arábii než novou příležitostí pro francouzské podniky.

Ministr zahraničí Alain Juppé (1993-1995) a po něm Hervé de Charette obhajovali odstranění sankcí proti Iráku a mobilizovali důležitou mezinárodní podporu ve prospěch rehabilitování Iráku. Francie také otevřela v Bagdádu zájmovou sekci. Když bylo embargo uvalené na Irák prodlouženo na dobu neurčitou, Paříž se pokoušela přesvědčit Bagdád, aby posoudil svoje odmítnutí rezoluce 986, která by mu dovolovala exportovat ropu za 1,6 miliardy dolarů a dovážet nejnütnější zboží.⁵¹

Chiracova politika v Iráku se odlišovala od té americké tím, že Francie byla znepokojena humanitární situací této země a svým odmítnutím nabádat k rozvratu stávajícího režimu. Avšak zatím co Paříž velice striktně dodržovala rezoluce OSN, regionální a mezinárodní pokusy snažící se o pád režimu mohly, pokud by uspěly, zabránit návratu Francie do Iráku.

Kromě usilování Jacquese Chiraca o obnovení přátelských a obchodních vztahů s Irákem, se jeho arabská politika projevovala například tím, že se jako jediný západní politik zúčastnil v roce 2000 pohřbu syrského diktátora Háfize Assada nebo, když v roce 1998 společně s egyptským prezidentem Hosni Mubarakem vyhlásili společně výzvu k zachránění míru na Blízkém východě.

Hlava státu také potvrdila podporu Francie mírovému izraelsko-palestinskému procesu, kterou potvrdilo přijetí Jásira Arafata v Paříži v červenci 1995, účast Jacquese

⁵¹ Kodmani – Darwish, B. La France et le Moyen-Orient: entrée nostalgie et réalisme. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 953

Chiraca na summitu proti terorismu v egyptském Šarm al-Šejku dne 13. března 1996 anebo jeho časté cesty do Libanonu, Egypta, Sýrie, Izraele a i do palestinských teritorií.

V roce 2002 po znovuzvolení Jacquese Chiraca francouzským prezidentem byly hlavní směry zahraniční politiky, včetně té arabské, znovu potvrzené.

2.4 První válka v Zálivu

Válka v Zálivu, jinak též válka v Perském zálivu, byla ozbrojeným konfliktem z přelomu let 1990–1991 mezi Irákem Saddáma Husajna a koalicí 28 států (včetně Československa) v čele s USA, kterým OSN poskytla mandát k provedení vojenské operace za účelem osvobození Kuvajtu.

2.4.1 Příchod války v Iráku v roce 1990-91

Jak již bylo krátce zmíněno, Francie měla velmi specifické vztahy s Irákem. Francie byla po roce 1967 první evropskou zemí, která navázala s arabským světem zvláštní vztahy. Poté, co po tvrdých bojích uznala v roce 1962 alžírskou nezávislost, snažila se najít novou cestu k tradičnímu vlivu v oblasti. Irák se pro tento účel zdál být víc než příhodným. Ani malý ani velký, regionálně a energeticky významný. Od roku 1974 Francie zásobovala Irák francouzskými zbraněmi. Výměnou se stal Irák francouzským druhým nejdůležitějším dodavatelem ropy a největším dlužníkem. Francouzsko-irácké sblížení navíc hrálo během studené války do karet Západu. Sovětský svaz byl v té době hlavním dodavatelem zbraní do Iráku, a působení Francie, spolu s tehdejší přítomností Spojených států v sousedním Íránu, mohlo tento fakt alespoň částečně vyvážit. Tato oboustranně výhodná situace trvala jen do irácko-iránské války v letech 1980-1988, kde bylo jasné, že agresorem je Irák. I přes to se po počátečním váhání François Mitterrand rozhodl podporovat Irák. V listopadu 1982 vysvětlil tuto politiku v Asuánu prohlášením: „Není třeba, aby mnohaletá rovnováha mezi Araby a Peršany byla přerušena.“⁵² V létě roku 1983 přijal francouzský prezident návrh ministra zahraničí a obrany půjčit Iráčanům pět bojových letadel, nezbytný nástroj irácké obrany. Tímto činem se Francie jasně postavila na stranu Iráku a zneprátelila si Irán. Následky této války na sebe nenechaly dlouho čekat a začaly se projevat ekonomickou krizí Iráku, která vedla k dalšímu konfliktu, tentokrát

⁵² Attali, J. *C'était François Mitterrand*. Paris: Fayard. 2005. str. 387

k obsazení Kuvajtu Irákem dne 2. srpna 1990. V konfliktu s Kuvajtem v roce 1990, který vyvolal opět irácký diktátor Saddám Husajn, už Francie iráckou agresi odsoudila.

2.4.2 Zaujímání pozice Francie v tomto konfliktu

Většina vůdců světového formátu byla na prázdninách, když se dozvěděli o válce v Perském zálivu. François Mitterrand odpočíval ve své rezidenci v Latche, George Bush a britská premiérka Margaret Thatcherová byli na mezinárodní konferenci v Aspenu v Coloradu, egyptský prezident Hosni Mubarak byl na letním bytě poblíž Káhiry, německý kancléř Helmut Kohl trávil dovolenou na své chatě v Rakousku a Michail Gorbačov ve svém druhém sídle na Krymu.

Francouzský prezident po zjištění této zprávy začal ihned jednat a hned rozdal své instrukce. Už 3. srpna večer se telefonicky spojil s americkým prezidentem Georgem Bushem a 4. srpna se vrátil zpět do Elysejského paláce, kde na odpoledne svolal první schůzi. Na té chyběl francouzský premiér Michel Rocard, který plachtil na Jadranu a ministr obrany Jean - Pierre Chevènement, který byl na dovolené v Toskánsku. François Mitterrand zahájil schůzi projevem: „V konfliktu tohoto typu není špatné odvolávat se na intuici. Pro mne to znamená, že jsme teprve na začátku a že tato krize se zřejmě bude zhoršovat....Není nemožné, že vstoupíme do cyklu války...Je třeba být tvrdý: ne jenom bojkot ale blokáda... Musíme bránit právo a mezinárodní solidaritu.“⁵³

I mezinárodní reakce byla okamžitá. Během prvních čtyřiceti osmi hodin od obsazení Kuvajtu Irákem byla schválena první rezoluce OSN č. 660⁵⁴ všemi stálými členy Rady bezpečnosti OSN včetně Číny a Sovětského svazu. Rezoluce 660 požadovala okamžité a bezpodmínečné stažení iráckých jednotek z Kuvajtu.

Mezitím na francouzské domácí scéně byly téměř každý den svolávány krizové porady, tzv. Vymezené rady (un Conseil restreint). Ta se začala scházet na žádost prezidenta republiky dne 9. srpna 1990 až do 28. února 1991. Tato rada byla složena z výběru vhodných ministrů z ministerské rady a měla za úkol společně se scházet a prodiskutovávat své návrhy a možná řešení irácké krize.

⁵³ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les défis*. Paris: Seuil. 1996. str. 443

⁵⁴ Od 6.- 25.srpna byly schváleny další rezoluce 661-665, které zavedly obchodní, finanční a vojenský bojkot Iráku se souhlasem použití síly v případě nerespektování.

Françoise Mitterranda vedla ke svolání Vymezené rady především jeho touha podrobně kontrolovat všechna rozhodnutí spojená s touto krizí. Vymezená rada se scházela dle potřeby v Elysejském paláci a byla složena z deseti členů včetně prezidenta. Jejími členy⁵⁵ byli předseda vlády (Michel Rocard), ministr zahraničních věcí (Roland Dumas), ministr obrany (Jean-Pierre Chèvement, po Chèvementově demisi Pierre Joxe), ministr vnitra (Pierre Joxe, poté Philippe Marchand), generální tajemník Elysejského paláce (Jean-Louis Bianco), ministr školství (Lionel Jospin), poradce prezidenta pro vojenské záležitosti (admirál Lanxade), ministr hospodářství, financí a průmyslu (Pierre Bérégovoy), mluvčí a poradce pro strategické záležitosti (Hubert Védrine).

Dne 9. srpna, na zasedání Vymezené rady, informoval Roland Dumas prezidenta a ostatní členy Rady, že Paříž prozatím neobdržela oficiální žádost Saudské Arábie o pomoc ve formě vyslání vojenských jednotek či vojenské techniky do své země, protože si prý nebyla jista francouzskou odpovědí. Proto ministr zahraničí položil všem zúčastněným rozhodující otázku, jejíž odpověď jasně ukázala pozici, kterou se Francie v tomto konfliktu rozhodla zaujmout. Otázka zněla: „Kromě embarga a rezolucí OSN budeme odpovídat na žádost Saudské Arábie, která se cítí být Irákem ohrožena?“⁵⁶

Než François Mitterrand rozhodl, nechal nejprve vyjádřit názory svých ministrů. Chtěl především vědět, jaká stanoviska a názory jeho ministrů zaujímají, jak danou situaci analyzují, do jaké míry berou v potaz postavení Francie ve světě se zřetelem na historii, na její zájmy a vztahy s arabskými zeměmi. Po napínavé diskuzi se všichni zdáli být spíše zdrženliví k myšlence poslat vojáky do Saudské Arábie, aby se přidali k Američanům a Britům. Někteří brali v úvahu pouze účast francouzských vojáků v kontingentu modrých přileb při OSN.

Ministr vnitra, Pierre Joxe, zastával názor, že v arabském světě Husajnova invaze není nepopulární a pokud se Francie bude angažovat na straně Spojených států, pak bude těžké zvrátit výsledný politický následek. Považoval za nezbytné, aby se Francie vyhnula vojenskému zásahu. Státní ministr, Lionel Jospin byl konkrétnější: „Neměli bychom intervenovat po boku Američanů, ale pod záštitou Spojených národů.“⁵⁷ V tento okamžik francouzský prezident přerušil diskuzi slovy: „Pokud

⁵⁵ Od 11. ledna 1991 se Vymezená rada scházela v jiném složení: místo Lionela Jospina to byl náčelník generálního štábu generál Schmitt a místo Pierra Bérégovoye to byl generální tajemník národní obrany prefekt Fougier.

⁵⁶ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les défis*. Paris: Seuil. 1996. str. 445

⁵⁷ Tamtéž, str. 445

zaujmeme vámi navrhovanou pozici, bude to znamenat, jako že děláme, že neexistujeme a dívat se, jak nám ujíždí vlak.“⁵⁸

Těchto několik málo slov stačilo Jeanu-Pierru Chèvenemenovi, aby správně pochopil Mitterrandův záměr, že se prezident přiklání k americké pozici, se kterou ovšem ministr obrany nesouhlasí: „To, co je v sázce, je naše arabská politika. Hra, kterou hrají Američané, je nebezpečná. Pokud Saddám Husajn zvítězí, výsledek je evidentní. A pokud prohraje, kdo se postaví iránskému protizápadnímu integritismu? Proto je potřeba upřednostnit veškeré ekonomické prostředky jako je embargo a vést s Araby dialog.“⁵⁹ Francouzský ministr obrany byl tedy proti ozbrojenému zásahu Francie v Iráku po boku Američanů. Zato předseda vlády Michel Rocard chtěl hlavně získat čas pomocí Saudské Arábie, pokud Rijád požádá Francii pomoc, kvůli „povinnosti solidarity“.

Příchod konfliktu v Perském zálivu pomalu ale jistě začal rozvířovat poměrně poklidné břehy francouzské domácí scény a dal objevit rozdílnosti názorů, představ a priorit francouzských politických představitelů odpovědných za průběh pozdější války v Zálivu a následném postavení Francie ve světě a v očích arabského světa. I když názory klíčových politiků se v této otázce lišily, rozhodující roli hrál názor francouzského prezidenta François Mitterranda, který se v této věci nenechal ovlivňovat názory svých kolegů a během války v Perském zálivu rozhodoval sám podle tří informačních kanálů: Rolanda Dumase za diplomatický aparát, admirála Lanxada za vojenské instituce, Gillesa Ménage jako poradce a Jeana-Louise Bianca, který byl prostředníkem mezi těmito čtyřmi muži.

Hned při prvním zasedání Vymezené rady dne 9.srpna 1990 dal francouzský prezident všem členům Vymezené rady jasně najevo, kdo bude hrát rozhodující roli při rozhodování v tomto konfliktu a celou diskuzi zakončil slovy: „Pokud odpovíme „ne“ Saudské Arábii, bude to znamenat, že nepřijdeme na pomoc ohrožené zemi a bude to znamenat „ne“ Američanům a Britům...Jsme rádi, že v jistých okolnostech se můžeme spolehnout na Američany. Jsme jejich spojenci. Ale nebyli jsme jimi, když bezpodmínečně podporovali Izrael, bombardovali Libyi. Ale v tomto případě, je potřeba jim ukázat naši solidaritu. Musíme si vybrat. Odhaduji, že je třeba bojovat proti Saddámu Husajnovi i v případě jakýchkoliv následků. Pokud to neuděláme, budeme špatnými bratry Západu.“⁶⁰

⁵⁸ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les défis*. Paris: Seuil. 1996. str. 445

⁵⁹ Tamtéž, str. 446

⁶⁰ Védrine H. *Les mondes de François Mitterrand: À l'Élysée 1981-1995*. Paris: Fayard. 1996. str. 527

O hodinu později se vydal François Mitterrand do zimní zahrady Elysejského paláce, kde se měla konat první z patnácti tiskových konferencí věnovaných krizi v Perském zálivu. Přečetl zde svůj text, který si sám napsal a v němž oznámil, že Francie odpoví pozitivně na žádost Saudské Arábie a do ohrožené zóny pošle vojenský a technický materiál a že Francie okamžitě posílí letecké a námořní prostředky v oblasti.

Hubert Védrine v knize *Les mondes de François Mitterrand* o prezidentovi napsal, že je přesvědčený, že si prezident vybral svoji strategii v tomto konfliktu už během prvních čtyřiceti osmi hodin od začátku konfliktu. Záměrně říká „prezident“, protože prezident se rozhodl ve výběru strategie sám a ve svých rozhodnutích byl podporován svými hlavními spojenci, Rolandem Dumasem, vládou a jeho blízkými spolupracovníky. Předseda vlády jeho rozhodnutí nenapadl. Pouze Jean-Pierre Chevènement, ministr obrany, nesouhlasil a nakonec podal demisi.

2.4.3 Stručný popis průběhu první války

Jak již bylo dříve zmíněno, konflikt v Perském zálivu začal dne 2. srpna 1990 obsazením Kuvajtu Irákem. A hned 4. srpna byla všemi stálými členy Rady bezpečnosti OSN schválena první rezoluce OSN 660, která požadovala okamžité a bezpodmínečné stažení iráckých jednotek z Kuvajtu. Francouzský prezident prostřednictvím svého ministra zahraničí ihned iráckou agresi odsoudil a 9. srpna 1990 kladně odpověděl na žádost Saudské Arábie. Do ohrožené zóny poslal vojenský a technický materiál a Francie okamžitě posílila letecké a námořní prostředky v oblasti.

Dne 25. srpna OSN přeměnila embargo v blokádu a François Mitterrand se zcela ponořil do této logiky opakujíc, že Francie bude podporovat veškeré akce OSN a na zasedání Vymezené rady 22. srpna řekl svým ministrům, že šance k vyhnutí se ozbrojenému konfliktu jsou velmi slabé. Mitterrandovo rozhodnutí přidat se na stranu Američanů bylo definitivně potvrzeno zajetím čtyř francouzských diplomatů a vyplenění Francouzské ambasády dne 14. září 1990, kdy Mitterrand po vášnivé diskuzi Vymezené rady nakonec rozhodl o zahájení vojenské operace Daguet. Operace Daguet byla největším rozmístěním francouzských jednotek od Alžírské války. Do Saudské Arábie byly poslány čtyři tisíce vojáků, tisíc vozidel (z toho 210 obrněných), 48 bojových helikoptér a 30 bojových letadel, které pod vedením generála Michela Roquejeoffra měla chránit ostatní země Perského zálivu.

Dne 24. září François Mitterrand vystoupil na Valném shromáždění OSN, kde pronesl: „Říkám, že nebude žádný kompromis, dokud se Irák nepodřídí Radě

bezpečnosti OSN.“ A poté ještě dodal: „Ať Irák na oplátku potvrdí svůj záměr stáhnout své jednotky, ať osvobodí rukojmí a všechno se stane možným“.⁶¹ Tímto prohlášením si chtěl Mitterrand udržet určitý odstup od případného ozbrojeného konfliktu a udivil jím ostatní státy, především Bagdád, který na to reagoval slibem, že propustí francouzské rukojmí.

Během října nesdílel francouzský prezident záměr Bílého domu k vojenské intervenci, ale naopak se veškerými dostupnými prostředky (tradičně diplomatickými nebo i tajnými) snažil získat další „signál“ od Bagdádu. Dne 24. října Irák oznámil propuštění všech francouzských rukojmí, stále však ještě zadržoval ostatní západní rukojmí.

Během listopadu se čím dál tím více schylovalo k ozbrojenému konfliktu, a to především z americké iniciativy. Embargo se zdálo být stále neúčinné, Irák stále ještě zadržoval některé rukojmí a nijak nereagoval na opakované výzvy k stáhnutí se z Kuvajtu, neustále hrál o čas. Začínalo být pomalu jasné, že bude nutné přistoupit k „poslednímu nátlaku, poslední šanci“, kterou mělo být ultimátum ze strany OSN.

V listopadu se zdálo, že i francouzský prezident je pro přijetí nové rezoluce opravňující použití síly, protože François Mitterrand si myslel, že Saddám Husajn stále není přesvědčený o odhodlanosti protiirácké koalice. Spojené státy naléhaly, aby byla tato rezoluce přijata před 30. listopadem, protože 30. listopadu musely předat Jemenu, nejsilnějšímu spojenci Iráku, rotující předsednictví Rady bezpečnosti. Washington plánoval datum vypršení ultimáta na 1. ledna 1991, ale Sověti upřednostňovali 31. ledna 1991. Nakonec bylo díky Francii dosaženo kompromisu, že ultimátum vyprší v půlnoci 15. ledna 1991 newyorského času. Rezoluce č. 678 byla přijata 29. listopadu dvanácti hlasy z patnácti. Jemen a Kuba hlasovaly proti, Čína se zdržela hlasování a neuplatnila tak své právo veta.

Během prosince Saddám Husajn probudil a zároveň i pohřbil naděje na mírové řešení problému. Nejprve odmítl ultimátum, později oznámil propuštění třech tisíc rukojmí pořád ještě držených v Iráku. Posílil své obranné jednotky v Kuvajtu a vzkázal, že je ochoten vyjednávat o ústupu z Kuvajtu. Mezitím si Francie zvolila svůj tábor: rozhodnost, že v případě potřeby splní svůj závazek použít sílu. Zároveň ale chtěl francouzský prezident dát šanci míru a tudíž vedl dialog s Bagdádem. Tato jeho

⁶¹ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les défis*. Paris: Seuil. 1996. str. 453

oboustranná politika se mohla lehce přeměnit v nedorozumění. Mitterrandovi oponenti v tom viděli „hru na obě strany“, typicky francouzskou a mitterrandovskou.⁶²

Během ledna Francie zdvojnásobila svoje úsilí vyřešit konflikt mírovou cestou a dne 14.ledna navrhla Radě bezpečnosti mírový plán v šesti bodech (irácký ústup, neagresivní rezoluce, mezinárodní jednání...) podporovaný Libyí, Španělskem, SSSR a odmítnutý Spojenými státy, Izraelem a Velkou Británií. Poslední pokus se nevydařil a v půlnoci na 16. leden 1991 koalice zahajuje vojenskou operaci Pouštní bouře pod americkým vedením.

Válka za osvobození Kuvajtu začala leteckým bombardováním iráckých strategických cílů a trvala celkem 42 dnů. Dne 26. února 1991 Saddám Husajn oznámil, že se stáhne z Kuvajtu a o dva dny později Bagdád oznámil, že Irák bezpodmínečně přijme všechny rezoluce OSN. Ve stejný den, tedy 28.února 1991 byly zastaveny vojenské operace a válka skončila.

2.5 Druhá válka v Zálivu

Válka v Iráku, někdy označovaná jako Druhá válka v Zálivu, byla konfliktem, který byl zahájen spojeneckou invazí do Iráku v roce 2003. Koalice vedená Spojenými státy svrhla diktátorský režim Saddáma Husajna, zahájila okupaci Iráku, což vedlo k asymetrickému konfliktu s povstaleckými skupinami a k rozpoutání občanské války mezi šíity a sunnity. Skutečné příčiny války (poté, co se tvrzení o zbraních hromadného ničení v rukou iráckého režimu a jeho údajné podpoře al-Káidě neprokázala jako pravdivá), stejně jako průběh americké okupace, zůstávají předmětem sporu.

2.5.1 Příchod druhé války v Zálivu v roce 2003

Když v únoru 1991 oficiálně skončila válka v Perském zálivu, kterou vyhrála koalice pod vedením Spojených států, Irák se dostal do obrovských hospodářských i vnitřních problémů. Pro neustálé Saddámovy represe bouřících se Kurdů na severovýchodě a šíitů na jihovýchodě uvalila OSN na Irák přísné hospodářské embargo a zřídila pro pronásledované chráněné zóny a Spojené státy nařídily Iráku, aby ukončil veškeré své vojenské aktivity v této oblasti. V dubnu přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci 687, která požadovala, aby Irák zničil svoje zbraně hromadného ničení, přijal dlouhodobé monitorování svých zbrojních zařízení a uznal kuvajtskou suverenitu. OSN

⁶² Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les défis*. Paris: Seuil. 1996. str. 473

rovněž uvalilo na Irák ropné embargo, které může být zrušeno po té, co irácká vláda splní požadavky z rezoluce 687.

Dne 26. srpna 1992 byla v jižním Iráku vytvořena tzv. bezletová zóna, do které nemohly létat irácká letadla. Irácká protiletadlová obrana opakovaně zaměřovala americká a britská letadla, a to často vedlo k odvetným útokům. Vše vyvrcholilo v roce 1998, kdy Saddám Husajn tvrdil, že Irák splnil požadavky rezoluce 687 a požadoval ukončení sankcí. V tom mu ale odporovala zpráva Zvláštní komise OSN pro dohled nad destrukcí iráckých zbraní hromadného ničení (UNSCOM) a která potvrdila, že Irák do značné míry vyhověl požadavkům rezoluce 687 pro jaderné a chemické zbraně, ale že nepokročil tolik v biologických zbraních. Na to Husajn reagoval ukončením spolupráce se Zvláštní komisí.

Po evakuaci příslušníků OSN z Bagdádu zahájily USA a Velká Británie ve dnech 16.-19. prosince 1998 bombardování iráckých cílů v rámci operace „pouštní liška“, které mělo zničit irácký program na výrobu nukleárních, chemických a biologických zbraní. O rok později přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci 1284. Tato rezoluce dočasně ukončovala sankce proti Iráku (které se do té doby obnovovaly každých 120 dní) s cílem poskytnout Bagdádu možnost spolupracovat s novým kontrolním orgánem OSN - Monitorovací, verifikační a inspekční komisí OSN (UNMOVIC) - který měl nahradit UNSCOM.⁶³ Rezoluce také stanovila maximální limity pro irácké ropné vývozy a ponechala příjmy z těchto vývozů pod přísnou kontrolou OSN. Saddám Husajn rezoluci odmítl a zakázal přítomnost zbrojních inspektorů OSN v Iráku do té doby, dokud budou trvat ropné sankce.

V této chvíli byl Saddám Husajn v relativně silné pozici, ke které mu pomohly vyšší ceny ropy, nelegální obchod s ropou, rozvolnění sankcí OSN a také obavy mezinárodního společenství o dopady sankcí na irácké obyvatelstvo. Přes občasné bombardování Spojenými státy a Velkou Británií a přes deset let trvající sankce, které zapříčinily závažnou humanitární katastrofu, odmítal Husajn vstup zbrojních inspektorů OSN na irácké území. Členové Rady bezpečnosti byli rozdělení v názorech na sankce vůči Iráku. Zatímco USA a Velká Británie zaujímaly nekompromisní stanoviska, Francie, Čína a Rusko se posunuly k podpoře zrušení sankcí a obnovení hospodářských vztahů s Irákem. Porušující zákaz komerčních letů do Iráku, Rusko i Francie začaly do Iráku posílat letadla s pomocí. Do konce roku byly běžné soukromé lety s humanitární

⁶³ Stejskalová, K. Vývoj napětí kolem Iráku. *Český rozhlas*. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/irak/souvislosti/_zprava/67687

pomocí a různými delegacemi z Evropy, Afriky i z arabských zemí, které usilovaly o navázání obchodních styků s Irákem. V lednu byl vybrán vedoucím UNMOVIC bývalý švédský ministr zahraničí a generální ředitel Mezinárodní agentury pro atomovou energii Hans Blix. Irák však odmítl s komisí spolupracovat. V únoru rezignovali na protest proti podmínkám v Iráku dva vysocí úředníci OSN.

Téměř deset let po skončení prvního konfliktu v Perském zálivu se situace okolo Iráku začala opět vyostřovat. V únoru 2001 provedly USA a Velká Británie útoky k vyřazení irácké vzdušné obrany. Bombardování se však setkalo jen s malou mezinárodní podporou.

K vyhrocení vztahu USA k Iráku došlo počátkem ledna 2002. V projevu „O stavu Unie“ zařadil americký prezident Bush Irák spolu s Íránem a Severní Koreou mezi země „osy zla“, tedy země, které vyvíjejí zbraně hromadného ničení a představují proto největší riziko pro mezinárodní bezpečnost. „Severní Korea je režim, který se vyzbrojuje střelami a zbraněmi hromadného ničení, Írán o tyto zbraně usiluje a exportuje terorismus a Irák nadále okázale předvádí své nepřátelství vůči Americe a stále podporuje terorismus. Tento režim se už více než deset snaží vyvinout antrax a nervové plyny a také jaderné zbraně,“ řekl George Bush.⁶⁴

Americký prezident George Bush poté prohlásil, že vojenská akce proti Iráku je nevyhnutelná, pokud OSN nepřiměje Bagdád k odzbrojení. Jednání na půdě OSN se ale vlekla několik týdnů. Dne 8. listopadu 2002 byla rezoluce číslo 1441 k Iráku nakonec přijata. Rada bezpečnosti v ní varovala Bagdád před vážnými následky, pokud nesplní nové, tvrdší podmínky odzbrojovacích inspekcí OSN. Pro hlasovalo všech 15 členů Rady bezpečnosti, včetně nestálého člena, Sýrie.

2.5.2 Zaujímání pozice Francie v tomto konfliktu

Spojené státy a Británie chápaly rezoluci 1441 tak, že pokud se Irák nepodvolí, mohou proti němu použít síly. Tuto tvrdou linii však většina amerických spojenců v Severoatlantické alianci odmítla. V německo-amerických vztazích došlo dokonce k hluboké roztržce, když kancléř Schröder odmítl jakoukoli účast Německa v případném konfliktu. Radikální řešení odmítla i Francie: „Vůči Iráku je nutný jednotný postoj, široká mezinárodní koalice a Saddám Husajn ví, že musí odzbrojit,“⁶⁵ prohlásil

⁶⁴ Stejskalová, K. Vývoj napětí kolem Iráku. *Český rozhlas*. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/irak/souvislosti/_zprava/67687

⁶⁵ Stejskalová, K. Vývoj napětí kolem Iráku. *Český rozhlas*. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/irak/souvislosti/_zprava/67687

francouzský prezident Chirac, který však znovu opakoval, že o případné vojenské akci musí rozhodovat Rada bezpečnosti.

Irácký parlament rezoluci OSN nejprve zamítl, o den později ale dopisem ministra zahraničí Nádžího Sabrího oznámil, že ji přijímá. Koncem listopadu pak do Bagdádu dorazilo letadlo s ředitelem Mezinárodní agentury pro atomovou energii Muhammadem Baradayem a šéfem zbrojních inspekcí Hansem Blixem. Zbrojní inspektoři během prosince zahájili rozsáhlé šetření, zprávu o stavu své výzbroje předal také Irák. Obsahovala sice 12 tisíc stran, ale Američané a Britové ji označili za neúplnou. Americký ministr zahraničí Colin Powell doslova řekl, že pokud bude Bagdád pokračovat ve lhaní, nebude možné vyřešit iráckou krizi mírově.

Během ledna začali Američané i Britové posílat do oblasti Perského zálivu vojenské jednotky. Přípravu na konflikt oznámil také Saddám Husajn. Po šedesáti dnech šetření vystoupili 27. ledna 2003 v Radě bezpečnosti zbrojní inspektoři s šestnáctistránkovou zprávou. Obsahovala kritiku Iráku za nedostatečnou spolupráci. Irák nevyhověl požadavku inspektorů, aby nad iráckým územím mohla přelétávat průzkumná letadla U-2, jejichž letecké snímky by odborníkům v práci pomohly. Šéf zbrojních inspektorů OSN Hans Blix mimo jiné řekl, že ve zprávě o zbraních, kterou nedávno odevzdal, nejsou žádné nové údaje. Je podle něho také možné, že stále Irák disponuje zásobami antraxu.

Od návratu irácké krize do popředí mezinárodních zájmů se Spojené státy s pomocí Velké Británie pokoušely v tomto konfliktu jednat unilaterálně a jednou pro vždy skoncovat s iráckým diktátorem. Nicméně v této věci se Washingtonu postavila do cesty Francie, která oponovala vojenské akci při řešení této situace. Francie od počátku konfliktu usilovala o prosazení multilaterálního řešení iráckého problému. Odmítajíc nechat Evropskou unii ve vleku americké zahraniční politiky, začala Paříž vystupovat jako mluvčí států nakloněných k diplomatickým vyjednáváním zaštitěných OSN a schopných vyřešit sporný irácký problém bez použití síly.

Francie dala najevo svou pozici už v létě roku 2002, tváří tvář hrozbě americké vojenské intervence v Iráku. V této chvíli Francie využila diplomatické cesty a mezinárodního přesvědčení, aby požadovala vyřešení krize pouze přes OSN. O několik měsíců později, na podzim roku 2002, Francie tlačila na Spojené státy pomocí rezoluce 1441, aby by byl spor zaštitěný OSN a aby Rada bezpečnosti určila skutečnost či událost postačující jako důvod k vyhlášení války.

Jacques Chirac v tradičním novoročním projevu dne 1.ledna 2003 mimo jiné potvrdil, že Francie bude garantem míru a bude pokračovat ve spolupráci se Spojenými národy za účelem mírového řešení irácké krize.⁶⁶ O dvacet dní později na shromáždění Rady bezpečnosti OSN, Francie dokonce pohrozila využitím svého práva veta, aby zabránila vojenské akci v Iráku. Nutno podotknout, že právo veta je obvykle považováno za poslední rezidium suverenity. Právo veta ale také dává stálým členům RB OSN zvláštní váhu a možnosti vyjednávání, a to i při takových jednáních, která probíhají mimo RB nebo dokonce mimo OSN. Hrozba použití veta v Radě bezpečnosti proti americkému projektu postavila Francii do pozice hlavního oponenta politiky amerického prezidenta George W. Bushe.

Při příležitosti čtyřicátého výročí podepsání Elysejských smluv ve dnech 22.-23. ledna 2003, byla obnovena tradiční německá podpora francouzské politiky, tedy osa Paříž-Berlín, podporovaná Belgií, schopná vykristalizovat evropskou opozici vzhledem k hrozící americké vojenské intervenci v Iráku. Společné prohlášení francouzsko-německého tandemu, které staví francouzsko-německé přátelství „ve prospěch společné zodpovědnosti za Evropu“, ještě podpořilo úlohu mluvčího evropské diplomacie, kterou si Paříž vydobyla od samého začátku krize. Od té doby se Francie prezentovala jako hlava řady politických řešení iráckého problému.

François Mitterrand si jednou posteskl: „Kdybych tak mohl mít válku!“⁶⁷ To samé si přál i jeho nástupce - Jacques Chirac. Ne snad proto, že by si oba zmínění prezidenti tak moc přáli vést svoji zemi do války, na to ostatně Francie neměla ani prostředky. Avšak hrozba konfliktu hrozícího přejít v krajním řešení až ve válku byla pro oba státníky výtečnou možností ukázat svůj charakter, svoji velkolepost, svoji obratnost a jedinečnost při vedení diplomatických jednání, a především získání příležitosti vydobýt si pro sebe a celou Francii celosvětové uznání jako ti, kteří díky svému umu zabránili válce.

Z výčtu výše zmíněného Chiracova jednání ohledně zaujímání pozice v rodícím se konfliktu se může zdát, že Jacques Chirac byl mužem, který neměl rád Spojené státy a který jim rád oponoval. Realita je však zcela jiná. Jacques Chirac byl první hlavou státu, která přijela do New Yorku po atentátech 11. září. On sám osobně velmi

⁶⁶ Novoroční projev Jacquese Chiraca dne 1.1.2003. Dostupné z: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2003/janvier/allocution_du_president_de_la_republique_lors_de_la_presentation_des_voeux_du_gouvernement.2568.html

⁶⁷ Giesbert, F.-O. *La tragédie du président: Scène de la vie politique (1986-2006)*. Mesnil-sur-l'Estrée: Flammarion. 2006. str. 329

obdivoval americkou společnost a nemůže být tedy kvalifikován jako anti-amerikanista. Příčinou postoje francouzského prezidenta v této krizi to nebyla sama Amerika, ale excesy Ameriky jako světové velmoci a americká zahraniční politika.

Jacques Chirac byl mužem, který se nebál říci „ne“ a který, následujíc své předchůdce de Gaulla a Mitterranda, uměl oponovat Spojeným státům, protože se mu zdálo, že jejich politika nekoresponduje s jeho hlavním zájmem a cílem. Prezident v zaujímání své pozice rovněž převzal roli de Gaulla a Mitterranda, kteří jednou poskytl Američanům silnou podporu v nelehkých situacích, ale zároveň byli jejich nejsilnějšími oponenty, pokud usoudili, že je to nevyhnutelné. Zkrátka Chirac byl ve svém jednání gaullistou, který v této situaci jednal s ohledem na historii, strategii a geopolitické postavení Francie.

Francouzský prezident byl přesvědčen, že to, proti čemu je nutné bojovat není arabská laická veřejnost, ale muslimští fundamentalisté, jmenovitě šiité, kterým by však válka vdechla nový dech. Proto také prezident několikrát obvinil Spojené státy z ignorance a nezkušenosti. „Pokud mi vytýkáte, že se vyhýbám nepopulárnímu americkému řešení, tak to není. Dnes se ale nabízí jediná otázka, a to: chceme systém, ve kterém jediný národ, konkrétně Amerika, rozhoduje za všechny, i proti celosvětovému názoru? To je to, co je dnes v sázce.“⁶⁸

Poslední válce v Perském zálivu se také často v žurnalistickém žargonu přezdívá „Villepinova válka“. A to proto, že francouzský ministr zahraničí v letech 2002-2004, byl v této věci velmi aktivní a dokonce byl několikrát obviňován, že to byl on, kdo Chiracovi vnukl anti-americkou linii. Ale to není tak úplně pravda, protože prezident se se svým ministrem zahraničí vzácně shodoval a často jeho počínání žertovně nazýval jako „chyby mládí“⁶⁹. Chirac pocítoval i určitou hrdost, když se seznámil s Villepinovým projevem, přečteným 14. února 2003 v Radě bezpečnosti OSN⁷⁰: „Velká zodpovědnost a nesmírná čest, které jsou nám vlastní, nás musejí vést k prosazování priority mírovému odzbrojení. A je to stará země, Francie, starý kontinent jako ten náš, Evropa, který k vám dnes mluví a který zná válku, okupaci a barbarství. Země, která nezapomíná a která ví, co dluží všem bojovníkům za svobodu

⁶⁸ Giesbert, F.-O. *La tragédie du président: Scène de la vie politique (1986-2006)*. Mesnil-sur-l'Estrée: Flammarion. 2006. str. 331

⁶⁹ Tamtéž, str. 333

⁷⁰ Giesbert, F.-O. *La tragédie du président: Scène de la vie politique (1986-2006)*. Mesnil-sur-l'Estrée: Flammarion. 2006., str. 330

přicházejících z Ameriky a odjinud a která proto nepřestala stát zpříma tváří tvář Historii a všem lidem.⁷¹

Tento projev byl velmi působivý a dokonce si vysloužil i aplaus, který je na půdě Rady bezpečnosti OSN velmi neobvyklý. Franz-Olivier Giesbert v knize *La tragédie du président: scène de la vie politique (1986-2006)* tento projev komentuje jako: „Zrodila se nová hnězda - velký Dominique de Villepin!“⁷² Všiml si toho i sám prezident a jako by se od tohoto okamžiku díval na svého ministra zahraničí s větším respektem.

Není ale pochyb o tom, že Irák a vše kolem něj bylo výhradně prezidentovou záležitostí. Stačilo mu pouze, aby stále pokračoval ve své cestě, v té, kterou se řídil už dlouho a která vysvětlovala jeho popularitu v Africe nebo v arabském světě a která spočívá v neustálém a markantním zájmu o tyto země, četností jeho návštěv a povzbuzujících projevů.

Svým jednáním v této rostoucí krizi stále svoji pozici v této oblasti posiloval. Nejprve, když Spojené státy zamýšlely jít s mandátem OSN do války, Chirac oznámil, že Francie je připravena použít svého práva veta a poslal Villepina získat na svou stranu africké země Kamerun, Guineu a Angolu, které by mohly v Radě bezpečnosti podlehnout americkým příkazům. Dále neustále opakoval všem, kdo byli ochotni poslouchat, že Irák nemá zbraně hromadného ničení. Aby Jacques Chirac nebyl ve svém jednání osamocený, tak kromě podpory několika evropských států vytvářel Chirac proti Washingtonu koalici s Ruskem a Čínou. Toto jednání komentoval Nicolas Sarkozy, tehdejší ministr vnitra, takto: „Zde je národ, se kterým jsme nikdy nebyli ve válce a který nám dokonce dvakrát přišel pomoci. Není tedy důvod, abychom se s ním nyní rozhněvali.“⁷³

Stejně jako při krizi v Perském zálivu v roce 1990-1991, kde vzal otěže celé krize pevně do svých rukou prezident, tak i tentokrát o dvanáct let později, se tento konflikt stal opět prezidentovou doménou a i tato krize byla od samého počátku řízena triem: Jacques Chirac, Dominique de Villepin a prezidentův diplomatický poradce Maurice Gourdault – Montagne.

⁷¹ Tamtéž, str. 330

⁷² Tamtéž, str. 331

⁷³ Tamtéž, str. 334

2.5.3 Stručný popis průběhu druhé války

Na začátku roku 2003 navrhly Spojené státy, Spojené království a Španělsko další rezoluci, která určovala Iráku termín, do kterého měl splnit předchozí rezoluce, jinak by se vystavil riziku vojenské akce. Tato rezoluce byla ale stažena, neboť nezískala dostatečnou podporu. Francie, Německo a Rusko se postavily proti vojenskému útoku a prosazovaly diplomatické řešení. Dne 20. ledna 2003 prohlásil francouzský ministr zahraničí Dominique de Villepin: „... jsme přesvědčeni, že vojenská intervence by byla nejhorším řešením.“⁷⁴

V této situaci začal francouzský prezident volat po prodloužení lhůty komisařům. Prodloužením jejich lhůty by tak Francie získala více času pro diplomatická jednání a zvýšily by se tedy šance na mírové řešení, o které tolik Francie usilovala. Při této příležitosti Dominique de Villepin na tiskové konferenci po jednání Rady bezpečnosti uvedl: „Pozice Francie ohledně irácké situace se řídí nejdůležitějšími principy: právem, morálkou, solidaritou a spravedlivostí. Tyto principy vedly Francii k přijetí rezoluce 1441, která požaduje odzbrojení Iráku, které bude probíhat pod kontrolou inspektorů... Pokud je válka jediným řešením problému, tak se okamžitě dostaneme do slepé uličky. Proto musíme v první řadě chránit mezinárodní jednotu. Unilaterální vojenská intervence by byla chápána jako vítězství zákonu „nejsilnější vyhrává“, proto v této situaci musíme jednat především kolektivně.“⁷⁵ Francie začala pracovat na dokumentu, ve kterém chtěla upřesnit své návrhy na posílení inspektorů a 5. února 2003 poslala tento návrh všem členům Rady bezpečnosti. Francouzská politika se více a více dostávala do sporu se Spojenými státy.

Dne 19. února Bílý dům oznámil, že prezident je připraven předložit text druhé rezoluce pro odzbrojení Iráku a dne 24. února USA spolu s Velkou Británií a Španělskem předložily v New Yorku projekt rezoluce, který jasně opravňoval členské státy k použití síly. Francouzský prezident na to reagoval slovy, že „není nutné přistupovat k další rezoluci, ke které by Francie nemohla přistupovat jinak než ji oponovat.“⁷⁶ V reakci na toto prohlášení Francie zintenzivněla pokračování v návrzích možností, jak posílit roli inspektorů. Byla mezi prvními zeměmi, která zahájila aktivní spolupráci s inspektory a posilovala vztahy inspektorů s iráckými úředníky.

Další zasedání Rady bezpečnosti se konalo dne 7. března, kde šéf zbrojních inspektorů Hans Blix představil Radě svoji zprávu ohledně zbraní hromadného ničení

⁷⁴ Cuhe, P. Irak: et si la France s''était trompée? *Politique étrangère*. 2003, č.2, str. 410

⁷⁵ Villepin, D. *Un autre monde*. Paris: L'Herne. 2003. str. 60

⁷⁶ Villepin, D. *Un autre monde*. Paris: L'Herne. 2003. str. 81

v Iráku. Blix zde uvedl, že Irák lehce pokročil v odzbrojování a začal ničit řízené střely Al-Samoud. Zároveň před všemi zúčastněnými potvrdil, že Irák „aktivně spolupracuje“. I přes toto Blixovo prohlášení Washington spolu s Londýnem dále shromažďovaly nezbytné hlasy k přijetí jejich rezoluce a Francie spolu s Německem a Ruskem dále trvaly na tom, že tento text neodsouhlasí. Dne 10. března v televizním rozhovoru Jacques Chirac potvrdil hrozbu francouzského veta projektu rezoluce, která otevírá cestu k válce a prohlásil: „...ať budou jakékoliv okolnosti, Francie bude hlasovat „ne“, protože si myslí, že zde není prostor k válce, aby dospěla k cíli, kterým bylo stanovené odzbrojení Iráku.“⁷⁷

Následně na to oznámily Spojené státy, že veškerá diplomacie selhala a budou spolu s „koalicí ochotných“ pokračovat ve snaze zbavit Irák zbraní hromadného ničení. Odzbrojení Iráku podporoval také Kongres Spojených států, který už 11. října 2002 přijal rezoluci schvalující použití americké armády proti Iráku. Tento dokument použila poté Bushova administrativa jako právní podklad pro invazi. Ve dnech 11. a 12. března ve veřejné debatě OSN potvrdila většina států podporu prodloužení lhůty inspektorům.

Situace na poli OSN se nadále vyhrcovala, státy byly rozděleny na dva tábory: jedni podporovali Spojené státy, druzí se stavili spolu s Francií do opozice proti USA. Nakonec se USA, Velká Británie a Španělsku nepodařilo shromáždit devět hlasů potřebných k přijetí jejich rezoluce a rezoluci stáhly. Dne 17. března 2003 Spojené státy stanovily Iráku unilaterální ultimátum 48 hodin. Francie potvrdila, že je stále proti válce, ale že je v tomto okamžiku nutné čelit tomuto problému společně. „Je nezbytné, aby Spojené národy řešily iráckou otázku a převzaly za ni kolektivní odpovědnost. Musíme hlavně myslet na následky války a musíme se připravit na nezbytnou humanitární pomoc.“⁷⁸

Ultimátum vypršelo v noci z 19. na 20. března 2003. Invaze do Iráku začala 20. března 2003 pod kódovým označením "Operace Irácká svoboda". Spolu se Spojenými státy bylo členy „koalice ochotných“ přibližně 40 zemí, které poskytly své vojáky, přičemž Američané a Britové tvořili 98%. Dne 1. května 2003 navštívil prezident Bush letadlovou loď kotvící v Perském zálivu. Vrcholem prezidentovy návštěvy byl večerní projev, který vysílaly televize a rádia a na palubě jej poslouchali námořníci. Prezident Bush v podstatě vyhlásil vítězství a ukončení hlavních bojových operací, protože irácké síly byly prakticky poraženy, přestože některá ohniska odporu

⁷⁷ Charillon, F. La communauté internationale à l'épreuve de la crise irakienne. *Afrique du Nord, Moyen-Orient: Espace et conflicts*. Paris: La documentation française. 2004, str.55

⁷⁸ Villepin, D. *Un autre monde*. Paris: L'Herne. 2003. str. 102

stále nebyla dobyta. Po Bushově projevu se začala koaliční vojska častěji stávat terčem útoků iráckých povstalců. Boje s povstalcí pokračují prakticky dodnes.

V období po invazi a svržení Husajnova režimu se koalice a OSN začaly snažit o ustavení stabilního demokratického státu, který by byl schopen se sám bránit, udržet se jednotný a předejít povstaleckým útokům a rozpadu země.

2.6 Představitelé gaullismu v zahraniční politice

Jak píše Annie Collovald v knize *Jacques Chirac et le gaullisme*, všechny prezidenty Páté republiky lze rozdělit dle míry využívání dědictví generála de Gaulla takto: „Georges Pompidou jednoduše jako vládce institucionálního dědictví, Valéry Giscard d'Estaing jako „odpadlík“ de Gaullova dědictví, François Mitterrand jako dědic bez dědičnosti a Jacques Chirac svými rysy figuroval jako kontroverzní dědic.“⁷⁹

François Mitterrand byl zde klasifikován jako „dědic bez dědičnosti“. Tímto označením se myslí skutečnost, že k velkému překvapení všech politických analytů, kteří předpovídali, že toto prezidentství bude zvěstovatelem konce Páté republiky, tak oproti veškerým očekáváním znamenalo Mitterrandovo prezidentství návrat k několika základním principům gaullismu. Stejně tak jako Charles de Gaulle, François Mitterrand uznal důležitou roli Evropy jako směru francouzských zájmů. A, stejně jako de Gaulle, považoval za důležité zesílit Evropskou obrannou spolupráci a byl to on, kdo se projektem vytvoření mnohonárodnostních jednotek Eurocorps⁸⁰ nejvíce přiblížil realizaci jednoho z de Gaullových cílů.

V zahraniční politice spojovala oba zmíněné prezidenty hluboká víra ve specifickou historickou roli Francie a její výsadní postavení na mezinárodní scéně. Tato víra se pro ně oba stala základní premisou v zahraniční politice Francie a zcela vysvětlovala jejich jednání, činy a priority na tomto poli.

Už dříve bylo zmíněno, že s příchodem Jacquese Chiraca do Elysejského paláce byl po dlouhých jednadvaceti letech Elysejský palác opět obsazen gaullistou. Jacques Chirac považoval sám sebe za pokračovatele Charlese de Gaulla. Ale jak popsala Annie Collovald prezidenty Páté republiky dle míry využívání dědictví generála de

⁷⁹ Collovald, A. *Jacques Chirac et le gaullisme*. Paris: Belin. 1999, str. 8

⁸⁰ Eurocorps jsou mezinárodní vojenské jednotky operující pod záštitou EU a NATO jako iniciativa společné evropské obrany. Eurocorps vzešly z francouzsko-německé iniciativy v r.1992, operativní se staly v roce 1995. Slouží jako mezinárodní velitelství pro řízení krizí jak jménem NATO, tak i EU. Byly např. rozmístěny v Kosovu a Afghánistánu.

Gaulla, tak Jacquesu Chiracovi přiřkla označení „kontroverzní dědic“. Jacques Chirac byl svým způsobem gaullistou, především v zahraniční politice, ale tomuto termínu dodal své osobní pojetí, které vyústilo v označení „neogaullismus“⁸¹. Jakožto předseda gaullistické strany RPR (Rassemblement pour la République), Jacques Chirac v roce 1990 prohlásil: „...zformovat moderní gaullismus, to je naše opravdová zodpovědnost.“⁸² Neogaullismus v Chiracově pojetí znamenal, že jeho základem byly myšlenky generála de Gaulla, které Jacques Chirac podřídil novým výzvám a tlakům.⁸³

V zahraniční politice se Jacques Chirac hlásil k de Gaullovému dědictví a dne 26.srpna 1996 prohlásil: „Naznačil jsem obrysy své zahraniční politiky, která prodlužuje dědictví generála de Gaulla a která se snaží s pragmatismem vyhovět požadavkům naší doby.“⁸⁴ Stejně jako Charles de Gaulle, i Jacques Chirac zdůrazňoval pozici své země v celosvětovém měřítku a věřil také ve specifickou úlohu Francie ve světě a jako generál de Gaulle i Chiracovým cílem bylo posílení společné evropské obrany, toliko nezávislé na Spojených státech. A právě tato víra ve speciální postavení Francie ve světě a ve společnou evropskou obranu ho velmi úzce spojovala s jeho socialistickým předchůdcem a oba dva je vedla k velmi podobnému chování během obou válek v Perském zálivu.

Byla to právě de Gaullova hluboká víra ve specifické postavení a úlohu Francie ve světě, kterou se průběhu první války v Iráku řídil jak socialistický prezident François Mitterrand, tak i v průběhu druhé války v Iráku gaullista Jacques Chirac. Tato de Gaullova myšlenka se stala pro oba prezidenty jakousi „metou“, které se v průběhu obou konfliktů snažili dosáhnout a to je dovedlo k velmi podobnému chování během obou konfliktů, i přes jejich očividné rozdíly co do jejich politického přesvědčení, chování a způsobu vedení zahraničních věcí Francie.

Při stručném srovnání obou krizí v Iráku, je podobné chování obou prezidentů patrné v následujících faktech:

⁸¹ Termínem neogaullismus se myslí přizpůsobení základních myšlenek generála de Gaulla současným výzvám a současnému mezinárodnímu prostředí. Za neogaullistu je označován bývalý francouzský prezident Jacques Chirac.

⁸² Lachaise, B. Le RPR et le gaullisme. Les infortunes d'une fidélité. In *Vingtième siècle*. Revue d'histoire. N° 44. 1994. str. 25

⁸³ Tamtéž, str. 25

⁸⁴ Prohlášení Jacquese Chiraca ze dne 26.8.1996 při příležitosti přijetí velvyslanců. Citováno z: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/1996/aout/discours_du_president_de_la_republique_a_l_occasion_de_la_reception_des_ambassadeurs.27729.html

Co se týče toho, jakou důležitost oba prezidenti válkám v Zálivu přikládali, jednoznačně může být řečeno, že velkou. Stala se pro ně záležitostí a prioritou číslo jedna. Oba dva pánové vycházeli z toho, že válka je výbornou příležitostí ukázat svůj charakter, svoji velkolepost, svoji obratnost a jedinečnost při vedení diplomatických jednání, a především v ní viděli příležitost vydobýt si pro sebe a celou Francii celosvětové uznání, upevnit a opět potvrdit mezinárodní prestiž a význam Francie. Proto také jak François Mitterrand, tak i Jacques Chirac rozhodovali v této věci téměř a výhradně sami, pouze za pomoci svých ministrů zahraničí a svých diplomatických poradců.

Téměř stejný scénář průběhu obou válek v Zálivu lze spatřit při zaujímání francouzské pozice k rodícím se krizím. V obou případech byli oba dva prezidenti nejprve na straně spojenců, tedy těch, kteří chtějí proti Iráku zakročit a oba také „ve jménu práva, morálky, mezinárodní solidarity a spravedlnosti“ hlasovali pro přijetí rezolucí OSN. François Mitterrand pro rezoluci 660, která požadovala okamžité a bezpodmínečné stažení iráckých jednotek z Kuvajtu a Jacques Chirac pro rezoluci 1441, která požadovala odzbrojení Iráku za přítomnosti zbrojních komisařů OSN. V momentu, kdy Irák na rezoluce nereagoval a situace se vyhrocovala a hrozila přerůst ve válečný konflikt, oba prezidenti se důrazně postavili proti logice války a hledali mírová řešení. Tímto postupem se pomalu ale jistě oba dva dostávali do konfliktu a opozice proti Spojeným státům, které byly v obou případech hlavním iniciátorem rezolucí opravňujícím k použití síly. Když začaly Spojené státy hrozit ultimátem, Mitterrand i Chirac ho odmítali a snažili se ho co nejvíce oddálit vyjednáváním a přesvědčováním Bagdádu.

Zároveň také oba dva prezidenti, možná trochu neobvykle vzhledem k de Gaullově důrazu na nezávislou zahraniční politiku, v obou konfliktech neustále zdůrazňovali úlohu OSN, pod jejíž záštitou byli ochotni jednat. Ne však bez ní.

2.6.1 Specifičnost francouzského postoje

Ve výčtu podobností by neměla chybět ani tzv. francouzská zvláštnost neboli typicky francouzské chování, kterému se málokdy při řešení sebevětších krizí francouzští čelní představitelé vyhnou. Nutno podotknout, že i tato veskrze francouzská

vlastnost byla vlastní i Charlesu de Gaullovi, který v případě dvou velkých konfliktů – ve Vietnamu nebo na Blízkém východu⁸⁵ – zaujal svébytnou a průbojnou pozici.⁸⁶

Co se týče první krize v Perském zálivu v letech 1990-91, francouzská zvláštnost se projevila francouzskou nejasnou pozicí, změnou názorů a protichůdných politik. Od samého počátku krize François Mitterrand rázně odmítl vytáčet se a váhat s odpovědí, jako to podněcovali někteří jeho ministři, a jednal jasně. „Nemůžeme dělat dvě politiky najednou: odsoudit agresi Saddáma Husajna a zároveň odmítnout zúčastnit se obranného opatření iniciovaného Američany.“⁸⁷

Odhodlanost prvních dnů byla ale rychle vystřídána jemným náznakem nejasné politiky, která odmítla zařazení Francie po boku Američanů. Francouzská touha po prestiži své země, opětovné potvrzení jejího místa mezi velmocemi zkrátka vyžaduje, aby se Francie odlišovala. A zde je opět vidět vliv prvního prezidenta Páté republiky, generála de Gaulla: „Francie se neprosadí, pokud se do toho plně nevloží; musí stůj, co stůj ukázat svoji rozdílnost, dokonce i když to přinese určité obtíže nebo i napětí ze strany jejích nejlepších spojenců.“⁸⁸

François Heisbourg výstižně popsal metodu Françoise Mitterranda, která spočívala v tom „nikdy nevzdorovat problému uzavřením se do jediné možnosti řešení, ale nechat si otevřený co největší počet dveří a perspektiv až do chvíle, kdy je naprosto nutné si vybrat.“⁸⁹

Výsledek francouzské snahy v řešení krize v Perském zálivu skončil bohužel neúspěchem všech pokusů o prosazení mírového řešení krize nebo o prosazení francouzské nezávislé vojenské strategie. Toto všechno po válce v Iráku určilo Francii její skutečné místo v novém mezinárodním pořádku, a to jako velmoci střední velikosti, neschopné trvale ovlivnit politiku jediné supervelmoci i přes její ohromnou diplomatickou snahu.

⁸⁵ V září 1966 ve svém známém prohlášení ve Phon Penh, Charles de Gaulle otevřeně hovořil o nezávislém a neutrálním Vietnamu a nepřímou kritizoval americkou vojenskou intervenci v této zemi. Američané bojovali po boku jižního Vietnamu proti jejich komunistickému sousedovi-severnímu Vietnamu. De Gaulle se také s USA rozcházel v postoji ke státům Blízkého východu. USA podporovaly Izrael, Francie arabské astáty.

⁸⁶ Kessler, M-CH. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. Paris: Presses de sciences po. 1999. str. 153

⁸⁷ Attali, J. *Verbatim*. Paris: Fayard. 1998. sv. III. str. 560

⁸⁸ Heisbourg, F. *La France et la crise du Golfe. L'Europe occidentale et le Golfe*. Paris: Institut d'études de sécurité de l'Union de l'Europe occidentale. 1991, str. 26

⁸⁹ Heisbourg, F. *La France et la crise du Golfe. L'Europe occidentale et le Golfe*. Paris: Institut d'études de sécurité de l'Union de l'Europe occidentale. 1991, str. 342

Ani při druhé krizi v Perském zálivu v roce 2003 Francie nezapřela svoji „francouzskost“, která se tentokrát projevila dvojznačností francouzských proslovů a protichůdnými politikami, když na jedné straně Francie neustále potvrzovala svoje nejlepší vztahy se Spojenými státy a zároveň na druhé straně celou svoji taktiku v této krizi postavila na opozici vůči Spojeným státům, která se jevila skoro jako až nepřátelská.

Na podzim roku 2001, krátce po teroristických útocích na americké obchodní centrum, Jacques Chirac bez okolků prohlásil, že Francie bude „v první linii proti teroristickým sítím...po boku Američanů.“⁹⁰ I prezidentovy následující proslovy byly ve smyslu spolupráce a podpory Američanům především kvůli nebezpečí celé planety, které by mohlo zasáhnout i Evropu. Ale už od počátku roku 2002 se začala vynořovat rozdílná vize Francie a Ameriky. Čím více se stávala irácká otázka naléhavější, tím více chtěla Francie potvrdit svoji nezávislost a jinakost svého pohledu na věc.

Během roku 2002 se vzájemné vztahy mezi Francií a USA začaly ochlazovat a diplomatické vztahy začaly být napjaté. Projevy se staly dvojznačnými a obecně odrážely formuli naznačenou Jacquesem Chiracem, že Francie není „řadový spojenec, ale je věrným spojencem“.⁹¹ V interview pro New York Times francouzský prezident potvrdil, že obě země mají stejné hodnoty, které společně sdílí a že přirozené pouto, které je spojuje, nemůže být v žádném případě zpochybňováno.⁹² Nutno podotknout, že už v této době se Francie stavila kvůli Iráku do opozice proti USA.

V únoru 2002 se tehdejší ministr zahraničí Hubert Védrine otevřeně vyjádřil k americké hegemonii a co to pro Francii konkrétně znamená: „...americký unilateralismus můžeme vnímat nejen v této krizi, ale i jinde (např. odmítnutí Kjótského protokolu nebo blokáda Mezinárodního trestního soudu). Francie na to reaguje tím, že se snaží angažovat Spojené státy do multilaterálního řízení mezinárodní politiky a našich globálních problémů.“⁹³

⁹⁰ Projev Jacquese Chiraca před francouzskou komunitou v New Yorku dne 19.9.2001. Dostupné na: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2001/septembre/allocution_de_m_jacques_chirac_president_de_la_republique_devant_la_communaute_francaise-washington.3087.html

⁹¹ Interview Jacquese Chiraca pro International Herald Tribune dne 20.3.2002. Dostupné na: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/interviews_articles_de_presse_et_interventions_televisees/2002/mars/interview_du_president_de_la_republique_au_quotidien_international_herald_tribune.2237.html

⁹² Interview Jacquese Chiraca pro New York Times dne 9.9.2002. Dostupné na: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/interviews_articles_de_presse_et_interventions_televisees/2002/septembre/interview_du_president_de_la_republique_au_new_york_times.12.html

⁹³ MacLeod, A. Foyer-Leger, C. La France: D'une puissance moyenne à l'autre, *Études Internationales*, n° 1, 2004, str. 88

Ani druhá válka s Irákem nevyvrátila Francii její pověst poněkud komplikované země a že se z nezdarů v první válce s Irákem nepoučila. Pro gaullistického prezidenta, který zjevně nechtěl pokračovat v Mitterrandově politice, a jak již bylo dříve řečeno, chtěl se od svého předchůdce odlišit, považoval válku v Iráku za vynikající příležitost, jak všechny přesvědčit o svém diplomatickém umění, nepochybně lepším, než jaké předvedl François Mitterrand o téměř dvanáct let dříve. Avšak stejně jako Mitterrand, i Jacques Chirac v této krizi neuspěl a naopak svým jednáním zabředl do hodně podobných kolejí, jako jeho předchůdce a stejně tak i oslabil postavení Francie na mezinárodní scéně.

3 Proměna nezávislé zahraniční politiky

Velké či malé, všechny země jsou přirozeně vedeny definovat své místo ve svém nejbližším regionálním prostoru a také v mezinárodním systému. „Z praxe mezinárodních vztahů je známo, jak malé země, které jsou součástí nutného regionálního celku, se obecně snaží od něho odpojit, aby získaly co nejširší mezinárodní postavení, které jim jejich situace umožňuje.“⁹⁴ Toto je případ například Nizozemí, které se snaží vyvážit svoji limitovanou pozici v Evropě ustavičnou podporou Spojených států. Nebo to je také případ malých golfských států od roku 1990, pro které je internacionalizace prostředkem zabezpečit se proti reálným nebo domnělým záměrům jejich nejsilnějších sousedů.

Francie v této logice ale není úplně typickou zemí. Francie zcela jistě není „malou zemí“, ale ani tou „velkou“. Giscardův koncept jako „střední velmocí“ zase automaticky neindikoval předpokládané chování, které nebylo zdrojem nedorozumění.

Obecně definováno, postavení velmocí je jednoduše měřeno schopností vyvíjet opravdový vliv na mezinárodní politiku, tedy být státem, se kterým „je třeba počítat“. Je známo, že většina nejvyšších představitelů Francie věří ve specifické postavení Francie v celosvětovém žebříčku, což však často neodpovídá reálným možnostem Francie. Proto se zde nabízí otázka, co to znamená právě ono slovo „specifické“ postavení a jaké faktory onu „specifičnost“ dělají?

V prvé řadě Francie září na světovém výsluní díky svému stálému křeslu v Radě bezpečnosti OSN. Tato výsada byla dána pouze pěti zemím (dále USA, Velké Británii, Číně a Rusku), proto je na to Francie také patřičně hrdá. Dalším faktorem, který ji odlišuje od mnoha dalších velmocí je od roku 1960 vlastnění nukleární zbraně, dále její výsadní vztah s Afrikou, oblast frankofonie⁹⁵ nebo její vztah k zemím třetího světa. V tomto výčtu nesmí být opomenuto ani udržování se mezi pěti nejindustrializovanějšími zeměmi světa. Toto všechno trvale kompenzuje vzestup Francie mezi velmocí, stejně tak jako skoro rovnost s Německem a její rozhodující role v budování Evropské unie. Umění francouzské diplomacie tkví v tom, že se geniálně opírá a těží ze všech těchto faktorů, díky čemuž tak přesahuje své adekvátní postavení jako velmocí střední velikosti.

⁹⁴ Cohen, S. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. Paris: PUF. 1998. str. 225

⁹⁵ Termín frankofonie označuje celek zemí užívající francouzštinu jako prostředek k dorozumění nebo k rozvoji kultury. V současnosti tento celek představuje kolem 170 milionů frankofonů.

Konec studené války a konec bipolárního světa hodně zamíchal rozdanými kartami. Změnilo se mezinárodní prostředí a s ním i jeho stereotypy. Francie najednou ztratila své pole manévrování, ve kterém její diplomacie doposud operovala. V novém mezinárodním pořádku Francie ztratila své hlavní geostrategické trumfy: rozdělení světa do dvou bloků přestalo existovat a Francie nemohla hrát dál svoji roli prostředníka mezi těmito dvěma bloky, rozdělené a oslabené Německo se sjednotilo a stalo se pro Francii velkou konkurencí, především na evropském poli.

Francie mohla od skončení druhé světové války až doposud hrát relativně nezávislou roli, v rámci systému západní aliance, ale v novém systému, kterému začínaly dominovat Spojené státy, si Francie musela vybrat, jestli bude trvat na specifičnosti svého postavení a své nezávislé zahraniční politice, která však bude nutně směřovat k oslabení jejího postavení jakožto velmoci, anebo bude hledat jinou cestu, ve které by dále mohla uplatňovat svůj dosavadní vliv, avšak za cenu zřeknutí se části své nezávislosti. Proto se François Mitterrand ocitl v nelehké situaci, kdy si musel jako první mezi těmito dvěma pozicemi vybrat. Vhodná příležitost ne sebe nenechala dlouho čekat a v srpnu 1990 vypukla první válka v Perském zálivu, tedy první vážný konflikt od skončení studené války.

3.1 Chápání postavení Francie ve světě během první války v Zálivu

V novém světovém rozložení „ctižádost Francie být nezávislá zní prázdně a se svou nukleární silou, schovanou kdesi na půdě, se její síla počítá jen velmi málo.“⁹⁶

Chování Francie bylo v minulém půlstoletí ovlivňováno gaullistickou ambicí národní nezávislosti, kterou si Francie mohla několikrát⁹⁷ dovolit, aniž by ji to znatelně oslabilo. Od roku 1981, kdy byl zvolen François Mitterrand francouzským prezidentem, byla francouzská diplomacie „směsí úsilí o nezávislost ve stylu generála de Gaulla a empatií se zeměmi třetího světa“.⁹⁸

„Diplomacie François Mitterranda se vyznačovala více než kdy v minulosti určitým zlomem, který více připouštěl regionální úroveň (v případě Francie tedy evropskou) jako pro ní vhodnější než úroveň globální.“⁹⁹ Avšak v roce 1990

⁹⁶ Cohen, S. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. Paris: PUF. 1998. str.235

⁹⁷ Např. vystoupení z vojenských struktur NATO v roce 1966, uznání komunistické Číny v roce 1964 či kritika americké vojenské intervence ve Vietnamu.

⁹⁸ Cohen, S. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. Paris: PUF. 1998, str. 235

⁹⁹ Cohen, S. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. Paris: PUF. 1998, str. 227

s příchodem války v Perském zálivu si francouzský prezident uvědomil, že přichází příležitost, jak posílit postavení své země ve světě a začal se více zabývat globální pozicí Francie. Přesto je evidentní, že jakékoliv bylo prezidentovo vnímání v jeho době, velká evoluce let 1989-1995 negativně zasáhla „postavení Francie“.

Válka v Zálivu znamenala první vojenský konflikt po skončení studené války, kdy definitivně zanikl bipolární svět. Proto bylo také od začátku jasné, že příští konflikt bude mít zásadní vliv co do nového světového řádu a do nového rozložení mocenských sil. Toho si byla Francie v čele s Mitterrandem samozřejmě vědoma a usilovala o získání co nejlepšího místa pro Francii.

A opravdu tato válka ustanovila (samozřejmě také v poměru vojenské účasti každé ze členských zemí koalice) hierarchii velmocí uvnitř této koalice, kde první místo nepochybně zaujaly Spojené státy. Na druhé příčce se umístila Velká Británie a Francie se musela spokojit se vzdáleným třetím místem. I přesto však francouzský prezident nepovažoval tento vývoj za pozitivní a on sám viděl dva vítěze této války: USA a Izrael. Pro zbytek se pokoušel limitovat negativní vlivy pro Francii tím, že vstoupila do koalice a instruoval svého ministra obrany Jeana- Pierra Chèvenementa „nedělat tam toho příliš“¹⁰⁰ a zůstat až do konce nakloněný všem úsilím, které mají za cíl vyhnout se válce.

Tato Mitterrandova volba ukazuje nerozhodnou pozici Francie, která váhala na rozhraní mezi dvěma pozicemi: tou regionální, o kterou Francie usilovala na Blízkém východě, a novém postavení Paříže ve světě. Ve výsledku se však tato volba ukázala jako nešťastná, protože usilováním o udržení své regionální pozice na Blízkém východě, přišla Francie o výsadní postavení ve světě a naopak, vstupem do koalice pod vedením Spojených států Francie ztratila své výsadní postavení na Blízkém východě.

Francouzský prezident musel tedy učinit nelehké rozhodnutí, na čí stranu se přidat. Tím, že se přidal na stranu koalice, dal přednost právě tomu globálnímu rozměru francouzské ambice. V jeho rozhodnutí hrál bezesporu roli i evropský vývoj, kdy evropský celek se zdál být, hlavně kvůli německému sjednocení, nejistý a také skutečnost, že měl François Mitterrand strach z neangažování se, což dokazuje jeho již výše citovaná fráze: „Pokud nepůjdeme do tohoto konfliktu po boku Američanů a Britů, bude to znamenat, že jsme špatnými bratry Západu.“

Dalším faktorem byla nově vyvstalá zranitelnost Francie v Evropě, která jí neumožňovala být v tomto konfliktu samostatným hráčem nebo jako Itálie, Japonsko a

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 235

Německo, dělat toho v této krizi velmi málo. Paříž musela ukázat svoji věrnost stejně jako užitek plynoucí z její spolupráce s anglo-americkou osou, definovanou Mitterrandem od samého počátku krize. Prezident Mitterrand vysvětlil jeho rozhodnutí přidat se na stranu spojenců, takto: „aby si Francie zajistila své místo u stolu vyjednávání... Jak se vyvarovat toho, aby Evropa, která je nezbytným prostředkem naší země, nebyla nástrojem našeho úpadku?... je třeba přijmout minimum specializace... Hlas Francie je nenahraditelný v určitých oblastech.“¹⁰¹ Stručně řečeno, kdyby válka v Zálivu neumožňovala Francii okamžitě kompenzovat svůj deficit vlivu v Evropě, tak její účast v koalici jí dovoľovala udržet si svá esa v budoucnosti, především křeslo v Radě bezpečnosti OSN.¹⁰²

Francie tradičně bránila svoji pozici v Evropě a rozvíjela ji ve světě, tím, že rozvíjela své privilegované vztahy s různými částmi světa (s Maghrebem, Afrikou, Blízkým východem a Indočínou). Vztahy, které dekolonizace nezrušila a které jí dovoľovaly si udržovat profil světové velmoci, ještě posilovaný stálým křeslem v Radě bezpečnosti OSN a vlastnictvím nukleární zbraně. Tímto byla Francie rovna Velké Británii. Francie se také zároveň postavila do nitra evropské integrace, a tím se vyrovnala Německu. Paříž tedy byla v relativně příznivém postavení a její diplomacie z toho těžila více, než byla její skutečná hodnota.

Z perspektivy rozhodování mezi globálním nebo regionálním vlivem, válka s Irákem znamenala, že Paříž se vzdala regionálního vlivu na Blízkém východě a ponechala si pouze Evropu jako region, kam především patří a kde může nejefektivněji uplatňovat svůj vliv. Jádro francouzské arabské politiky se brzy stane jádrem africké politiky a přesune se ke koherentnímu světovému postoji, který bude kompenzovat novou evropskou zranitelnost.¹⁰³ Hubert Védrine potvrdil tuto hypotézu a popsal jako hlavní důvod francouzského angažování v koalici po boku USA takto: „François Mitterrand uvážil všechny dopady. Pokud se Francie nezúčastní anti-irácké koalice, bude morálně, vojensky a diplomaticky diskreditována na evropském a euroatlantickém poli, právě ve chvíli, kdy se hraje o její vliv a budoucí roli.“¹⁰⁴ Dalším důvodem, které ovlivnilo Mitterrandovo rozhodnutí bezpochyby bylo, že ve chvíli, kdy

¹⁰¹ Kessler, M-CH. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. Paris: Presses de sciences po. 1999. str. 12

¹⁰² V létě roku 1990 Němci, Italové a Japonci otevřeli otázku o francouzském křesle v RB OSN, podle nich Francie, která jedná jménem EU „nechrání hodnoty RB“ a nemá tedy nárok být stálým členem RB.

¹⁰³ Cohen, S. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. Paris: PUF. 1998, str. 238

¹⁰⁴ Védrine, H. *La politique étrangère de la France de 1981-1995. Relations internationales et stratégiques*. 1996. n. 21, str. 527

se Německo sjednotilo a SSSR se potápělo, si nechtěl rozhněvat Američany a Angličany.

Stručně řečeno, François Mitterrand se necítil v momentu krize na Blízkém východě, tak silný, aby si mohl dovolit vést během konfliktu svoji vlastní nezávislou politiku, a proto se spíše veskrze z pragmatických důvodů, které jsou výše popsané, přidal na stranu Spojených států. Byl si vědom, že svým rozhodnutím oslabí vliv Francie na Blízkém východě, ale jak již bylo v předešlých kapitolách avizováno, Mitterrandovou největší oblastí zájmu byla Evropa. A protože se ve stejné době, kdy vypukla irácká krize, tak i Evropa se kvůli německému sjednocení zdála být pro Francii velmi nejistá, tak rozhodnutí účastnit se proti-irácké koalice znamenalo nerozhněvat si v této nejisté době Američany a Angličany a zároveň nebýt oslaben na evropské scéně, kde si chtěl francouzský prezident především udržet svůj vliv.

3.2 Chápání postavení Francie ve světě během druhé války v Zálivu

Dne 17. května 1995 nastoupil nový prezident Jacques Chirac do úřadu prezidenta Francouzské republiky a hned po svém nástupu do funkce nenechal nikoho na pochybách, že Francie pod jeho vedením bude aspirovat na získání postavení světové velmoci. Důkaz celému světu poskytl nový francouzský prezident už 13. června 1995 oznámením o oživení zkoušek nukleárních zbraní, které byly v květnu 1994 Françoisem Mitterrandem odloženy. Chirac nechtěl slepě pokračovat v Mitterrandově politice, chtěl se od něj odlišit a okamžitě zanechat svoji stopu ve světě. To se mu podařilo právě odstartováním série nukleárních testů v otevřené atmosféře.

Odpověď na otázku, proč to Jacques Chirac udělal, může být následující: Nový francouzský prezident se tímto činem hned od počátku chtěl odlišit v natolik citlivém tématu od svého socialistického předchůdce tím, že učinil tak nepopulární rozhodnutí, ještě ke všemu k datu blížícího se padesátiletého výročí svržení atomové bomby na japonské město Hirošimu. Tímto gestem se Jacques Chirac zmocnil symbolu nezávislosti Francie, „suverénní a hrdé, odolné se statečností všem mezinárodním ortelům“.¹⁰⁵ Sice se novému francouzskému prezidentovi podařilo obrátit mezinárodní pozornost na Francii, avšak setkal se při tom především s vlnou mezinárodní kritiky a hněvu.

¹⁰⁵ Vaisse, M. *Histoire de la diplomatie française*. Lonrai: Perrin, 2005, str. 961

Každopádně po tomto činu bylo jasné, že Francie se pod Chiracovým vedením nenechá zařadit na druhou kolej a světové velmoci s ní musí chtě nechtě při svých velmocenských „manýrách“ počítat. Chiracův vstup na mezinárodní scénu byl tedy velkolepý, avšak trval poněkud krátce – pouze do roku 1997, kdy v parlamentních volbách zvítězila levice a Lionel Jospin se stal premiérem a Hubert Védrine ministrem zahraničí. Nastalo tedy dlouhé, pětileté období kohabitace (až do roku 2002), ve kterém byl prezidentův aktivismus omezován Lionelem Jospinem a nemohl tedy propuknout naplno. Situace se opět změnila s dalšími parlamentními volbami v roce 2002 po Chiracově znovuzvolení, kdy tentokrát zvítězila zase pravice a Jacques Chirac měl ve svých činech větší volnost.

Po 11. září 2001 Francouzi neviděli, narozdíl od Američanů, žádnou podstatnou změnu ve fungování mezinárodních vztahů. Jacques Chirac opakoval pozici mnohokrát vyslovenou francouzskými představiteli, že „žijeme v nebezpečném světě a v tomto nestabilním světě ohrožovaným potencionálními destabilizačními státy, které nejsou schopné respektovat zákon a pořádek, se lidi musí více obávat prázdnoty velmocí než nějakých velmocenských excesů.“¹⁰⁶

Následně na to, otázka pozice Francie ve velmocenské hierarchii nevyhnutelně opět začala pronásledovat francouzské politiky. Během období, které předcházelo přijetí rezoluce 1441 opravňující zbrojní komisaře k dohlížení nad odzbrojování Iráku, ministr zahraničí, Dominique de Villepin, připomněl vizi Francie svého mezinárodního statutu: „Poslání a ambicí Francie je, aby hrála důležitou roli, k čemuž má také prostředky: svoji vynalézavost, soutěživost, technickou a vzdělávací úroveň, svoji pozici uvnitř Evropy, své členství ve skupině osmi nejvyspělejších zemí světa G8, křeslo v Radě bezpečnosti OSN. To vše jí přisuzuje schopnost reálné mobilizace. Po celou dobu naší historie, náš národ se cítí být obdařen zvláštním posláním na světové scéně...Dnes je naše poslání jednoduché a štědré - ustanovit naše trumfy a šance.“¹⁰⁷

Ostatně, Francie si také gratulovala, že pomohla přesvědčit Američany, aby prošli přes Radu bezpečnosti OSN pro přijetí rezoluce 1441. Podle novináře, Luca Barocheze: „Francie znovu našla už několik let zapomenutý vliv a hrála pilotní roli v celé této aféře.“¹⁰⁸ Udržení své pozice se stalo pro Francii prioritou číslo jedna v celé irácké krizi a ovlivňovalo typicky francouzský diskurz v této krizi. Navíc britské

¹⁰⁶ MacLeod, A. Foyer-Leger, C. La France: D'une puissance moyenne à l'autre, *Études Internationales*, n° 1, 2004, str. 93

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 85

¹⁰⁸ MacLeod, A. Foyer-Leger, C. La France: D'une puissance moyenne à l'autre, *Études Internationales*, n° 1, 2004, str. 85

rozhodnutí následovat americkou pozici poskytlo Francouzům příležitost znovu potvrdit jejich pozici jako evropských lídrů.

Zahraniční politika vedená Jacquesem Chiracem a jeho ministrem zahraničí Dominique de Villepinem při příležitosti irácké krize byla chápána jako návrat Francie na mezinárodní šachovnici, dovolující prezidentovi dát své diplomacii gaullistické rysy. Zahraniční politika generála de Gaulla byla založena na potvrzení národní nezávislosti Francie a manifestovala vůli vymanit se z americké ochrany, avšak opozice proti Spojeným státům byla spíše jen vzácná. Jacques Chirac vysvětlil své jednání na konferenci velvyslanců dne 29. srpna 2002 takto: „Vidíme vyvstávat snahu legitimně použít unilaterální a preventivní síly proti Iráku. Tento vývoj je znepokojující. Je v rozporu s vizí Francie o kolektivní bezpečnosti. Vizí, která spočívá ve spolupráci mezi státy, respektu práva a svrchovanosti Rady bezpečnosti OSN.“¹⁰⁹ Pascal Cuče píše ve svém článku *Irak: et si la France s'était trompée*, že během irácké krize se Francie evidentně oddálila od principu reality, protože diplomacie Chiraca a Villepina vůči Spojeným státům vyžadovala vliv opravdové velmoci, kterým však Francie nedisponovala.¹¹⁰

Jacques Chirac se na rozdíl od svého socialistického předchůdce tedy lišil tím, že během druhé války v Iráku upřednostňoval regionální pozici Francie, právě tu na Blízkém východě. „Francouzský diskurz se jevil v prvních měsících roku 2003 jako obhájce Iráku.“¹¹¹ Upřednostňování této regionální pozice nebylo však proto, aby Francie ztratila svůj globální rozměr, ale protože Francie považovala sama sebe jako hlavní vyrovnávací mechanismus, který by konkuroval Spojeným státům a zabránil jim vzestupu jakožto dominantní velmoci. Tato Chiracova myšlenka byla tvarovaná konceptem rovnováhy velmocí a stále přetrvávající vírou ve specifické postavení Francie. Druhá válka v Zálivu, vzhledem k výsledku francouzské diplomacie, byla důkazem toho, že Paříž nemá prostředky, aby působila jako protiváha americké velmoci, a proto se Paříž začala přiklánět k multilateralismu, který sice může svým způsobem omezovat Spojené státy, na straně druhé ale Francie v rámci multilateralismu ztratí svoji nezávislost a výjimečnost.

¹⁰⁹ Projev Jacquese Chiraca na konferenci velvyslanců dne 29.8.2002. Citováno z: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2002/aout/conference_des_ambassadeurs.40394.html

¹¹⁰ Cuče, P. Irak: et si la France s'était trompée? *Politique étrangère*. n° 2, 2003, str. 411

¹¹¹ MacLeod, A. Foyer-Leger, C. La France: D'une puissance moyenne à l'autre, *Études Internationales*, n° 1, 2004, str. 92

Francouzský neúspěch ve svém pokusu dělat Spojeným státům překážku přinesl tři série choulostivých následků, které měly dlouhodobé ohlasy a všechny tyto následky mohou být shrnuty do jednoho slova: oslabení. Oslabení atlantického pouta a multilateralismu; dále zjevný důkaz o politických trhlinách Evropské unie, která se rozdělila na přívržence atlantického tábora a na stoupence Evropy s nezávislou obranou a do třetice oslabení Francie v mocenské hierarchii, protože se během této krize ukázalo, že Francie nemá dostatečně velký vliv, kterým by změnila odhodlanost jiné velmoci nebo alespoň získala na svou stranu takovou většinu, která by jí dopomohla k prosazení svého řešení.

Dalším neopomenutelným následkem francouzské politiky bylo, že nechtěně posilovala sílení anti-amerikanismu mezi francouzskou veřejností a kritiku na tehdejšího amerického prezidenta Georgese Bushe za svoji hegemonickou vůli vnútit světu svůj řád a postupně zmenšovat islámský svět.¹¹²

I když Francie má bezesporu mnoho výhod, které ji právem řadí mezi světové velmoci, tak mezinárodní vývoj v posledních desetiletí opět potvrdil její postavení jako velmoci střední velikosti a vlivu, které Francie i přes své velké úsilí nedokázala prozatím změnit. Francie disponovala větším vlivem během studené války, kterou jí propůjčovalo její postavení jedné z vítězných velmocí druhé světové války, její okupační zóna v Německu či právě stále křeslo v Radě bezpečnosti. Ale v novém mezinárodním pořádku ustanoveném od roku 1990, Francie opět zaujala své obvyklé postavení velmoci střední velikosti a v následujících letech a další válkou v Perském zálivu jen toto její postavení opět potvrdila.

V porovnání se supervelmocí, kterou v současnosti představují Spojené státy, „Francie patří do druhé skupiny sedmi velmocí, které mají „světový vliv“ a které nemají než některé elementy velkých velmocí: mají vojenskou, nikoliv však ekonomickou sílu, nebo jsou stálými členy Rady bezpečnosti, ale nemají velký prostor, populaci nebo technologie, atd. Ale i přes to mají přímo či nepřímo vliv na mezinárodní politiku. Dalších šest členů této druhé kategorie jsou Velká Británie, Německo, Rusko, Čína, Japonsko a Indie.“¹¹³

¹¹² Cuche, P. Irak: et si la France s'était trompée? *Politique étrangère*. n° 2, 2003, str. 415

¹¹³ MacLeod, A. Foyer-Leger, C. La France: D'une puissance moyenne à l'autre, *Études Internationales*, n° 1, 2004, str. 79

3.3 Vztah k USA a k multilateralismu

Společným bodem obou zmíněných prezidentů je jejich kontroverzní vztah ke Spojeným státům americkým, který se však dá nazvat i kontinuitou a jejich společná snaha prosazování multilateralismu nad jednostranným jednáním jediné velmoci, tedy unilateralismu. Proto také oba dva prezidenti v iráckých krizích neustále zdůrazňovali roli OSN, která je esencí multilateralismu, neboť jejími členy je 192 států.

Každý zná paradoxní vztahy francouzsko-amerických vztahů - kontrast mezi historickým přátelstvím tradičně oslavovaným a podrážděností, která se projevuje při nejrozmanitějších příležitostech. „Jisté však je, že toto přátelství je opravdové a že křivka oficiálních vztahů za poslední půl století zaznamenává tendenci zlepšovat se. Ale navzdory tomu je také jasné, že kritické postoje se příležitostně objevují, trochu jako kdyby prostředí jejich vztahů bylo zcela nezávislé na jejich obsahu. Vzpomínky minulých obtíží hodně tlačí na vysvětlení současných postojů.“¹¹⁴

Je to více jak čtyřicet let, kdy generál de Gaulle kritizoval Spojené státy v mnoha otázkách: nastolením tzv. „dvojitě hegemonie“ - souměrnosti mezi USA a SSSR, kritika americké politiky ve Vietnamu, kritika nevšímání si izraelsko-palestinského konfliktu, atd. Potvrzení nezávislosti Francie vůči Atlantické alianci v roce 1966 definitivně ukázalo francouzskou neochotu slepě následovat Spojené státy. Avšak od této doby, vývoj událostí způsobil eliminaci několika témat největší opozice obou států. Francouzská ekonomika i společnost byly ponořeny do procesu globalizace, což mimo jiné znamenalo více se přiblížit jiným rozvinutým zemím. S tím se rozvíjela solidarita s rozvinutými a demokratickými zeměmi a přehodnocení jejich společných hodnot a nutné spolupráce, aby mohly společně čelit vyvstávajícím globálním problémům, jako např. boj proti terorismu, problémy zemí třetího světa, humanitární pomoc, atd.

Francie definuje svoji úlohu na mezinárodním poli jako ochránce práva a demokratických hodnot, přičemž mezinárodní rozhodnutí musí porozumět globální problematice a čelit jí multilaterálně. Francie se prezentuje jako mluvčí ucelené, globální a vyčerpávající vize problémů, kterým mezinárodní komunita čelí. Podle Jacquese Chiraca je nutné nepovažovat multilateralismus jenom za svou prioritu, ale je také „nezbytné přispívat k budování multipolárního světa, na kterém Francie silně lpí. Ctěním multilaterálního světa a mezinárodního práva, které nemůže být vypracováno

¹¹⁴ Andreani, G. Les relations franco-américaines. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 891

jinak než společenstvím států představovaných Organizací spojených národů a jednajících pod autoritou Rady bezpečnosti.¹¹⁵

V širším slova smyslu může být multilaterismus definován jako „mezinárodní spolupráce mezi více než dvěma státy určený k tomu, aby vyřešil mezinárodní problém a řešil konflikty vyplývající ze začínající nebo aktuální anarchie v mezinárodních vztazích.“¹¹⁶ Multilateralismus je skutečností mezinárodních vztahů už více než šedesát let a je prováděn skrz mnohačetné organizace, úmluvy, vyjednávání a další instrumenty. Jedny z nejdůležitějších multilaterálních organizací představuje Organizace spojených národů, jejíž hlavním posláním je ochraňovat kolektivní bezpečnost a Evropská unie, kolektivní nástroj spolupracující Evropy.

Na druhou stranu unilateralismus je na prvním místě záležitostí supervelmocí demonstrovat svoji schopnost samostatného jednání bez jakékoliv pomoci. „Vojenská převaha jediné velmoci nad všemi ostatními ji nedovoluje přijmout multilateralismus, neboť ten předpokládá přibližnou mocenskou rovnost partnerů.“¹¹⁷ Supervelmoc a unilateralismus tvoří jeden celek. Dále potom, a možná především, unilateralismus „očividně manifestuje slabost těch, které ho napadají, a to zemí „staré Evropy“. Spojené státy jako „supervelmoc“ totiž vědí, že nemohou počítat s nikým jiným než samy se sebou, aby zajistily svoji bezpečnost a bezpečnost celého svobodného světa.“¹¹⁸ Unilateralismus je totiž přirozeným projevem slabosti „pod-velmoci“ Evropy, která není schopna vyvážit sílu Spojených států a tím tak dává prostor k americkému unilateralismu.

3.3.1 Mitterrandův vztah k USA a k multilateralismu

François Mitterrand po roce 1981 pokračoval v přibližování Francie k USA. Zúčastnil se velmi napjatého sporu o umístění amerických řízených střel v Evropě jako protiváhy k sovětským řízeným střelám středního doletu, které mělo SSSR rozmístěné od roku 1977 na svém území. Tento akt narušil mocenskou rovnováhu mezi USA a SSSR a studená válka se tím dostala na pouhý krůček od propuknutí skutečné války. Mitterrand také lehce přehodnotil francouzskou arabskou politiku na Blízkém východě a trochu ji přizpůsobil pozici svých spojenců tím, že kladl větší důraz na bezpečnost

¹¹⁵ MacLeod, A. Foyer-Leger, C. La France: D'une puissance moyenne à l'autre, *Études Internationales*, n° 1, 2004, str. 84

¹¹⁶ Ruggie, J. Multilateralism: The Anatomy of an Institution. *International Organization*, No.3 1992, str. 565

¹¹⁷ Krauthammer, Ch. The Unipolar Moment. In: *The Lanathan Readings in the American Polity*. Baltimore: Lanahan Publisher, 2003, str. 622

¹¹⁸ Cuche, P. Irak: et si la France s'était trompée? *Politique étrangère*. n° 2, 2003, str. 417

Izraele. Výměnou za to Spojené státy, které kdysi bojovaly proti projektu francouzské nukleární zbraně, tuto skutečnost přijaly jako realitu.

François Mitterrand Spojené státy chápal jako jedinou velmoc schopnou postavit se nejjisté situaci pocházející z druhé strany želené opony. Také si uvědomil nutnost spolupracovat a podporovat Spojené státy, protože ty představovaly jedinou velmoc schopnou bránit hodnoty západního světa, a tím tedy i hodnoty Francie. Na druhou stranu, Francie za Mitterranda nechtěla být pouze ve stínu Spojených států a i když je podporovala, neustále si nechávala prostor chopit se ve vhodném okamžiku své nezávislosti a ukázat všem nezávislost Francie. Z toho pak vzešla mnohá nedorozumění a kontroverzní politiky, pro které byla Francie mnohokrát kritizována.

Během studené války byl François Mitterrand většinou solidární se Spojenými státy a v lecčems je podporoval. Avšak jeho vůle přiblížení se ke Spojeným státům narážela na americkou politiku s hegemonickou tendencí, která byla v rozporu s hlavními francouzskými orientacemi, především tou o nezávislosti Francie.

Mitterrandův vztah k multilateralismu byl o moc citelnější až po skončení studené války, protože jak již bylo dříve avizováno, Francie měla během studené války možnost v rámci západní aliance vést víceméně nezávislou zahraniční politiku. Nicméně první Mitterrandův krok k multilateralismu byl učiněn v roce 1984, když Mitterrand navrhl revitalizaci skomírající Západoevropské unie¹¹⁹, kterou však Velká Británie odmítla.

Během studené války byla však většina francouzských multilaterálních snah iniciována především za účelem své propagace, často byly zaměřeny na vyobrazení Francie jako nejlepšího přítele rozvojových zemích.^{120 121}

Změna nastala až v průběhu první irácké krize, kdy francouzský prezident začal od samého počátku zdůrazňovat úlohu OSN s tím, že Francie bude podporovat veškeré

¹¹⁹ 17. března 1948 byla v Bruselu podepsána mezi Francií, Velkou Británií a státy Beneluxu Smlouva o Západní unii, která měla být základem evropské obrany. V roce 1954, kdy zkrachoval pokus o vytvoření Evropského obranného společenství, byla Západní unie po rozšíření o SRN a Itálii přeměněna na Západoevropskou unii (ZEU), evropskou obrannou organizaci. Tato nová organizace se záhy dostala do stínu NATO a Rady Evropy a upadla do dlouhodobé letargie. Oživila ji až Smlouva o EU, která s ní počítala jako s prvkem druhého pilíře EU.

¹²⁰ Van Herpen, M. Chirac's Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European Defense Policy. *The Romanian Journal of European Affairs*. No 1, May 2004, str. 77. Dostupné na: http://www.cicerofoundation.org/pdf/vanherpen_chirac_gaullism.pdf

¹²¹ Např. v roce 1987 na konferenci OSN vytvoření finančního mechanismu na „odzbrojení pro rozvoj“, kde byla francouzská počáteční propaganda tak transparentní, že tato konference byla bojkotována, i proto, že Francie nenavrhl žádný konstruktivní příspěvek.

akce OSN a bude se řídit jen a pouze jejími rozhodnutími.¹²² Nakonec se tak i stalo a Francie z rozhodnutí rezoluce OSN 678 se zúčastnila anti-irácké koalice a bojovala proti Iráku.

3.3.2 Chiracův vztah k USA a k multilateralismu

Ve vztahu Jacquese Chiraca ke Spojeným státům může být konstatována snaha, která zamýšlí brát na vědomí proměnu mezinárodního prostředí. Už neexistoval Sovětský svaz, ani Varšavský pakt a ruská armáda byla v bíděném stavu. Navíc to vypadalo, že pilíř evropské obrany nebude moci být budován mimo Severoamerickou alianci. Stručně řečeno, zdálo se být zbytečné stavět se proti „atlantické Evropě“ „evropskou Evropou“. Proto Jacques Chirac využil této příznivé situace a zahájil se Spojenými státy vyjednávání ohledně návratu Francie do NATO. Od prosince roku 1995 Chirac rozhodl o účasti Francie ve vojenském výboru NATO a doufal, že tak bude moci pomalu manévrovat s Aliancí zevnitř. Ale požadavek Francie na restrukturalizaci velení NATO a na svěření vojenského jižního velení v Neapoli francouzskému, italskému nebo španělskému důstojníkovi, byl ze strany Spojených států jednoznačně zamítnut. Kvůli tomuto zamítnutí Francie oznámila, že bude dále pokračovat ve své neúčasti ve vojenských strukturách NATO.

Jacques Chirac dal najevo od samého počátku ochotu více se přiblížit Spojeným státům, přitom ale neustále zdůrazňoval nezávislost a výjimečné postavení Francie, což je samo o sobě dost neslučitelné a předurčeno ke konfrontacím. Jeho vztah ke Spojeným státům byl založen především na budování, posilování a ochraňování multilateralismu a v tomto duchu byl francouzský prezident ochoten aktivně se Spojenými státy spolupracovat. Pokud se ale zdálo, že se USA přiklání k unilaterálnímu jednání, v ten moment se Francie stavila proti Američanům do opozice. Nechtěla totiž připustit, že existuje silnější mocnost s daleko větším vlivem, než jaký má Francie sama.

Francie upřednostňuje multilateralismus nad ostatními přístupy, protože zvyšuje legitimitu uvnitř mezinárodního společenství a také ho Francie považuje za nejlepší prostředek kontrolování supervelmocí. Francie vždy upřednostňovala multipolární instituce a řešení, avšak ona samotná také několikrát opakovaně jednala unilaterálně, bez souhlasu Rady bezpečnosti OSN.¹²³

¹²² Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Méditerranée: Les défis*. Paris: Seuil. 1996. str. 461

¹²³ Francie intervenovala v 60. a 70. letech v Mauritanii, Senegal, Kongu, Gabonu, Čadu, v 80. letech v Djibouti, Západní Sahare v Zairu nebo v roce 1994 ve Rwandě, většina z těchto intervencí byla bez souhlasu RB OSN

Dosud nejsilnější zájem Francie v prosazování multilateralismu se projevil poměrně nedávno, a to opět v irácké krizi v roce 2003, ve světle jednostranného jednání Spojených států. V tomto okamžiku se prosazování multilateralismu stalo preferovaným nástrojem, jak protestovat proti stále sílící americké predominanci, zejména protože Paříž postrádala své vlastní prostředky, aby vyvážila americkou sílu.

Francie zašla ve svém prosazování multipolárního jednání až tak daleko, že hrozila vetem v Radě bezpečnosti OSN, což je mnohými přezdíváno jako „diplomatická jaderná zbraň“. „Hrozba použití práva veta je však věrohodná pouze tehdy, pokud nositel práva veta disponuje prostředky, aby zvítězil jeho pohled na věc.“¹²⁴ Protože Francie takovými prostředky nedisponovala, vystavila se tak diplomatickému nezdaru s následky těžko měřitelnými. „Při nedostatku moci oponovat válce, to podstatné musí být zachováno: rovnováha Aliance a především ochrana multilateralismu.“¹²⁵

Irácká krize nakonec ukázala zřejmost dvou základních principů multilaterálního řízení mezinárodních vztahů. Když regulace mezinárodního systému, kterému dominuje jedna supervelmoc bez jakéhokoliv rivala, je svěřena mezinárodní organizaci, kooperativní rovnováha může být udržena pouze tehdy, pokud vytyčené cíle této supervelmoci jsou přijaty většinou členů mezinárodního společenství. V případě hlubokých rozporů mezi supervelmocí a rolí mezinárodního společenství, pouze protiváha k této supervelmoci umožní vyhnout se jejímu vystoupení z multilaterálního rámce. Jinými slovy, pokud bude existovat trvalé odchýlení mezi Spojenými státy a Evropou, pouze posílení Evropy jako velmoci bude moci přirozeně udržet Spojené státy v multilaterálním světě.

3.4 Zahraněpolitické dopady první války v Iráku

Nejen válka v Perském zálivu ale i další mezinárodní události přispěly k tomu, že si francouzský prezident François Mitterrand začal uvědomovat potřebu více rozšířit oblast zájmu své zahraniční politiky a nesoustředit se jen na Evropu.¹²⁶ Neboť značnou prezidentovu pozornost vyžaduje i mezinárodní dění, které má na Francii a Evropu značný vliv a není dobré ho podceňovat nebo upozadovat před evropskými záležitostmi, jak se Francii vymstilo během německého sjednocování.

¹²⁴ Cuche, P. Irak: et si la France s'était trompée? *Politique étrangère*. n° 2, 2003, str. 417

¹²⁵ Tamtéž, 412

¹²⁶ Moisi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 859

A nyní, těsně po skončení války v Zálivu, měl francouzský prezident další starost o to, jakým směrem by se měla ubírat francouzská zahraniční politika, tak, aby to bylo pro Francii co nejuvhodnější: aby Francie stále mohla uplatňovat svůj někdejší vliv a vrátila se jako jedna z „velmocí“ na šachovnici mezinárodních vztahů, ale zároveň bylo zřejmé, že éra Francie jako samostatného hráče už skončila a pokud chce být Francie stále zemí, se kterou je nutno „počítat“, musí slevit ze své nezávislosti a pokusit se získat postavení uvnitř multilaterálních organizací.

Prvním a velkým důkazem proměny francouzské nezávislé zahraniční politiky směrem k multilaterálním organizacím, bylo rozhodnutí prezidenta zúčastnit se rozboru nové vojenské strategie NATO, tedy de facto po mnoha letech francouzského vzdorování přiblížit Francii Severoatlantické alianci s cílem neizolovat se od svých atlantických partnerů.

Mimo evropský prostor chtěl francouzský prezident především znovu oživit svoji poněkud skomírající arabskou politiku, která během války v Zálivu utrhla těžkou ránu, a také zlepšit své renomé ve světě. Po zjištění hrůzných podmínek Kurdů, se Francie začala plně angažovat za pomoc Kurdům ve válkou zničeném Iráku. Z této francouzské angažovanosti vznikl následně ambiciózní projekt, a to právo vměšování (*droit d'ingérence*). Francie po válce chtěla také urovnat vztahy mezi Izraelem a Palestinou na Blízkém východě, tedy další významnou oblastí francouzského zájmu, avšak kvůli nastolení nového mezinárodního řádu, ze kterého vzešly Spojené státy jako jediná supervelmoc, která se chtěla na izraelsko-palestinském mírovém procesu podílet sama, tak Francie byla postavena až na druhou kolej a její vliv byl v tomto procesu upozaděn vlivem Spojených států v této oblasti. O to víc se tedy Francie zasazovala o ustanovení Euro-středomořského partnerství, tedy další multilaterální organizaci uvnitř Evropského společenství, prostřednictvím kterého by Francie měla možnost posílit svoji arabskou a africkou politiku a ve kterém by vystupovala jako prostředník mezi EU a africko-arabským světem.

V neposlední řadě si prezident po válce v Zálivu uvědomil neschopnost Francie a i celé Evropy jakékoliv vojenské akce a závislost Evropy na Spojených státech. Proto bezprostředně po skončení války soustředil značnou část své energie do projektu Společné evropské obranné a bezpečnostní politiky, která by se stala součástí Maastrichtské smlouvy, a která by tuto závislost na Spojených státech o něco snížila.

3.4.1 Právo vměšování

Po skončení války v Iráku zůstal stále u moci irácký diktátor Saddám Husajn. Spojenci se ho po válce neodhodlali svrhnout a ani k tomu neměli od OSN mandát. Ale poražení Iráku způsobilo jeho zpomalení jako velmoci na několik let. Bohužel, dnes už je přesně známo na kolik let, díky příchodu nového konfliktu v Iráku v roce 2003.

Když Američané Iráčany 19. února 1991 vyzvali k povstání proti režimu Saddáma Husajna, Kurdové na severu a muslimští šiité na jihu jejich výzvy uposlechli. Kurdy, stejně jako šiíty pak ale stihl Husajnův hněv a povstání brutálně potlačil.

Dva a půl miliónu Kurdů uteklo buď do Turecka nebo do Iránu a statisíce Kurdů utekly před iráckými vládními silami na sever do hor. V nehostinném klimatu jich v provizorních táborech spousta zahynula.

V tento moment úplně selhaly Spojené státy, které na tvrdé Husajnovy represe vůbec nereagovaly. Jediný, kdo v tuto chvíli zareagoval byla Francie, přesněji řečeno prezident, přesvědčený svou ženou Danielou, citlivou ke kurdské otázce, Bernardem Kouchnerem, francouzským státním tajemníkem pro humanitární akce a spoluzakladatelem humanitární organizace Lékaři bez hranic a Mariem Bettatim, univerzitním profesorem mezinárodního práva a Kouchnerova spolupracovníka. Ti neustále naléhali na Radu bezpečnosti, která 5. dubna 1991 odsoudila „represi civilních obyvatel v mnoha iráckých městech“ a o deset dní později, na sever od 36 rovnoběžky, zřídila bezpečnostní zónu pro kurdské civilisty, chráněnou spojeneckými letadly se základnou v turecké Anatólii a zakázanou iráckým silám. Tato spojenecká operace se jmenovala „Provide comfort“ a Francie se jí také zúčastnila.¹²⁷

Zde je cítit u francouzského prezidenta určitý posun: pro určitý čin by se rád osvobodil od mnohdy bezcitných geopolitických zákonů. Možná ho tak ovlivnilo 10 let v Elysejském paláci. Protože před deseti lety v Mexiku prohlásil: „Nepomoci lidem v nebezpečí ještě není provinění, ale už je to morální a politická chyba.“¹²⁸

Nutno podotknout, že právo vměšování bylo Chartou OSN zakázáno. Tato zásada představuje právo každého suverénního státu řídit své záležitosti bez zásahu zvenčí. Ale podle čl. 2 odst. 7 Charta OSN výslovně vyjímá ze zákazu vměšování donucovací opatření podle kapitoly VII jako jsou akce při ohrožení míru, porušení míru nebo jiných útočných činech. A díky naléhání francouzského prezidenta a upozorňování na kurdskou tragédii, Charta OSN od počátku 90. let 20. stol. za ohrožení míru považuje

¹²⁷ Hassner, P. François Mitterrand face aux bouleversements du monde. *Commentaire*. 1997, č. 79, str. 653

¹²⁸ Védrine H. *Les mondes de François Mitterrand: À l'Élysée 1981-1995*. Paris: Fayard. 1996. str. 543

i hrubé porušování lidských práv, aby mohla v Iráku zasáhnout. Rezoluce Rady bezpečnosti na ochranu Kurdů v Iráku je tedy považována za zlomovou.

Ale protože právo vměšování přináší velmi delikátní problémy, jako např.: kdo se bude vměšovat, kde, ve jménu čeho, aby udělal co, pod kontrolou koho atd., proto se francouzský prezident rozhodl apelovat na více normativní půdě, ve jménu pravidel a nadále se snažil prosazovat práva pro minority.¹²⁹ Po kurdské aféře se právní garance pro minority stala prezidentovou další oblastí zájmu a jeho další starostlivostí. Myšlenka práv pro minority se stala stále aktuálnější v průběhu jugoslávské aféry. Přijetí Deklarace o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin Valným shromážděním v roce 1992 dalo nový podnět programům OSN pro lidská práva.

3.4.2 Odblokování mírového procesu na Blízkém východě

Hlavním a pozitivním důsledkem války v Perském zálivu bylo oznámení amerického prezidenta George Bushe, že tentokrát už je opravdu potřeba znovu zahájit proces izraelsko-palestinského míru. Stejný záměr měl i francouzský prezident François Mitterrand, který se v tomto mírovém procesu chtěl také angažovat a který navíc tento mírový proces podporoval už od svého nástupu do prezidentské funkce.

Francie je jednou z mála zemí, která bezesporu zanechala svoji stopu v mírovém izraelsko-palestinském procesu, především v palestinské otázce. Francie vždy vnímala palestinskou otázku jako hlavní jádro izraelsko-palestinského sporu a také jako první ze západních zemí schválila francouzská vláda otevření kanceláře Organizace pro osvobození Palestiny (OOP). Tato francouzská pozice byla po dlouhou dobu hlavním důvodem, proč Izrael odmítal, aby Evropa hrála nějakou úlohu při eventuálním urovnání, včetně začátku mírového procesu zahájeného v roce 1991 v Madridu. Pokračování této francouzské politiky vyústilo do příležitosti hrát aktivní roli poté, co si Izrael všiml, že se proti němu vynořuje palestinská národní entita. Od té doby Izrael neodmítal evropskou úlohu doufajíc také, že Evropa na sebe částečně vezme náklady na tento proces. Tady tedy tkví specifičnost evropského přiblížení, původně francouzského, nad americkými pokusy o přiblížení.

Ale protože Spojené státy vyšly z války v Zálivu jako opravdová a jediná supervelmoc, která má rozhodující vliv změnit konfliktní situace, tak i při navazování izraelsko-palestinského dialogu zamýšlely na tomto poli manévrovat samy. Na Francii

¹²⁹ Tamtéž, str. 544

tedy zbyla až druhotná role. I když se zprvu Francie snažila zajistit si pozici v izraelsko-palestinském mírovém procesu oklikou přes izraelsko-syrská jednání, tak až do roku 1995 nedosáhla většího úspěchu a plně si uvědomila fakt, že z vůle samotných aktérů, pouze Spojené státy jsou pro ně přijatelné jako prostředník a na Francii tak už nezbyvá místo, aby v této oblasti hrála význačnou roli.

Francie se tedy ponořila do logiky sobě vlastní a v této věci pokračovala v intenzivních diplomatických jednání, ve kterých zůstala inspirována stejnými přesvědčeními jako už několik let: podněcovala Izrael, aby vzal v úvahu opravdové zájmy Palestinců a naopak, a podněcovala země v oblasti, aby proces podporovaly. Byla to velmi intenzivní diplomacie, plná dobré vůle, doplňování a usnadňování, která kromě izraelsko-palestinského usmíření měla také za cíl postupnou obnovu své arabské politiky.

Na konci roku 1992, když se zdálo, že proces sblížování Izraele s Palestinou je na cestě ke kompromisu, se francouzský prezident rozhodl jet ve dnech 25. až 27. listopadu do Izraele a zde opět potvrdil právo Palestinců na stát a hovořil s představiteli OOP.

K prvním viditelným výsledkům, které Francie nadšeně přivítala, došlo v lednu roku 1993, když byl zrušen zákon z roku 1986, který zakazoval veškerý kontakt mezi izraelskými občany a členy OOP, potvrzení izraelského premiéra Itzaka Rabina principu výměny území za mír v srpnu 1993, schválení izraelské vlády dne 30. srpna 1993 Dohod z Osla na zavedení palestinské autonomní správy v Gaze a v Jerichu.¹³⁰

Až do odchodu z Elysejského paláce prezident nepřestal podporovat mírový proces, nešetřil poradami, podporoval Izraelce i Palestince a další Araby. Přitom ale veřejně neprojevoval žádnou hořkost vidět Evropu, především Francii, v tomto bodě odstrčenou Spojenými státy.¹³¹

3.4.3 Euro-středomořské partnerství

Jak již bylo jednou zmíněno, Francie se po skončení války v Zálivu nenacházela v nejideálnější pozici, protože i přes svou ohromnou snahu vyřešit celý konflikt mírovou cestou a vystupovat jako prostředník se nezdařil a spíše naopak potvrdila v očích ostatních států svoji „zvláštnost“. Proto ani v izraelsko-palestinském mírovém procesu se Francie nemohla prezentovat ani v roli neutrální země, jako např. Norsko,

¹³⁰ Védérine H. *Les mondes de François Mitterrand: À l'Élysée 1981-1995*. Paris: Fayard. 1996. str. 570

¹³¹ Moïsi, D. *De Mitterrand à Chirac. Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 853

ani jako velmoc, která má rozhodující vliv jako Spojené státy, které si rezervovaly monopol na řízení izraelsko-palestinského konfliktu. Proto se Francie skromněji rozhodla profitovat z příznivé situace rozvinout, obnovit a posílit bilaterální vztahy s některými zeměmi v oblasti.

Invaze Iráku do Kuvajtu a následná krize způsobila Francii ztrátu důležitých triumfů na Blízkém a Středním východě. Předně to byla ztráta Iráku jako obchodního partnera, ale i část trhů v Golských monarchiích. Když Francie ztratila obchodní příležitosti na Blízkém a Středním východě, tak se ocitla před větší zodpovědností v Maghrebu. Ustanovení pojitka mezi Maghrebem a Blízkým východem, které by vyloučilo Spojené státy, by pomohlo Francii získat ztracené kontakty a přiblížilo by to zemi galského kohouta do logiky, která by opět nasměrovala francouzskou arabskou politiku jako takovou, kterou inicioval generál de Gaulle. Tím pojitkem mělo být Euro-středomořské partnerství.

Euro-středomořské partnerství bylo především velkým úspěchem pro středomořské země Evropské unie Francii, Itálii a Španělsko, kterým se podařilo zahrnout do projektu i severní země, dlouho lhostejné ke středomořskému konceptu.

Díky francouzské iniciativě rozhodla Evropská komise v Cannes v červnu 1995 poskytnout 5,5 miliard ecu¹³² na příštích pět let na program rozvoje zemím spojeným Středomořským mořem (celkem 25 zemí, 15 z Evropské unie, 10 Středomořských: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Turecko).

Euro-středomořské partnerství nemělo být „evropskou arabskou politikou“, ale opíralo se o blízkost socioekonomického prostoru, který je třeba k zajištění stability upevnit k Evropě. Partnerství bylo založeno především na ekonomických aspektech, ale zahrnovalo i kulturní vztahy, otázky bezpečnosti a politické aspekty. Partnerství mělo být permanentním rámcem pro spolupráci a sdílení problémů středomořské oblasti.

Francie měla na vzniku tohoto partnerství větší zájem než kterákoliv jiná země, a proto se také tak aktivně o tento projekt zasazovala, až byl nakonec na základě prohlášení a pracovního programu přijatých na závěr ministerské konference v Barceloně ve dnech 27. a 28. listopadu 1995 zahájen tzv. Barcelonský proces, nazvaný podle místa vzniku, neboli Evropsko-středomořské partnerství.

¹³² Evropská měnová jednotka (European Currency Unit – ECU) byla košová měnová jednotka zemí Evropského společenství sloužící k zúčtování mezinárodních operací. ECU vzniklo 13. března 1979 a 1.1.1999 bylo nahrazeno eurem.

Důvody Francie k prosazování tohoto projektu byly následující. Za prvé, když dá Francie partnerství konkrétní podobu, tak může upevnit trvalost svého místa jako světové velmoci a být první velmocí ve středomořské oblasti. Tváří tvář Německu, přední velmoci v Evropě a předním partnerem střední a východní Evropy, Francie potřebuje svoji středomořskou, africkou a arabskou dimenzi, aby si udržela jistou francouzsko-německou rovnováhu. A za druhé, kvůli alžírské krizi¹³³, Francie potřebovala zapojit do řízení této krize své evropské partnery, aby za řešení této krize neunesla sama plnou zodpovědnost.

Zkrátka, francouzská arabská politika díky Euro-středomořskému partnerství není mrtvá, ale už není pouze jen arabská, ale i africká a středomořská. Francie v rámci Euro-středomořského partnerství získala více na efektivnosti než na specifičnosti, kterou arabská politika bezesporu byla. Toto partnerství Francii přineslo zaujímání hlavní role ve středomořské oblasti, kterou jí nikdo neubírá a především také, díky své obrovské výhodě pramenící z její dřívější arabské politiky, jí euro-středomořské partnerství přineslo možnost rozvíjet nová pouta a arabskými zeměmi. Mohla znovu obnovit svůj obchod s golfskými monarchiemi, pomoci Libanonu v rekonstrukci, připravit se na návrat do Iráku, jakmile se naskytne příležitost, a zároveň rozvinout své vztahy s Izraelem, Tureckem a Iránem.

3.4.4 Společná evropská bezpečnostní a obranná politika

Společná evropská bezpečnostní a obranná politika představuje pro Francii takový začarovaný kruh, ze kterého se Francii nedaří vystoupit. Vše začalo roce 1950, kdy začala studená válka a Německo bylo stále rozděleno do čtyř okupačních zón. V polovině srpna 1950 se obrátil německý kancléř Konrád Adenauer na představitele okupačních sil s naléhavou žádostí o umožnění vytvoření německých ozbrojených sil v důsledku existence sovětské hrozby. Tato žádost se zdála být kvůli sovětské hrozbě opodstatněná, avšak stále přetrvávaly značné obavy, zejména ze strany Francie, z obnovení vojenské moci Německa. Proto francouzská vláda přišla s návrhem na

¹³³ Alžírská krize začala na počátku 90.let, kdy islamistické alžírské strany získávaly stále větší podporu obyvatel, sjednotily se do jedné zastřešující organizace Islámská fronta spásy (FIS), která vyhrála v roce 1991 volby. Z obav možného vytvoření islámského státu podobného ražení jako byla teokracie v Afghánistánu za vlády Talibanu, armáda zasáhla. Anulovala výsledek voleb a zatkla vůdce FIS. V lednu 1992 byl prezident donucen podat demisi. Po puči se do v čela státu dostalo Islámské ozbrojené hnutí (MIA). Od 1992 bylo Alžírsko pod pevnou kontrolou armády. Na konci 90. let propukla občanská válka mezi armádou a islamistickými skupinami. V roce 1999 byl Abdelaziz Bouteflika zvolen prezidentem, a souhlasil s přijetím zákona o „Občanské svornosti“, který znamenal amnestii pro příslušníky ozbrojených skupin.

vytvoření společných evropských ozbrojených sil, v nichž by byly německé jednotky rozptýleny a kontrolovány neněmeckým velením. Vznikla tedy myšlenka evropské armády a jejího rámce, Evropského obranného společenství (EOS), podporovaná i USA.

Jednání o EOS probíhala od roku 1951 a vyústila o rok později v podpis Smlouvy o Evropském obranném společenství zástupci šesti států tvořících nově vzniklé Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO).¹³⁴ Smlouva o EOS vyžadovala ratifikaci v parlamentech účastnických zemí a to se ukázalo celému projektu osudné. Paradoxně francouzský parlament, tedy parlament země, jehož vláda s projektem přišla, byl hrobařem Evropského obranného společenství. V březnu 1953 totiž hlasy komunistů, socialistů a gaullistů, který odmítali nadnárodní charakter této organizace, odmítl smlouvu ratifikovat a celý projekt se rázem ocitl v troskách.

Po válce s Irákem se François Mitterrand ještě více upjal k myšlence posílit ve jménu Francie soudržnost Evropského společenství. Tímto posílením mělo být přijetí mezní evropské smlouvy, tzv. Maastrichtské smlouvy, která výrazným způsobem reformovala dosavadní smlouvy Společenství, mimo jiné zavedla hospodářskou a monetární unii a pilířovou strukturu, ve které se druhým pilířem stala společná zahraniční a bezpečnostní politika. Především o tu od konce války v Zálivu usiloval ze všech nejvíc francouzský prezident a potýkal se s velkým nepochopením jak z řad členských států Společenství, tak i ze strany Spojených států.

Paříž se ocitla zcela izolovaná ve své vůli otevřít cestu k evropské obraně, která by postupně osvobodila Evropu od ochranných rukou Ameriky, vítězem studené války a války v Zálivu. Francouzský prezident se především obával, že Američané po skončení studené války nebudou mít dále důvod se angažovat v Evropě a Evropa se tak ocitne bez obranných prostředků. Samozřejmě, je tu ještě NATO, které zajišťuje Evropě ochranu, ale to také bezvýhradně podléhá Spojeným státům, takže v každém případě, je Evropa v současné době zcela závislá na vůli Spojených států. A to bylo trnem v oku francouzského prezidenta. Zkrátka pro Françoise Mitterranda bylo stažení Američanů z Evropy napsáno v historii.

¹³⁴ ESUO vzniklo jako první na základě tzv. Pařížské smlouvy z 18. dubna 1951, a to z iniciativy francouzského ministra zahraničních věcí Roberta Schumana. Původním záměrem bylo svěřit produkci a distribuci uhlí a oceli ve Francii a ve Spolkové republice Německo nadstátnímu orgánu. Vytvoření takového "společného trhu" mělo zabránit nové válce integrací ekonomických zájmů zúčastněných států. Pařížská smlouva byla nakonec uzavřena mezi Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Nizozemím a Spolkovou republikou Německo, a to na 50 let. Její platnost v roce 2002 skončila a dne 23. července 2002 toto společenství zaniklo.

To bylo hlavním jádrem rozdílných přístupů mezi Mitterrandem a jeho spojenci. Pro většinu členských států mohla Evropa jednat pouze pod záštitou NATO, a to až do dne, kdy všichni Evropané budou připraveni se angažovat. Proto nechtějí nyní dávat Američanům záminku, aby opustili svůj závazek k Evropě.

Zprvu měl dokonce François Mitterrand potíže přesvědčit o svém návrhu i Německo, tradičního spojence Francie. Mitterrand přesvědčoval německého kancléře Helmuta Kohla během podzimu 1990, aby společně navrhli dvanácti členům Společenství vytvoření zárodku evropské obrany uvnitř Západoevropské unie (ZEU), původně obranné organizace, kvůli NATO však omezenou jen na reflexi o otázkách obrany. Ve společném dopise z 6. prosince 1990, si francouzský prezident a německý kancléř přáli, aby „Západoevropská unie byla více operativní, byla součástí politické unie Společenství, budoucí Evropské unie, a vytvořila společnou bezpečnostní politiku.“¹³⁵

Návrh francouzského prezidenta opětovně narážel na vytyčení hranice a role mezi Západoevropskou unií a NATO. A François Mitterrand pořád opakoval: „Jsem stoupencem Západoevropské unie postupující ruku v ruce spolu s politickou Unií.“ A dodával: „Jsem stále nakloněný specifické evropské obraně, protože vidím moment, kdy se Evropa bude muset spolehnout sama na sebe. Američané chtějí mít svůj vliv nad Evropou do té doby, než se od ní odvrátí. Odtud tedy americké a anglické odmítání, protože jsou neoddělitelní, dát Evropě svojí roli ve věci obrany.“¹³⁶

V tuto chvíli měla Francie jediného spojence, Německo, a i s ním se dostala do konfliktu. Důvodem jejich vzájemného nedorozumění se staly Síly rychlé reakce NATO. Členské státy NATO se na jaře roku 1990 rozhodly ustanovit evropské vojenské těleso disponující leteckou podporou Spojených států, které bude sloužit alianci v případě, když bude nutné okamžitě zasáhnout. I přes nátlak svých spojenců, Francie odmítla v tomto projektu účast s vysvětlením: „Nebudeme se účastnit velení společně s rozhodnutími přijatých na druhé straně Atlantiku. K čemu budou tyto síly sloužit? Kdyby vypukla důležitá válka, byla by nukleární; a pokud by to byla nějaká malá krize, například mezi Rumunskem a Maďarskem, co bychom tam dělali?“¹³⁷

Američané byli se souhlasem Evropy s vytvořením Sil rychlé reakce spokojeni, i když Francouzi nesouhlasili. Znamenalo to totiž reorganizaci vojenského dispozitivu začleněného na Starý kontinent. Za těchto podmínek Spojené státy ve svém konečném

¹³⁵ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les déchirements*. Paris: Seuil. 1999. str. 160

¹³⁶ Tamtéž, str. 160

¹³⁷ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les déchirements*. Paris: Seuil. 1999, str. 165

komuniké potvrzovaly evropskou obrannou identitu, ba dokonce výslovně uznaly Evropě nezbytnost „rozhodnout potřebné dispozice k vytvoření zahraniční a bezpečnostní politiky a společné obrany na evropské úrovni.“¹³⁸ Jinými slovy, NATO dovolilo Evropskému společenství začlenit společnou obranu do Maastrichtské smlouvy. Ale ZEU, jakou navrhovala Francie, USA odmítalo. Bálo se konkurence NATO a snížení jeho role.

Vytvoření Sil rychlé reakce přineslo vážnou trhlinu do francouzsko-německého projektu více operativní Západoevropské unie v rámci politické Unie. Byli si ale vědomi, že pokud nebudou spolupracovat, klesne naděje na vytvoření politické Unie, o kterou oba státy společně usilovaly.

Francouzsko-německá jednání o ZEU dále pokračovala, ale bez sebevětších úspěchů. Prosincový termín zasedání Evropské rady v Maastrichtu se blížil a bylo třeba se také soustředit na další body, jako například vyjednávání o hospodářské a monetární unii, o politické Unii. Francouzský prezident si začínal uvědomovat, že jeho návrh nebude na setkání v Maastrichtu přijat.

Dne 11. prosince 1991, deset hodin po dohodnutí Maastrichtské smlouvy, předstoupil François Mitterrand před své ministry a stručně jim shrnul výsledky Maastrichtské smlouvy: „Zapamatujme si to podstatné: rozhodnutí o přijetí jednotné měny, stanovení termínu vycházejícího z mého návrhu, a Západoevropská unie, která se stane předcházejícím článkem evropské bezpečnosti, i když odloučení od NATO ji povede ne do hlavní, ale doplňující organizace.“¹³⁹

Maastrichtská smlouva počítala se Západoevropskou unií jako s prvkem druhého pilíře EU. Původní představy o tom, že ZEU se stane součástí systému EU pro oblast společné evropské obrany, vzaly za své Smlouvou z Nice. Věcná ustanovení o ZEU byla ze Smlouvy o EU vypuštěna. ZEU také v roce 2001 oficiálně ukončila svoji činnost, i když jako subjekt nezanikla.

Dne 22. května 1992 se nakonec přece jen Françoisu Mitterrandovi podařil první krok k položení základu evropské obrany, a to když v La Rochelle Francie a Německo přijalo zprávu z La Rochelle o vojenské spolupráci mezi Francií a Německem, která se stala zákládajícím aktem mezinárodních vojenských jednotek Eurocorps. Tato iniciativa zaujala i další státy. Jako první se k Francii a Německu přidala v roce 1993 Belgie, v roce 1994, Španělsko a v roce 1996 Lucembursko. Eurocorps začaly operovat dne 30.

¹³⁸ Tamtéž, str. 166

¹³⁹ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les déchirements*. Paris: Seuil. 1999, str. 232

listopadu 1995. Od samého počátku byly Eurocorps dány k dispozici Západoevropské unii a také NATO a od zahájení Evropské bezpečnostní a obranné politiky byly také dány k dispozici EU. Eurocorps se tak staly prvním základním kamenem evropské obrany.

Dnes tvoří Eurocorps pět zakládajících členů plus osm nových (Rakousko, Finsko, Polsko, Řecko, Itálie, Nizozemí, Velká Británie a Turecko) a dohromady disponují 50 000 vojáky. Od roku 2001 jsou Eurocorps jednotkou rychlého nasazení pod velením NATO a EU.

3.4.5 Přiblížení k NATO

Přiblížení Francie k NATO velice souvisí s předešlou kapitolou o snaze François Mitterranda prosadit společnou evropskou obranu. Francouzský prezident chtěl s pomocí Německa docílit, aby dvanáct členů Společenství zavedlo princip společné zahraniční a obranné politiky. A protože se François Mitterrand obával, aby se neizoloval od svých atlantických partnerů, značně většinových v Evropském společenství, rozhodl, že se Francie zúčastní rozboru nové vojenské strategie NATO.

A 14. března 1991, zatímco hlava státu měla rozhovor s Georgem Bushem, jeden francouzský delegát se poprvé v Bruselu zúčastnil zasedání pracovní skupiny NATO o budoucí strategii Aliance. O několik dní toto zasedání komentoval Gabriel Robin, francouzský vyslanec při NATO: „Všichni naši partneři se radovali z naší přítomnosti, hlavně americký delegát.“¹⁴⁰

Tímto činem Francie prolomila své dlouhodobé tabu. Od rozhodnutí generála de Gaulla v roce 1966 nechat Francii vystoupit z vojenských struktur NATO, se francouzští diplomaté a vojenští představitelé nikdy neúčastnili zasedání tohoto typu. Návrat Francie do lůna Aliance nevyhnutelně vyvolal spekulace o pochybování Mitterranda o dogmatu zakladatele Páté republiky. Dne 21. března Roland Dumas v Bruselu uvedl věci na pravou míru: „Není to otázka se přidat tajně, ani otevřeně ke společnému vojenskému velení.“¹⁴¹ A Quai d’Orsay připomínalo, že si Paříž vyhrazuje možnost nebýt solidární k závěrům pracovní skupiny o strategii NATO tím, že si připíše do svých závěrů formuli „zainteresované země“, co v žargonu Aliance vždy znamenalo, že se Francie nepřidává k rozhodnutím svých patnácti spojenců.¹⁴²

¹⁴⁰ Favier P. Martin-Roland M. *La Décennie Mitterrand: Les déchirements*. Paris: Seuil. 1999. str. 163

¹⁴¹ Tamtéž, str. 163

¹⁴² Malone, D.M. *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980-2005*. New York: Oxford University Press, 2006, str. 284

Francie na listopadovém summitu NATO v Římě podpořila závěry pracovní skupiny o nové strategii NATO, stále však odmítala účast ve Výboru plánování obrany při NATO. Situace se změnila na přelomu let 1994 a 1995, kdy si Francie uvědomila, že NATO hraje stále důležitější roli a vrátila se do některých částí vojenského plánování.

3.5 Zahraněpolitické dopady druhé války v Iráku

První válka v Perském zálivu naznačila směr francouzské zahraniční politiky, který směřuje Francii do náruče multilaterálních organizací. Na Jacquesu Chiracovi a druhé válce v Zálivu tedy záviselo, na kolik tento Mitterrandův trend potvrdí, vyvrátí či změní. Jacques Chirac zároveň mohl dokázat, že Mitterrandův nový koncept zahraniční politiky byl jen dočasnou záležitostí řešící nepříznivou situaci pro Francii po skončení studené války, která je ovšem nyní, na prahu třetího milénia, zcela zapomenuta a Francii v novém tisíciletí čeká opět její výsadní postavení na mezinárodní scéně. A protože jak bylo v dřívějších kapitolách popsáno, Jacques Chirac se považoval za pokračovatele dědictví generála de Gaulla, mohlo se tedy zdát, že se tento gaullistický prezident bude snažit navrátit Francii její nezávislost a postavení.

Avšak už záhy, těsně po svém nástupu do úřadu prezidenta republiky, Chirac potvrdil Mitterrandovu volbu tím, že se v letech 1996-97 pokusil začlenit Francii zpět do NATO. Kvůli ale svým přehnaným požadavkům neuspěl, protože Američané odmítli postoupit Francouzům strategické jižní velení NATO v Neapoli.

I druhá válka v Perském zálivu pod vedením gaullistického prezidenta Jacques Chiraca potvrdila omezení francouzského vlivu a upínání se k multilateralismu. I když nutno poznamenat, že zatímco během první války v Perském zálivu se François Mitterrand po počátečním váhání přidal na stranu Američanů a tím se zcela vzdal své nezávislosti jednat, tak Jacques Chirac si během celého konfliktu ponechal určitou míru nezávislosti tím, že bojoval proti unilaterálnímu jednání Spojených států a nenechal se jimi ovládnout.

Také zahraničněpolitické dopady druhé války v Perském zálivu potvrdily proměnu francouzské zahraniční politiky včetně zdůrazňování multilaterálních organizací. Protože tato válka s Irákem nakonec vypukla bez mandátu OSN, tak bezprostředně po skončení války se začaly ozývat hlasy pro její reformu, aby se toto nemohlo dále opakovat. Přívržencem reformy OSN byla i Francie, jejíž hlavním cílem bylo zabránit unilaterálnímu jednání Spojených států i za cenu rozšíření Rady

bezpečnosti OSN, čímž by Francie zcela jistě přišla o své privilegované postavení, které jí právě jedno z pěti křesel v RB přisuzuje.¹⁴³

Stejně jako jeho předchůdce, Jacques Chirac se také snažil osvobodit od stále sílícího vlivu Spojených států úsilím o posílení společné evropské obrany a stejně jako François Mitterrand, i Jacques Chirac přehodnotil svoji arabskou politiku, a Francie převzala iniciativu na Blízkém a Středním východě v rámci společné zahraniční politiky Evropské unie, kde se Francie stala jejím mluvčím a prostředníkem.

Z tohoto výše zmíněného výčtu zahraničněpolitických dopadů války jasně vyplývá, že i na těchto dopadech je patrná kontinuita mezi první a druhou iráckou krizí, co do proměny francouzské nezávislé zahraniční politiky k přiklání se k multilateralismu.

3.5.1 Reforma OSN a stanovení pravidel práva vměšování

Po skončení války v Iráku bylo jasné, že Organizace spojených národů selhala v zajištění globálního systému společné bezpečnosti a začaly sílit hlasy volající po její reformě. Nedostatek shody mezi členy Rady bezpečnosti byl často citován jako faktor, který velmi přispívá k neschopnosti OSN zajistit kolektivní bezpečnost, hlavně v případech, kde díky rafinovanosti diktátorů se podařilo postavit proti sobě světové velmoci, což byl i případ Iráku. S kritikou neefektivnosti OSN šla ruku v ruce i kritika oslabujícího multilateralismu, který je úzce spojen s ochranou kolektivní bezpečnosti.

Dne 22. března 2005 představil generální tajemník OSN Kofi Annan souhrn celkem 101 návrhů na prozatím nejhlubší reformu organizace od svého založení v roce 1945, včetně rozšíření Rady bezpečnosti z 11 členů na 24. Všechny tyto reformy mají jediný cíl, a to udělat OSN efektivnější, transparentnější a odpovědnější.¹⁴⁴

Reforma struktury světové organizace a jejího fungování byla evidentní už dlouho a byla už i uznaná a přijatá členskými státy. Francie, hlasem svého prezidenta Jacquese Chiraca, reformy očekávala a nehodlala bránit ani rozšíření členů Rady bezpečnosti. Dne 23. září 2003 v projevu předneseném ve Valném shromáždění OSN francouzský prezident prohlásil: „K zajištění misí, které jí byly svěřeny a k zabránění svého selhání, se Spojené národy musí vyvíjet. Tři slova se nám vnucují: demokracie, autorita a efektivnost....Hlavní odpovědností k udržení míru a bezpečnosti je reforma Rady bezpečnosti, tak aby její složení odráželo vývoj světa. Rozšíření je nutné. Francie

¹⁴³ Malone, D.M. *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980-2005*. New York: Oxford University Press, 2006, str. 198

¹⁴⁴ Novosseloff, A. L'ONU après la crise irakienne. *Politique étrangère*. 2003, č.3, str. 705

přirozeně pomýšlí na Německo, Japonsko a také jednu arabskou, jednu africkou a jednu latinskoamerickou zemi... Nikdo nebude moci si přivlastňovat právo použít unilaterální nebo preventivní síly... Všichni jsme velmi oddaní suverenitě každého státu, avšak tato náklonnost musí být limitována v případě vážných porušování lidských práv. Rada bezpečnosti se angažovala v tomto směru a Francie tuto evoluci podporuje.¹⁴⁵

Z tohoto prezidentova proslovu vyplývá neobvyklá ochota francouzského prezidenta dokonce se vzdát i svého privilegovaného místa v Radě bezpečnosti, které Francii podtrhovalo její zvláštní postavení v mocenské hierarchii. To vše Francie byla ochotna postoupit za omezení amerického unilateralismu a posílení multipolárního světa, za který Francie v minulých letech tolik bojovala.

Z prezidentova proslovu lze vystopovat ještě jedna zajímavá věc, a to odkazování na právo vměšování tím, že prezident hovoří o respektování suverenity každého státu, avšak pouze do té doby, nejsou-li hrubě porušována lidská práva. Po intervenci Spojených států v Iráku v roce 2003 se opět na popud Francie otevřela debata o motivech humanitárního vměšování. Odlišné pozice Francie a USA, zvláště odrážely napětí mezi právem a mezinárodní legitimitou, použití síly a podpory mezinárodních bezpečnostních zájmů.

Na konci irácké války Francie pokračovala v iniciativách na takovou úpravu práva na vměšování do vnitřních záležitostí diktátorských států, která by stanovila jasná mezinárodně platná a závazná pravidla hry. Jejím cílem bylo zabránit tomu, aby se zásahy tohoto druhu staly záležitostí nejsilnějších států světa, postupujících bez ohledu na zájmy mezinárodního společenství.

Jacques Chirac otevřením nové debaty o právu vměšování navázal na svého předchůdce François Mitterranda, který o dvanáct let dříve spolu s Bernardem Kouchnerem a Mariem Bettatim bojovali za totéž právo.

Nutno podotknout, že v posledních letech se spíše používá termín právo „humanitárního vměšování“ než prosté „právo vměšování“, protože z politického hlediska je snadněji definovatelná humanitární intervence než okolnosti, které vyžadují vměšování států do věcí států jiných.¹⁴⁶ Bohužel dodnes nebyla otázka práva vměšování,

¹⁴⁵ Projev Jacques Chiraca dne 23.9.2003 při otevření 58. zasedání Valného shromáždění Valného shromáždění OSN. Dostupné na www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2003/septe_mbre/discours_du_president_de_la_republique_a_l_ouverture_de_la_58eme_session_de_l_assemblee_generale_des_nations_unies.690.html

¹⁴⁶ Moïsi, D. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995, č.4, str. 852

nebo humanitárního vměšování jasně definována a nebyla dosud stanovena na půdě OSN mezinárodně platná a závazná pravidla.

Reforma OSN představuje běh na dlouhou trať, proto radikální reforma OSN včetně rozšíření členů Rady bezpečnosti ještě dosud neproběhla, neboť právě ta představuje nejcitlivější bod z celé předpokládané reformy OSN. Dosud proběhlo několik dílčích reforem ve vnitřní institucionální reformě (např. reorganizace Sekretariátu, úpravy ve složení a fungování mezivládních orgánů Rady bezpečnosti, Valného shromáždění. Dále také proběhla realizace některých reformních kroků ve vnějším fungování OSN, které se zaměřují na změny vlastních aktivit OSN (např. mezinárodní mír a bezpečnost, hospodářské a sociální záležitosti, rozvojová spolupráce, humanitární záležitosti, atd.)

3.5.2 Společná evropská obrana

Prezidentův vztah v problému společné evropské obrany je od samého počátku lehce kontroverzní, protože od jeho nástupu k moci až do jeho odchodu z Elysejského paláce nebylo vždy jasné, k jakému řešení tohoto problému se prezident vlastně přiklání a jeho chování ohledně tohoto tématu prošlo několika fázemi. Ze začátku Jacques Chirac zcela opomíjel Eurocorps, triumf svého socialistického předchůdce Françoise Mitterranda, které byly bezpochyby základem společné evropské obrany. A místo toho prohlásil, že Francie je připravena reintegrovat se do vojenských složek NATO, pokud je NATO připraveno restrukturalizovat svou velitelskou strukturu. Bohužel jeho atlantická fáze skončila nezdarem. Po tomto neúspěchu Chirac začal hledat možnosti na posílení společné evropské obrany a zcela neočekávaně se obrátil na Velkou Británii-tradičního rivala Francie. S tehdejším britským premiérem Tonym Blairem diskutoval ve dnech 3.- 4. prosince 1998 ve francouzském přístavu Saint-Malo o možnostech posílení evropské obranné spolupráce. V jejich pěti-bodovém Prohlášení o evropské obraně se shodli, že „Evropská unie musí mít schopnost autonomních akcí, mít v záloze spolehlivou vojenskou sílu, prostředky k rozhodnutí použít ji a být připravena ji použít, aby byli schopni reagovat na mezinárodní krize.“¹⁴⁷

Tato slibná spolupráce s Velkou Británií byla přerušena v létě roku 2002 kvůli přípravě války s Irákem. Zdálo se, že irácká válka dala obnovit starému gaullistické světu – Británie se postavila na stranu Američanů a Francie oponovala

¹⁴⁷ Van Herpen, M. Chirac's Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European Defense Policy. *The Romanian Journal of European Affairs*. No 1, May 2004, str. 77. Dostupné na: http://www.cicerofoundation.org/pdf/vanherpen_chirac_gaullism.pdf

britsko-americké intervenci a vlivem událostí začala bojovat za posílení evropské společné obrany. Na jaře roku 2003 irácká krize a rozdělení, které způsobila v nitru Evropské unie zapříčinila zesílení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a později i její postupné prohlubování.

Dne 30.dubna 2003 po skončení irácké války z iniciativy belgického premiéra Guye Verhofstadta byl svolaný minisummit v Bruselu, tzv. „pralinkový“ summit Belgie, Francie, Německa a Lucemburska o posílení spolupráce v oblasti obrany. Toto čtyřstranné setkání si kladlo za cíl dát politický impuls k posílení a prohloubení obranné politiky EU a prosadit plán na vytvoření společného vojenského velitelství v Tervurenu, blízko Bruselu. Návrh, jehož obhájcem byla především Belgie, předpokládal vytvoření přibližně padesátičlenného evropského generálního štábu. Ten by plánoval a řídil společné vojenské operace, do kterých by nebylo zapojeno NATO.

Tímto jednáním se Jacques Chirac de facto vrátil k pozici Françoise Mitterranda, tvůrce Eurocorps. Protože tři země, se kterými se Francie rozhodla vytvořit Evropskou bezpečnostní a obrannou unii, byly také členy Eurocorps. Pouze Španělsko, další člen Eurocorps chybělo, protože se rozhodlo stát po boku Američanů. Nakonec se ukázalo, že Evropská bezpečnostní a obranná unie, o kterou Francie tolik usilovala s dalšími dvěma malými státy a Německem nebyla moc důvěryhodná, protože do ní nebyla zapojena Británie, která má silný vojenský potenciál a je tudíž nezbytnou podmínkou jakékoliv evropské obranné iniciativy. A pouze Blair mohl přesvědčit USA, že vývoj evropské bezpečnostní politiky a obrany neohrožuje Atlantickou alianci.

Aby Jacques Chirac zachránil už navrhnoutou iniciativu evropské obrany před naprostým krachem, rozhodl se opět změnit směr své politiky a dne 20. září 2003 sešel do Berlína exkluzivní summit tří evropských velmocí: Francie, Německa a Velké Británie. Tento summit měl být začátkem bližší spolupráce mezi evropskou „Velkou trojkou“. Tato Velká trojka měla být podle Chiraca motorem v pokračujícím budování silnější Společné zahraniční a bezpečnostní politiky.¹⁴⁸ I když Společná zahraniční a bezpečnostní politika se od roku 2003 neustále vyvíjí, radikálního vývoje prozatím nedosáhla. S její větší reformou počítá reformní smlouva, tzv. Lisabonská smlouva.

Shrnutím Chiracovy evropské obranné politiky, může být konstatováno, že válka v Iráku nahradila Chiracovu multilaterální snahu za posilování bilaterální francouzsko-německé osy, tentokrát doplněné dvěma malými evropskými státy, Belgií a

¹⁴⁸ Van Herpen, M. Chirac's Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European Defense Policy. *The Romanian Journal of European Affairs*. No 1, May 2004, str. 79. Dostupné na: http://www.cicerofoundation.org/pdf/vanherpen_chirac_gaullism.pdf

Lucemburskem, za účelem projektu Evropské bezpečnostní a obranné unie. Jak píše ve svém článku Marcel van Herpen: „Na konci irácké války byl kruh uzavřen: Chirac v roce 2003 dospěl tam, kde v roce François Mitterrand skončil. Uzavřel ho tím, že jeho přirozenými partnery v projektu evropské obrany byli země patřící do Eurocorps.“¹⁴⁹

3.5.3 Rozkol v EU a v NATO

Evropská unie a Atlantická aliance se ukázaly v momentu irácké krize jako dvě nejdůležitější oběti krize. Evropská unie v předvečer svého dosud největšího rozšíření o dalších deset členů musela projít těžkou volbou, jestli potvrdit solidaritu se Spojenými státy nebo dát najevo vůli existovat jako nezávislý hráč na mezinárodní scéně. Evropská unie toto dilema jako celek nezvládla a rozštěpila se na dva tábory: první tábor se skládal z těch, kteří poskytli Spojeným státům svoji podporu (Velká Británie, Španělsko a Itálie). Ti neskrývali svou podporu americkému unilateralismu a své přesvědčení, že Evropa by se neměla v tomto kontextu odtrhnout od svého „amerického bratra“. Tato skupina byla podporovaná druhou skupinou, která byla charakterizovaná stejnou podporou americké pozice a která se skládala z nových členů Evropské unie ze střední a východní Evropy.

Z iniciativy španělského premiéra Josého Maria Aznara byl dne 31. prosince 2003 podepsán tzv. „dopis osmi“, později „deseti“, podporující Washington proti francouzské pozici. Tento dopis podepsal i český prezident Václav Havel. V tomto dopisu se osm evropských státníků postavilo za válku proti terorismu, označilo Saddáma Husajna za výraznou hrozbu, a především zdůraznilo nezbytnost spojenectví s USA a NATO pro zaručení společné bezpečnosti, které se jim zdálo jako lepší garance bezpečnosti než tandem Paříž-Berlín nebo jako nejistý sen o Evropě - mocnosti.

To, že se třináct kandidátských zemí Unie ze střední a východní Evropy postavilo na stranu Američanů, způsobilo Francii zvláštní problém. Jejich přítomnost v Evropském parlamentu a NATO představovala pro Francii oslabení jejího vlivu v těchto dvou organizacích ve prospěch USA. To vysvětluje prohlášení Jacquese Chiraca dne 17. února 2003 použitím poněkud nediplomatických termínů: „Tyto země jsou málo povznesené a málo si uvědomují nebezpečí, které s sebou přináší příliš rychlé připojování k americké pozici.“¹⁵⁰

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 82

¹⁵⁰ Laberge, M. La France et la politique américaine en Irak. *Centre d'études des politiques étrangères et de sécurité*. No 3, 2003. Dostupné z: http://www.er.uqam.ca/nobel/cepes/pdf/vol4no3_270203.pdf

Ani Severoatlantická aliance nebyla ušetřena problémů, které válka v Iráku způsobila na mezinárodní scéně. NATO si v tomto období prošlo také vážnou krizí, kterou způsobila žádost Turecka, členské země NATO. Turecko se obávalo, že v případě zásahu proti Iráku může Irák provést protiúder právě proti sousednímu Turecku. Proto se odvolávalo na článek 4 Severoatlantické smlouvy, který umožňuje každé členské zemi NATO v případě pocitu vlastního ohrožení požádat o pomoc ostatní členské země NATO. V tomto případě Turecko žádalo o rozmístění obranného protiraketového systému Patriot na svém území. Žádost Turecka však byla třemi zeměmi NATO Francií, Belgií a Německem zablokována. Tím de facto selhal jeden ze základních principů Aliance pomoci jiné členské zemi v případě jejího ohrožení a zajištění bezpečnosti členských států.

I když Evropská unie i Severoatlantická aliance se s rozkolem, který v jejich jádru způsobila irácká krize, dokázaly vyrovnat a nezpůsobila jim žádnou zásadní újmu, tak i tak tato krize odhalila problémy, se kterými Evropská unie musí do budoucna nějakým způsobem počítat. Např., že EU nemluví ani nejedná jedním jediným společným hlasem a i přes veškeré snahy, EU není ve svých činech a postojích k mezinárodním problémům jednotná. Stejně tak v NATO, v mezinárodním společenství dbajícím na bezpečnost svých členských států, ovlivňují jeho účel a jednotu velmocenské zájmy zemí.

3.5.4 Nové pojetí francouzské politiky na Blízkém východě

V srpnu 2003 v každoročním proslovu velvyslancům, který byl vlivem událostí poznamenaný iráckou válkou, Jacques Chirac připomenul svůj středomořský závazek: ... „tato část světa musí být středem naší pozornosti...Naše osudy jsou spojeny. Nic by nebylo horšího než nechat tento rozsáhlý celek se vymezit bez nás, ale proti nám.“¹⁵¹ Po skončení války v Iráku se Francie ponořila do logiky pomoci nastolit v této oblasti mír a zajistit bezpečnost.

Avšak kvůli výsledku francouzské diplomacie na Blízkém východě během irácké krize, musela Francie svoji politiku v této oblasti přizpůsobit změnám, které vyvstaly a které limitovaly vliv Francie v regionu navzdory stále přetrhajícímu těsnému poutu. Její prostor k manévrování a prosadit se jako hráč v poválečném Iráku a celé oblasti vůbec, kolísal podle image, kterou Francie měla v arabském světě,

¹⁵¹ Projev Jacquese Chiraca při příležitosti XI. konference velvyslanců dne 29.8.2003. Dostupné na: http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2003/aout/discours杜_president_de_la_republique_lors_de_la_xieme_conference_des_ambassadeurs.27259.html

všudypřítomnosti Spojených států, složitosti daného regionu a potížím Evropské unie, při řešení krize. Francie po skončení války velmi stála o to být přítomna debaty o situaci a budoucnosti Iráku a Blízkého východu vůbec a přirozeně rozvíjet francouzskou diplomacii.

Kromě častých návštěv na vysoké úrovni, které jsou důkazem francouzského zájmu v této oblasti, Francie také věnovala své úsilí posílit svoji roli v poválečném regionu v intenzivní kulturní, vědecké a technické spolupráci a vynakládala na to nemalé finanční částky. Nicméně tato spolupráce negarantovala skutečnost politického vlivu. Dvě nejdůležitější skutečnosti zmenšovaly vliv Francie na Blízkém východě. Za prvé velký vliv Spojených států v regionu, jakožto vítězné velmoci a za druhé zmizení několika arabských politických lídrů, tradičně Francii blízkých. I přes vzrůstající nepopularitu Spojených států a jejich negativní bilanci v irácké krizi, většina států regionu považovala americkou supervelmoc jako klíčovou v řešení všech budoucích politických problémů.

V tomto kontextu měla Francie potíží najít politickou skulinku odpovídající jejím ambicím. Výmluvným případem je právě Irák: navzdory francouzské rétorice trávající neustále na suverenitě Iráku¹⁵² a navzdory odporu irácké společnosti vůči americké okupaci, nový režim země dbal málo francouzských zájmů. Taková byla nová mezinárodní realita, které dominovaly Spojené státy a Francie jako střední velmoc měla silně omezené své pole působení.

I když po irácké válce v roce 2003 byla francouzská politika vlivu v této oblasti velmi limitována, tak se paradoxně ukázalo stále trávající těsné pouto mezi Francií a tímto regionem a také vůle některých aktérů vidět Francii hrát svou úlohu a také vůli Paříže stále ještě hrát svoji úlohu. Byla to tedy otázka nedostatečnosti prostředků, která činila Francii v tomto ohledu problém. Jak tedy mohla být Francie v tomto kontextu důležitým hráčem? Jako samotný hráč by Francie, jak již bylo výše řečeno, nevyvážila americkou politiku. A při těsnější spolupráci mezi Washingtonem a Paříží by zase více záleželo na vůli Washingtonu, kolik vlivu by Paříži přiřkl. Proto se Paříž rozhodla využít třetí možnosti, a to převzít iniciativu na Blízkém a Středním východě v rámci společné zahraniční politiky Evropské unie. Navzdory některým nedostatkům, jako například vyjednávání s Teheránem o nukleárních zbraních, se ukázalo, že Francie

¹⁵² „Opravdovým smyslem politiky, v které Francie neustále pokračuje je, že Irák musí být řízen Iráčany a že v Iráku bojujeme za plnou suverenitu a nezávislost iráckého lidu“. Citováno v: CHARILLON, F. *La politique française au Moyen-Orient: la nouvelle donne. Afrique du Nord, Moyen-Orient: Les incertitudes du Grand Moyen-Orient*. 2005. Str. 61

v rámci Evropské unie znovu našla svůj vliv na Blízkém východě, například v otázce podpory objevování palestinské občanské společnosti nebo v pomoci věnované Palestinské samosprávě. Tato francouzská strategie dovolila najít Paříži silnou a věrohodnou odpověď americkým iniciativám, jako byl americký projekt „Velký Střední východ“¹⁵³, ale na druhou stranu byla nucena se odpoutat od některých diplomatických zvyků, jako je považování Blízkého a Středního východu za oblast výsadního francouzského zájmu.

Podpořit a posílit francouzskou roli v rámci společné evropské zahraniční politiky se rozhodl v roce 2007 i nový francouzský prezident Nicolas Sarkozy, který svým plánem oživit skomírající Euro-středomořské partnerství pod novým názvem Unie pro Středomoří chtěl ještě více upevnit pozici Francie v Africe a zase ji postrčit o něco více na pomyslné hranici vlivu v Africe a na Blízkém východě.

Sarkozyho cílem bylo, aby se EU více orientovala na spolupráci se svými jižními a východními sousedy. Samotný Barcelonský proces, který EU nastartovala v roce 1995 pro posílení spolupráce se státy středomořské oblasti nebyl příliš úspěšný, a proto projekt Unie pro Středomoří získal mezi členskými státy EU podporu. Na počátku však tento projekt vyvolal spory mezi členskými státy EU kvůli Sarkozyho původnímu návrhu zapojit do Unie pro Středomoří jen některé členské země. Původní plán francouzského prezidenta totiž nepočítal s tak rozsáhlou unií, mělo jít o mnohem menší sdružení muslimských států severní Afriky, Španělska, Itálie Portugalska, Řecka a Turecka pod vedením Francie. Tato unie měla umožnit Paříži získat převažující vliv v této části světa.

Tento plán však narazil na ostrý nesouhlas německé kancléřky Angely Merkelové, jež odmítla umožnit vytvoření nějakého uskupení států, jež by ovládala jen Francie a v němž by Berlín nemohl přímo uplatňovat svůj vliv. Současně pohrozila blokadou francouzské činnosti v průběhu předsednictví Francie v EU a požadovala v této záležitosti kompromis. A toho nakonec Berlín dosáhl, když do této nové Unie byly za členy navrženy všechny členské země EU.

Unie pro Středomoří tedy sdružuje 43 zemí, kromě 27 členských států EU ještě muslimské země na pobřeží východního a jižního Středomoří včetně Palestiny a Izraele. Inaugurační summit Unie pro Středomoří se konal 13. července 2008 v Paříži v době francouzského předsednictví v Radě EU.

¹⁵³ Americký projekt „Greater Middle East Initiative“ byl představen Georgesem Bushem v červnu roku 2004 na zasedání zemí G8 v Sea Islandu a jeho záměrem bylo předělat politickou a ekonomickou oblast zemí v pásu od Maghrebu, přes Mauretánii, až do Pakistánu.

4 Závěr

Války v Perském zálivu, které se odehrály v letech 1990-91 a 2003 byly politováníhodným výsledkem neúspěšné mezinárodní diplomacie, ale zároveň také nutností mezinárodního společenství nedovolit jakémukoliv státu omezit suverenitu jiného státu či ohrožovat světový mír.

Pro Francii také obě tyto války znamenaly příležitost zviditelnit a upevnit Francii jakožto velmoc na mezinárodní scéně a potvrdit zde její výsadní postavení a úlohu. Tyto konflikty, vyvstalé v problematickém a nestabilním regionu Blízkého východu, byly o to zajímavější, protože se odehrály za funkcí dvou nejodlišnějších francouzských prezidentů, kterými Pátá republika disponuje, socialisty a odpůrce generála de Gaulla - François Mitterranda a Jacquese Chiraca, gaullisty a generálova pokračovatele. I přes jejich zjevné odlišnosti co do jejich politické příslušnosti, ideologického vyznání, osobního přesvědčení, charakteru a chování, tak oba dva prezidenti se ukázaly v některých aspektech zahraniční politiky velice ovlivnění zakladatelem Páté republiky, Charlesem de Gaullem.

Jak François Mitterrand, tak i Jacques Chirac hluboce věřili ve speciální roli Francie ve světě, jakožto hlavního zdroje francouzské výjimečnosti. Tato francouzská výjimečnost není ani tolik dána skutečností, že Francie je jedním z nejstarších nezávislých národních států světa, či jedna z pěti nejbohatších zemí světa, i když tyto faktory jistě jejímu postavení napomáhají. Avšak její unikátní postavení vychází především z jejího pocitu, že Francie je nositelem univerzálních hodnot, které jsou totožné se sloganem Velké francouzské revoluce: Volnost, rovnost, bratrství! Jak Mitterrand, tak i Chirac měli neustále myšlenku výjimečného postavení Francie na paměti během rozhodování v obou konfliktech, což nakonec vedlo k jejich velmi podobnému jednání a podobnému průběhu obou válek.

Aby mohla Francie hrát specifickou úlohu ve světě, musela také, podle generála de Gaulla, vést nezávislou zahraniční politiku, která by její specifičnost ještě více podtrhovala. A i tuto generálovu premisu si vzali oba dva prezidenti za svou v nových podmínkách po ukončení studené války, potvrzující tím platnost základních de Gaullových myšlenek. François Mitterrand, i když byl spojencem Spojených států, tak udržoval vztahy se Sovětským svazem a dokonce oponoval Reaganovi v některých

zásadních tématech.¹⁵⁴ Nebo když se v roce 1983 razantně obrátil k Evropě a k Německu, aby vytvořil protiváhu proti americké velmoci. Stejně tak i Jacques Chirac se snažil o nezávislou zahraniční politiku, která je dobře patrná na obnovení zkoušek jaderných zbraní v červnu 1995 nebo v rámci zachování a rozvíjení své politiky na Východě proto, aby Francie bojovala proti unipolární americké vizi světa. Starost o rovnováhu velmocí, konkrétně vytvořit protiváhu k americké supervelmoci, bylo dalším společným rysem obou prezidentů, který se také projevil ve válkách v Zálivu.

První krize v Perském zálivu začala v srpnu roku 1990, tedy v době, kdy se svět po více než čtyřiceti letech začal radikálně proměňovat. Komunismus byl oslaben, východní blok včetně Sovětského svazu se začal pomalu rozpadat a Německo nebylo daleko od svého znovusjednocení. V této chvíli bipolární svět ztratil smysl a nahradil ho nový, globální svět, kterému už nedominovaly dvě velké velmoci.

Nový mezinárodní pořádek, který se po roce 1990 ustanovil, způsobil Paříži značné komplikace ve vedení své nezávislé zahraniční politiky. Ty se jako první projeví ve válce v Zálivu, kdy Francie Françoise Mitterranda nevěděla, jaký směr si zvolit. Zda zůstat spojencem Spojených států, na jejichž straně stála po celou dobu studené války, nebo se v rámci své tradiční arabské politiky zastat Iráku, pro Francii jedné z nejdůležitější blízkovýchodních zemí. Mitterrand si také zároveň uvědomoval omezení svého manévrování tváří v tvář stále sílící americké velmoci. Proto se francouzský prezident ocitl v nelehké situaci, kdy si musel jako první mezi těmito dvěma pozicemi vybrat.

Konečné rozhodnutí přidat se na stranu Američanů nakonec ovlivnil především strach z neangažování se, obava jít proti většinovému proudu a také strach rozhněvat si v této nejisté době Američany a Angličany. V této chvíli se Francie necítila dostatečně silná na to vést svoji nezávislou zahraniční politiku proti Američanům. Na druhou stranu, na průběhu války je velmi dobře znát Mitterrandovo váhání a také snaha o omezení amerického vlivu tím, že i když Francie během studené války nebyla velkým fanouškem multilaterálních organizací, ve kterých zanikala francouzská výjimečnost, tak v průběhu první irácké krize Francie neustále zdůrazňovala úlohu Organizace spojených národů, s jejíž souhlasem byla Francie ochotna jednat. Bez jejího souhlasu nikoliv.

¹⁵⁴ Např.: Mitterrand se postavil proti americkému návrhu na zavedení embarga proti SSSR, aby SSSR bylo oslabeno; stavěl se proti americkým ekonomickým sankcím na SSSR nebo když v roce 1986 odmítl povolit Američanům přelet nad francouzským územím, aby mohli bombardovat Tripolis.

Proměnu francouzské nezávislé zahraniční politiky, která se obrací k multilaterálním organizacím, skrz které Francie začala uplatňovat svůj vliv, a které mohou mírnit hegemonickou tendenci Spojených států, potvrdily i zahraničněpolitické dopady této války. Zřejmým důkazem této proměny byl 14.březen 1991, kdy se jeden francouzský delegát poprvé v Bruselu zúčastnil zasedání pracovní skupiny NATO o budoucí strategii Aliance a na přelomu let 1994 a 1995 se Francie vrátila téměř po třiceti letech do některých částí vojenského plánování. Nebo když si Francie po skončení války v Zálivu uvědomila oslabení své arabské politiky a oslabení svého postavení na Blízkém východě, kde byla zastíněna Spojenými státy – hlavním vítězem této války. I přesto však chtěla svoji arabskou politiku znovu obnovit, ne však už jako sólový hráč, jak tomu bývalo, ale v rámci další multilaterální organizace uvnitř Evropské unie, Euro-středomořského partnerství.

Od roku 1997 a především od událostí 11.zář 2001, které uspišily proces vzestupu americké velmoci, která svůj vzestup obhajovala jako boj proti terorismu, je francouzská zahraniční politika více a více zastíněná a závislá na Spojených státech a Evropě. Ale i v tomto poměrně pevném sevření, si gaullistický prezident Jacques Chirac snažil udržovat jistou nezávislost (viz obnovení zkoušek jaderných zbraní, nebo udržování vztahů s Ruskem a Čínou).

Příchod druhé války v Iráku v roce 2003 měl nakonec co do nezávislosti francouzské politiky nejasný výsledek. Jisté je, že Jacques Chirac během celého konfliktu velmi aktivně oponoval Spojeným státům, vytvářel proti nim koalici v čele s Francií, čímž si udržel hlavní principy arabské politiky a nenechal se ovlivnit Spojenými státy. Na druhou stranu však Francie neměla takový vliv, aby dokázala ovlivnit rozhodnutí USA jít do války, proto musela vytvořit koalici stejně neochotných států rozpoutat další válku, a musela bojovat proti americkému rozhodnutí uvnitř OSN spolu se všemi esy v rukávu včetně práva veta, které Francii připadá jejím místem v Radě bezpečnosti. Jak výsledek ukázal, ani tato „diplomatická jaderná zbraň“ nedokázala změnit vůli Spojených států a zabránit jim v unilaterálním jednání a navíc, díky tomuto nezdaru se Francie ocitla na mezinárodním poli značně oslabena.

Zahraněpolitické dopady druhé války proměnu francouzské nezávislé politiky nevyvrátily, naopak ji v mnohém potvrdily. V první řadě ji charakterizuje francouzská ochota po skončení války reformovat OSN i za cenu oslabení svého postavení uvnitř Organizace, s cílem ji zefektnit a posílit, aby pro příště nedovolila Americe, či jiné

velmoci, prosadit si svou vůli proti většinovému odporu. Za další, nutnost jednou pro vždy posílit evropskou obranou politiku, aby Evropa nemusela být na Americe závislá a mohla se svobodněji rozhodovat. A do třetice přehodnotit efektivnost své arabské politiky, která se zdá být mimo evropské společenství oslabená a bez sebevětšího vlivu.

Proměnu francouzské nezávislé zahraniční politiky potvrzuje i současná situace Francie, v čele s pravicovým prezidentem Nicolasem Sarkozym. Ten se snaží od samého začátku svého mandátu zlepšit vztahy s USA po ostrém sporu kvůli Iráku v roce 2003. Asi největším důkazem spojení Francie a USA má být v současnosti příprava Francie na návrat do vojenských struktur NATO. Paříž totiž konečně získala příslib USA na dva velitelské posty v Alianci. Přesný termín oficiálního vstoupení však není prozatím znám. Mnozí v tomto gestu vidí opuštění nezávislé degaullovské francouzské zahraniční politiky.

Po všech těchto událostech v minulých dvaceti letech se zdá, že francouzská nezávislá zahraniční politika se ocitla na křižovatce: ve světě, který je více a více svázaný a závislý na Spojených státech, může země jako Francie vést svoji nezávislou zahraniční politiku, svoji *politique du grandeur*? Nebo opustit svoji nezávislou politiku, která Francii zaručuje její specifčnost a plně se angažovat v evropské integraci směrem k federální Evropě a podřídit se Spojeným státům? Nicolas Sarkozy zřejmě rozhodl.

V úvodu práce byla formulována hypotéza (*Války v Iráku v letech 1990-91 a 2003 se staly pro Francii a její čelní představitele Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca příležitostí zviditelnit Francii a i sami sebe na mezinárodní scéně, proto jsou charakterizované obrovským diplomatickým úsilím a velkou angažovaností ze strany prezidentů. Ačkoliv se na první pohled jednalo o dvě naprosto odlišné války, které se odehrály za funkce dvou zcela odlišných prezidentů: Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca, tak v obou válkách jsou patrné velmi podobné postoje obou prezidentů, jejich podobné chování a prosazování stejných priorit. O to zajímavější je to srovnání, když oba dva prezidenti pocházeli z „opačného“ politického tábora s jinou tradicí a jinými přesvědčeními.*

Tato podobnost je dána pokračováním obou prezidentů v gaullistické tradici zahraniční politiky, konkrétně jejich starostlivostí o zachování a posílení pozice Francie na mezinárodní scéně. Zároveň během války v Zálivu v roce 1990-91 došlo k odklonu od nezávislé francouzské zahraniční politiky příkláněním se k jednání v rámci

multilaterálních organizacích. Válka v Zálivu v roce 2003 tento trend potvrdila. Proměna nezávislé francouzské politiky je patrná i na zahraničněpolitických dopadech obou válek), o níž lze prohlásit, že ji vypracování této práce potvrdilo.

Na válkách v Perském zálivu v roce 1990-91 a 2003 je patrný velmi podobný průběh obou konfliktů, který byl dán starostlivostí obou prezidentů Jacquese Chiraca a Françoise Mitterranda o speciální postavení Francie ve světě. Právě tato starostlivost o výsadní postavení Francie na mezinárodní scéně vychází z odkazu generála de Gaulla, který byl hluboce přesvědčen o francouzském speciálním poslání ve světě a jedinečnost Francie zdůrazňoval vedením nezávislé zahraniční politiky. Protože však došlo v letech 1989-1991 rozpadem bipolárního světa k novému světovému uspořádání, ve kterém začaly dominovat Spojené státy, tak Francie ztratila pole svého manévrování a musela od své nezávislé politiky odstoupit příklonem k multilaterálním organizacím. Tuto skutečnost potvrdila první válka v Zálivu, kdy se François Mitterrand rozhodl následovat americkou pozici a zúčastnit se anti-irácké koalice. Francie se bezprostředně po válce ocitla oslabena a zastíněna Spojenými státy. Oslabena byla i její vždy výsadní arabská politika. Francie se této situaci musela přizpůsobit a více se přiblížila multilaterálním organizacím (NATO, Euro-středomořskému partnerství), skrz které začala uplatňovat svůj vliv.

Druhá válka v Perském zálivu tento trend uchylování se k multilaterálním organizacím potvrdila. Jacques Chirac dokonce hrozil i svým právem veta v Radě bezpečnosti OSN, aby zabránil Spojeným státům unilaterálnímu jednání a snažil se iniciováním protiamerickým koalic vyvážit americkou pozici. I přes jeho obrovskou snahu válce nezabránil a Francie po skončení války potvrdila svůj omezený vliv, který se po válce snažila nahradit a posílit opět uvnitř multilaterálních organizací (reforma OSN nebo jako mluvčí společné zahraniční politiky Evropské unie).

5 Résumé

Le présent mémoire porte sur la politique étrangère gaullienne qui s'est bien montrée pendant les deux guerres en golfe Persique, c'est-à-dire en 1990-91 sous la présidence de François Mitterrand et en 2003 sous la présidence de Jacques Chirac. Tous les deux présidents étaient vraiment différents. François Mitterrand était perçu comme l'homme de la politique intérieure, fondateur du Parti Socialiste et adversaire du général de Gaulle, Jacques Chirac comme l'homme de la politique extérieure, fondateur du Rassemblement pour la République et continuateur du général de Gaulle. Mais pendant les guerres en Golfe tous les deux présidents ont eu confiance en place spéciale de la France dans le monde et tous les deux avaient souci de maintenir le rang de la France dans le monde. C'est ce qui les a conduits vers le cours similaire de ces guerres.

Le souci de maintenir le rang de la France dans le monde, c'est une idée principale du général de Gaulle. Celle-ci était fondée sur l'affirmation de l'indépendance nationale de la France et manifestait une volonté d'émancipation de la tutelle américaine. Les lignes générales de la politique de François Mitterrand et de Jacques Chirac se sont inscrites directement dans cette perspective: indépendance nationale et politique étrangère indépendante.

Mais les bouleversements géopolitiques liés à la fin de l'affrontement Est-Ouest, à la disparition de l'Union soviétique et à la réunification allemande avaient suscité au début des années 1990 un nouvel ordre mondial dans lequel la France a perdu sa marge de manoeuvrer et sa politique étrangère s'est changée. Cette nouvelle réalité est bien vue dans les cas de guerres de Golfe et leurs conséquences.

Dans la première guerre de Golfe en 1990-91 le président français n'a pas imposé sa politique indépendante et la France faisait finalement partie de la coalition anti-irakienne avec les États-Unis en tête. Les conséquences de cette guerre ont montré que la France avait commencé à préférer les organisations multilatérales dans lesquelles elle a trouvé son influence. Dans la deuxième guerre de Golfe, Jacques Chirac a essayé de conduire sa politique indépendante en s'opposant aux États-Unis et faire le contre-poids à eux, mais finalement il n'a pas réussi. Les États-Unis ont commencé la guerre sans permis de l'ONU et la position de la France dans le monde était affaiblie. Les conséquences de cette guerre ont affirmé le changement de la politique étrangère indépendante vers les organisations multilatérales.

Il ne reste que constater que la politique étrangère indépendante, comme elle était établie par le fondateur de la Cinquième république, général de Gaulle, s'est changée après les bouleversements géopolitiques en 1990 et la France a commencé à insister sur les organisations multilatérales dedans lesquelles elle peut mieux exercer son influence.

6 Použitá literatura

6.1 Knižní publikace

- ATTALI, Jacques. *C'était François Mitterrand*. 1^{ère} éd. Paris: Fayard. 2005. 447 s. ISBN 2-213-62740-1
- ATTALI, Jacques. *Verbatim*. Sv. III. 1^{ère} éd. Paris: Fayard. 1998. 969 s. ISBN 2-25-31441-3.
- BARŠA, P. CÍSAŘ, O. *Anarchie a řád ve světové politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*. První vydání. Praha: Portál. 2008. 560s. ISBN 978-80-7367-094.
- COHEN, Samy. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. 1^{ère} éd. Paris: Presses Universitaires de France.1998. 473 s. ISBN 2-13-049057-3.
- COLLOVALD, Annie. *Jacques Chirac et le gaullisme. Biographie d'un héritier à histoires*. 1^{ère} éd. Paris: Belin. 1999. 320 s. ISBN 2-7011-2080-2.
- COLOMBANI, Jean-Marie. *Le Résident de la République*. 1^{ère} éd. Paris: Éditions Stock. 1998. 306 s. ISBN 2-234-04889-3.
- DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. První vydání. Praha: Portál. 2003. 220s. ISBN 80-7178-725-6.
- FAVIER, Pierre. MARTIN-ROLAND, Michel. *La Décennie Mitterrand: Les Défis (1988-1991)*. 1^{ère} éd. Paris: Seuil, 1996. 590 s. ISBN: 2-02-014427-1.
- FAVIER, Pierre; MARTIN-ROLAND, Michel. *La Décennie Mitterrand: Les Déchirements (1991-1995)*. 1^{ère} éd. Paris: Seuil, 1999. 648 s. ISBN: 2-02-029374-9.
- GIESBERT, Franz-Olivier. *La Tragédie du président: Scènes de la vie politique 1986-2006*. 1^{ère} éd. Mesnil-sur-l'Estrée: Flammarion. 2006. 415 s. ISBN 2-08-068948-7.
- KESSLER, Marie-Christine. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. 1^{ère} éd. Paris: Presses de sciences po, 1999. 499 s. ISBN 2-7246-0706-0.
- KRAUTHAMMER, Charles. The Unipolar Moment. In Serow, A. Ladd, E. *The Lanahan Readings in the American Polity*. 3 rd ed. Baltimore: Lanahan Publisher. 2003. 850s. ISBN 19-303980-34.
- LAVROFF, Dmitri Georges. *La conduite de la politique étrangère de la France sous la V^e République*. 1^{ère} éd. Bordeaux: Presses universitaires de Bordeaux, 1997. 155 s. ISBN 2-86781-190-2
- D.M. MALONE, *The International Struggle Over Iraq:Politics in the UN Security Council 1980-2005*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2006, 398 s. ISBN 0-19-927857-1
- SCHWARTZBROD, Alexandra. *Le Président dui n'aimait pas la guerre: Dans les coulisses du pouvoir militaire 1981-1995*. 1^{ère} éd. Paris: PLON. 1995. 314 s. ISBN 2-259-18245-3.
- TEYSSIER, Arnaud. *Le dernier septennat 1995-2002 de Jacques Chirac*. 1^{ère} éd. Paris: Pygmalion. 2002. 259 s. ISBN 2-85704-773.8.

- VAÏSSE, Maurice. *Histoire de la diplomatie française*. 1^{ère} éd. Paris: Perrin. 2005. 1050 s. ISBN 2-262-02182-1.
- VÉDRINE, Hubert. *François Mitterrand: Un dessein, un destin*. 1^{ère} éd. Paris: Gallimard. 2005. 159 s. ISBN 2-07-031928-8.
- VÉDRINE, Hubert. *Les mondes de François Mitterrand: À l'Élysée 1981-1995*. 1^{ère} éd. Paris: Fayard. 1996. 384 s. ISBN 2-213-59621-2.
- VILLEPIN, Dominique. *Un autre monde*. 1^{ère} éd. Paris: L'Herne. 2003. 667 s. ISBN 2-85197-432-7.

6.2 Články v odborných časopisech a ve sbornících

- ANDREAMI, Gilles. Europe de la Défence: y a-t-il encore une ambition française? *Politique étrangère*. 2002. n° 4. str. 983-1000.
- CHARILLON, Frédérick. La communauté internationale à l'épreuve de la crise irakienne. *Afrique du Nord, Moyen-Orient: Espace et conflicts*. 2004. str.47-61
- CHARILLON, Frédérick. La politique française au Moyen-Orient: la nouvelle donne. *Afrique du Nord, Moyen-Orient: Les incertitudes du „Grand Moyen-Orient“*. 2005. str. 45-61.
- CUCHE, Pascal. Irak: et si la France s'était trompée? *Politique étrangère*. 2003. n° 2. str.409-422.
- DURANTON-CRABOL, Anne-Marie. L'anti-américanisme française face à la guerre du Golfe. *Vingtième siècle. Revue d'histoire*. 1998. n° 59. str. 129-139.
- FINKIELKRAUT, Alain. HASSNER, Pierre. VÉDRINE, Hubert. François Mitterrand face aux bouleversements du monde, *Commentaire*, 1997, n° 79, s. 645-657
- HEISBOURG, François. La France et la crise du Golfe. *L'Europe occidentale et le Golfe*. Paris: Institut d'études de sécurité de l'Union de l'Europe occidentale. 1991. n° 3. str. 22-38.
- KODMANI-DARWISH, Bassma. La France et le Moyen-Orient: entrée nostalgie et le réalisme. *Politique étrangère*. 1995. n° 4. str .941-957
- LACHAISE, B. Le RPR et le gaullisme. Les infortunes d'une fidélité. *Vingtième siècle. Revue d'histoire*. 1994. n° 44. str.25-35.
- MACLEOD, Alex. VOYER-LÉGER, Catherine. La France: D'une puissance moyenne à l'autre. *Études Internationales*. 2004. n° 1, str. 73-96.
- MÖISI, Dominique. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995. n° 4. str. 849-855.
- NOVOSSELOFF, Alexandra. L'ONU après la crise irakienne. *Politique étrangère*. 2003. n° 3. str. 701-714.
- PASCAL, Jan. Réforme de l'ONU: choisir entre représentativité et efficacité. *Revue du droit public*. 2005. n° 4. str. 869-874.
- RUGGIE, J. Multilateralism: The Anatomy of an Institution. *International Organisation*. 1992, n° 3, str. 561-598.

- STARK, Hans. Paris, Berlin et Londres: vres l'émergence d'un directoire européen? *Politique étrangère*. 2002. n° 4. str.967-983.

6.3 Články z internetových stránek

- KRAUSE, Joachim. Multilateralism: Behind European views. *The Washington quarterly*. [cit. 2009-03-01]. 2004.
Dostupné z: http://www.twq.com/04spring/docs/04spring_krause.pdf
- LABERGE, Martin. La France et la politique américaine en Irak. *Centre d'études des politiques étrangères et de sécurité*. [cit. 2009-03-28]. 2003. Dostupné z: http://www.er.uqam.ca/nobel/cepes/pdf/vol4no3_270203.pdf
- LESQUENE, Charles. La politique étrangère de Jacques Chirac ou la France sans surprise. *Deutschen Gesellschaft für Ausfärtige Politik e.V. Frankreich*. [cit. 2009-02-28].
Dostupné z www: http://www.dgap.org/midcom-serveattachmentguid-1dc92c36ad3080892c311dc9b2961a68898d065d065/dgapanalyse_france_2007_02.pdf
- SAINT-PRON, Charles. La politique arabe de la France. *Observatoire d'études géopolitiques*. [cit. 2008-12-16]. Dostupný z www: <http://www.etudes-geopolitiques.com/article1.asp>.
- STEJSKALOVÁ, Kateřina. Vývoj napětí kolem Iráku. *Český rozhlas*. [cit. 2009-02-28]. Dostupný z www: http://www.rozhlas.cz/irak/souvislosti/_zprava/67687
- VAN HERPEN, Marcel. Chirac's Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European Defend Policy. *The Romanian Journal of European Affairs*. [cit. 2009-03-28]. Dostupné z www: http://www.cicerofoundation.org/pdf/vanherpen_chirac_gaullism.pdf

6.4 Články z internetových stránek Le Monde diplomatique

- DAPONTE, Beth. En 1991, l'hécatombe. *Le Monde diplomatique*. Březen 2003. [cit. 2008-02-22].
Dostupné z www: <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/DAPONTE/9992>
- DE LA GORCE, Paul-Marie. Aux source de la dispute franco-américaine. *Le Monde diplomatique*. Březen 2003. [cit. 2008-01-13]. Dostupné z www: http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/LA_GORCE/9981
- HALIMI, Serge. La nouvelle Europe. *Le Monde diplomatique*. Březen 2003. [cit. 2008-02-22].
Dostupné z www: <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/HALIMI/9993>
- NAIR, Sami. Le monde selon Washington. *Le Monde diplomatique*. Březen 2003. [cit. 2008-01-13].
Dostupné z www: <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/NAIR/9977>
- RAMONET, Ignacio. De la guerre perpétuelle. *Le Monde diplomatique*. Březen 2003. [cit. 2008-12-07].
Dostupné z www: <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/RAMONET/9870>

6.5 **Projevy či tiskové konference státníků**

- Inaugurační řeč pana Jacquese Chiraca, Prezidenta Republiky z 17.5.1995 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/1995/les_discours_et_declarations_du_president_de_la_republique_en_1995.64821.html
- Interview Jacquese Chiraca dne 4.12.1995 pro Time Magazín. [cit. 2009-02-15]. Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/interviews_articles_de_presse_et_interventions_televisees/1995/decembre/interview_du_president_de_la_republique_au_time_magazine.3695.html
- Interview Jacquese Chiraca pro International Herald Tribune dne 20.3.2002. [cit. 2009-03-20] Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/interviews_articles_de_presse_et_interventions_televisees/2002/mars/interview_du_president_de_la_republique_au_quotidien_international_herald_tribune.2237.html
- Interview Jacquese Chiraca pro New York Times dne 9.9.2002. [cit. 2009-03-20] Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/interviews_articles_de_presse_et_interventions_televisees/2002/septembre/interview_du_president_de_la_republique_au_new_york_times.12.html
- Novoroční projev Jacquese Chiraca dne 1.1.2003 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2003/janvier/allocution_du_president_de_la_republique_lors_de_la_presentation_des_voeux_du_gouvernement.2568.html
- Prohlášení Jacquese Chiraca dne 26.8.1995 při příležitosti přijetí velvyslanců [cit. 2009-03-01]. Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/1996/aout/discours_du_president_de_la_republique_a_l_occasion_de_la_reception_des_ambassadeurs.27729.html
- Projev Jacquese Chiraca dne 19.9.2001 před francouzskou komunitou v New Yorku. [cit. 2009-03-20]. Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2001/septembre/allocution_de_m_jacques_chirac_president_de_la_republique_devant_la_communaute_francaise-washington.3087.html
- Projev Jacquese Chiraca dne 23.9.2003 při otevírání 58. zasedání Valného shromáždění Valného shromáždění OSN. [cit. 2009-03-25] Dostupné na www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2003/septembre/discours_du_president_de_la_republique_a_l_ouverture_de_la_58eme_session_de_l_assemblee_generale_des_nations_unies.690.html
- Projev Jacquese Chiraca při příležitosti XI. konference velvyslanců dne 29.8.2003. [cit. 2009-03-29] Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2003/aout/discours_du_president_de_la_republique_lors_de_la_xieme_conference_des_ambassadeurs.27259.html

- Projev Jacquese Chiraca na konferenci velvyslanců dne 29.8.2002. [cit. 2009-05-10]
Dostupné z www:
http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais_archives/interventions/discours_et_declarations/2002/aout/conference_des_ambassadeurs.40394.html

7 Projekt diplomové práce

Jméno: Hana Filipová

Studijní obor: Západoevropská studia

Email: filipovah@volny.cz

Datum: 13.2.2008

Název diplomové práce: **Proměna nezávislé zahraniční politiky: francouzská zahraniční politika ve válkách v Perském zálivu v letech 1990-91 a 2003**

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Michel Perottino, PhD.

Předpokládaný termín dokončení: LS 2009

Plán diplomové práce

Diplomová práce se bude zabývat analýzou zahraniční gaullistické politiky, patrné na válkách v Perském zálivu za mandátu Françoise Mitterranda v roce 1990-91 a za mandátu Jacquese Chiraca v roce 2003. Konkrétně se práce bude zabývat základním principem gaullistické zahraniční politiky, kterým byla de Gaullova víra ve speciální roli Francie ve světě a jejího speciálního místa v něm. Tato víra se stala také vlastní jak socialistickému prezidentovi Françoisu Mitterrandovi, tak i gaullistickému prezidentovi Jacquesu Chiracovi. A právě tato víra obou prezidentů způsobila jejich velmi podobné chování během válek v Zálivu a i podobný průběh obou válek. Aby si Francie zajistila speciální postavení ve světě, musela podle generála de Gaulla, vést nezávislou zahraniční politiku, která onu francouzskou specifičnost ještě potvrzovala.

Tato práce se tedy bude zabývat gaullistickou zahraniční politikou ve válkách v Zálivu a zároveň bude sledována proměna francouzské nezávislé politiky během obou válek a bezprostředně po nich, na zahraničněpolitických dopadech válek.

První část práce se bude soustředit na charakteristiku zahraniční politiky obou prezidentů, jejich odlišné rysy v zahraniční politice a na jejich pojetí, pro tuto práci důležité, arabské politiky. Zároveň zde budou popsány obě války v Perském zálivu, jejich příchod, průběh a jakou pozici Francie k těmto konfliktům zaujala. Poslední kapitola této části bude věnována rozboru gaullistických principů v zahraniční politice,

kteřé oba zmíneé prezidenty spojovaly včetně podobností, které se díky tomu v obou válkách projevíly.

Druhá část práce bude věnována proměně nezávislé zahraniční politiky během válek v Perském zálivu a bezprostředně po nich. V této části práce budou popsány faktory, které činí z Francie jednu z vlivných velmocí. Zároveň se tato část bude zabývat chápáním postavení Francie během první i druhé irácké války, během kterých byla neustále zdůrazňována role Organizace spojených národů, což tedy znamená odklon od nezávislé politiky příklonem k multilaterálním organizacím a multilateralismu vůbec. Dále zde budou popsány zahraničněpolitické dopady obou válek, na kterých bude sledováno preferování multilaterálních organizací nad vůlí opět se vrátit k nezávislé zahraniční politice. Příklon k multilaterálním organizacím bude sledován i na druhé válce v Zálivu a na zahraničněpolitických dopadech druhé války, který odklon od nezávislé politiky potvrdily.

Cílem práce tedy bude vysledovat společné priority Françoise Mitterranda a Jacquese Chiraca v zahraniční politice, které vycházejí z gaullistického pojetí zahraniční politiky. Dále díky nim dokázat podobný průběh obou válek a zároveň sledovat proměnu nezávislé zahraniční politiky, která od první války v Zálivu směřuje k multilaterálním organizacím.

Osnova diplomové práce

Úvod

- Gaullistická zahraniční politika ve válkách v Zálivu
- Charakteristika zahraniční politiky francouzských prezidentů
- Rysy zahraniční politiky francouzských prezidentů
- Francouzská politika na Blízkém východě
- První válka v Zálivu
- Druhá válka v Zálivu
- Představitelé gaullismu v zahraniční politice

Proměna nezávislé zahraniční politiky

- Chápání postavení Francie ve světě během první války v Zálivu
- Chápání postavení Francie ve světě během druhé války v Zálivu
- Vztah k USA a k multilateralismu
- Zahraničněpolitické dopady první války v Iráku

- Zahranicněpolitické dopady druhé války v Iráku

Závěr

Základní literatura

Knižní publikace

- ATTALI, Jacques. *C'était François Mitterrand*. 1^{ère} éd. Paris: Fayard. 2005. 447 s. ISBN 2-213-62740-1
- COHEN, Samy. *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*. 1^{ère} éd. Paris: Presses Universitaires de France. 1998. 473 s. ISBN 2-13-049057-3.
- COLOMBANI, Jean-Marie. *Le Résident de la République*. 1^{ère} éd. Paris: Éditions Stock. 1998. 306 s. ISBN 2-234-04889-3.
- FAVIER, Pierre; MARTIN-ROLAND, Michel. *La Décennie Mitterrand: Les Défis (1988-1991)*. 1^{ère} éd. Paris: Seuil, 1996. 590 s. ISBN: 2-02-014427-1.
- GIESBERT, Franz-Olivier. *La Tragédie du président: Scènes de la vie politique 1986-2006*. 1^{ère} éd. Mesnil-sur-l'Estrée: Flammarion. 2006. 415 s. ISBN 2-08-068948-7.
- KESSLER, Marie-Christine. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. 1^{ère} éd. Paris: Presses de sciences po, 1999. 499 p. ISBN: 2-7246-0706-0.
- GIESBERT, Franz-Olivier. *La tragédie du président: Scènes de la vie politique 1968-2006*. 1^{ère} éd. Paris: Flammarion, 2006. 415 s. ISBN: 2-08-068948-7.
- LAVROFF, Dmitri Georges. *La conduite de la politique étrangère de la France sous la V^e République*. Bordeaux: Presses universitaires de Bordeaux, 1997. 155 p. ISBN: 2-86781-190-2.
- D.M. MALONE, *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980-2005*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2006, 398 s. ISBN 0-19-927857-1
- SCHWARTZBROD, Alexandra. *Le président qui n'aimait pas la guerre: Dans les coulisses du pouvoir militaire 1981-1995*. 1^{ère} éd. Paris: Plon, 1995. 314 s. ISBN 2-259-18245-3
- TEYSSIER, Arnaud. *Le dernier septennat 1995-2002 de Jacques Chirac*. 1^{ère} éd. Paris: Pygmalion. 2002. 259 s. ISBN 2-85704-773.8.
- VAÏSSE, Maurice.. *Histoire de la diplomatie française*. 1^{ère} éd. Paris: Perrin, 2005, 1050 s. ISBN 2-262-02182-1
- VÉDRINE, Hubert. *Les mondes de François Mitterrand: À l'Élysée 1981-1995*. 1^{ère} éd. Paris: Fayard, 1996. 384 s. ISBN: 2-213-59621-2.
- VILLEPIN, Dominique. *Un autre monde*, 1^{ère} éd. Paris: L'Herne, 2003, 667 s. ISBN 2-85197-432-7

Články z periodik

- MÖISI, Dominique. De Mitterrand à Chirac. *Politique étrangère*. 1995. n° 4. str. 849-855.

- FINKIELKRAUT, Alain.HASSNER, Pierre. VÉDRINE, Hubert. *François Mitterand face aux bouleversements du monde*, Commentaire, 1997, n° 79, s. 645-657